

**Liitepartikkeleiden *-kin* ja *-kAAn* käyttö ja käytön
kehittyminen suomenoppijoiden kirjoitelmissa**

Milka Toikko

Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Suomen kieli
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2009

TAMPEREEN YLIOPISTO
Suomen kieli
Kieli- ja käännöstieteiden laitos

MILKA TOIKKO: Liitepartikkeleiden *-kin* ja *-kAAAn* käyttö ja käytön kehittyminen suomenoppijoiden kirjoitelmissa

Pro gradu -tutkielma, 88 s., 7 liites.
Maaliskuu 2009

Tutkielmassa tarkastellaan liitepartikkeleiden *-kin* ja *-kaan/-kään* käyttöä ja käytön kehittymistä suomenoppijoiden kirjoitelmissa. Aineistona on Yleisten kielitutkintojen suomen kielen kirjoittamisen osakokeen kirjoitelmia kolmelta eri taitotasolta. Yhteensä kirjoittajia on 559, joista kukin on kirjoittanut kolme vähintään kahden eri tekstilajin kirjoitelmaa.

Tutkimuksessa aineiston liitepartikkelit on jaoteltu merkitysryhmittäin ja niitä on tarkasteltu eri näkökulmista taitotasoa toisiinsa vertaillen. Tutkimus osoittaa, että liitepartikkeleiden *-kin* ja *-kAAAn* monista erilaisista käytöistä 'myös'-käyttö on selvästi yleisin kaikkien taitotasojen kirjoitelmissa. Asteikkoa ilmaistaan liitepartikkelilla suurin piirtein yhtä useasti kuin odotuksenmukaisuutta tai -vastaisuutta. 'Esimerkiksi'-merkityksinen liitepartikkeli on kirjoitelmissa erittäin harvinainen.

Tutkimuksen mukaan liitepartikkeleiden käyttö lisääntyy runsaasti kielitaidon kasvaessa. Yki-aineiston perustason kirjoitelmissa liitepartikkeli esiintyy harvoin, kun taas ylimmällä taitotasolla liitepartikkeli löytyy keskimäärin jokaisen kirjoittajan kirjoitelmasta. Käyttö ei kuitenkaan erityisemmin monipuolistu. Tekstilajeista mielipideteksteissä liitepartikkelin käyttö on ylimmällä tasolla runsainta. Alemmilla taitotasoilla liitepartikkeleita käytetään eniten epämuodollisissa teksteissä.

Liitepartikkeleiden fokusluonne tuottaa suomenoppijoille ongelmia jokaisella taitotasolla. Liitepartikkelin liittäminen kontekstin kannalta sopivaan sanaan lauseessa tai lausekkeessa on suomenoppijoille erityisesti hankalaa. Myös kontekstiin sopivan polaarisuuselementin *-kin/-kAAAn* valinta tuottaa jonkin verran hankaluuksia. Kielitaidon kehittyessä erilaiset ongelmat liitepartikkelin käytössä kuitenkin vähenevät ja ilmaisu täsmentyy.

Tutkielmassa vertaillaan myös liitepartikkeliä suhteessa sen yleisimpiin parafraseihinsa, partikkeleihin *myös*, *jopa* ja *edes*. Aineiston perusteella liitepartikkelin oppiminen ei syrjäytä analyttisen vastineen käyttöä, vaan kielitaidon kasvaessa opitaan monipuolisia keinoja ilmaista esimerkiksi 'myös'-merkitystä. Sekä analyttisen *myös*-partikkelin että 'myös'-liitepartikkelin käyttö kasvaa runsaasti Yki-testien ylimmän tason kirjoitelmissa suhteessa alempien taitotasojen kirjoitelmiin.

Asiasanat: suomi toisena kielenä, liitepartikkelit, fokuspartikkeli, kielen oppiminen, Yleiset kielitutkinnot

SISÄLLYS

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimustehtävän tausta ja tavoitteet	1
1.2. Toisen kielen oppiminen tutkimuksen kohteena	3
1.2.1 <i>Toinen ja vieras kieli sekä kielenoppija</i>	3
1.2.2 Toisen ja vieraan kielen oppiminen ja tutkimus	4
1.3 Tutkimusaineisto ja metodi	6
1.3.1 Yleisten kielitutkintojen kielitestit ja taitotasot	6
1.3.2 Tutkimusprosessi ja luotettavuus	8
2. Liitepartikkelit -kin ja -kAAn suomen kielessä	11
2.1 Liitepartikkelit inklusiivisina ja polaarisisina fokuspartikkeleina	11
2.1.1 Distribuutio	12
2.1.2 Fokusoivuus ja inklusiivisuus	12
2.1.3 Polaarisuus	13
2.2 Liitepartikkeleiden merkitys ja käyttö	14
2.2.1 'Myös'/'myöskään'-merkitys	16
2.2.2 Asteikkoa ilmaiseva -kin/-kAAn: 'jopa'/'edes'	17
2.2.3 'Esimerkiksi'-merkitys	18
2.2.4 Odotuksenmukaisuutta tai -vastaisuutta ilmaiseva -kin/-kAAn	18
2.2.5 Liitepartikkelit leksikaalistumissa	19
2.2.6 Liitepartikkelit suhteessa vastaaviin analyttisiin ilmauksiin	20
2.3 Liitepartikkelit suomi toisena kielenä -oppikirjoissa	21
3. Liitepartikkelit -kin ja -kAAn kirjoitelmissa	24
3.1 Liitepartikkeleiden merkitykset kirjoitelmissa	24
3.1.1 'Myös' ja 'myöskään' -merkityksiset liitepartikkelit kirjoitelmissa	24
3.1.2 Asteikkoa ilmaisevat liitepartikkelit kirjoitelmissa	27
3.1.3 'Esimerkiksi'-merkityksiset liitepartikkelit kirjoitelmissa	28
3.1.4 Odotuksenmukaisuutta ja -vastaisuutta ilmaisevat liitepartikkelit kirjoitelmissa.....	29
3.1.5 Yhteenveto	32
3.2 Liitepartikkeleiden määrät kirjoitelmissa	33
3.2.1 Liitepartikkeleiden määrät taitotasoittain	33
3.2.2 Eri merkitysryhmien määrät suhteessa toisiinsa eri taitotasoilla.....	36
3.2.3 Kirjoittajakohtaiset erot	40

3.2.4 Yhteenveto	44
3.3 Liitepartikkeleiden käytön kehittyminen kirjoitelmissa	45
3.3.1 Fokustaminen	45
3.3.2 Polaarisuus ja polaarisuuselementin valinta	50
3.3.3 Liitepartikkeli-ilmauksen muodostaminen	53
3.3.4 Leksikaalistumien käyttö	55
3.3.5 Tekstilajin vaikutus liitepartikkeleiden käyttöön	63
3.3.6 Yhteenveto	68
3.4 Liitepartikkeleiden käyttö suhteessa analyttisiin partikkeleihin	70
3.4.1 'Myös'-merkityksen ilmaiseminen	70
3.4.2 Muiden merkitysten ilmaiseminen	75
3.4.3 Yhteenveto	77
4. Johtopäätökset	79
Lähteet.....	82
Liitteet	
Liite 1. Perustason kirjoitelmia	
Liite 2. Keskitason kirjoitelmia	
Liite 3. Ylimmän tason kirjoitelmia	
Liite 4. Tekstilajit aineistossa	

1. Johdanto

1.1 Tutkimustehtävän tausta ja tavoitteet

Monikulttuuristuvassa Suomessa suomen kieltä käyttävät ja haluavat oppia yhä enemmän myös sellaiset ihmiset, joille se ei ole äidinkieli. Suomen kielen tarkastelu vieraana kielenä ja toisaalta ei-äidinkielisten suomen tutkiminen tarjoaa uusia näkökulmia fennistiikkaan. Fokusoivia liitepartikkeleita ei ole käsittäkseni 1990-luvun alun jälkeen juurikaan tutkittu ja liitepartikkeleiden tarkastelu suomea vieraana kielenä käyttävien teksteistä on varsin uutta¹.

Liitepartikkeleita *-kin* ja *-kaan/-kään* käytetään suomessa runsaasti sekä puhutussa että kirjoitetussa kielessä. Nämä partikkelit voivat saada kontekstista riippuen erilaisia tulkintoja. Liitepartikkelit ovat usein kielenoppijalle hankalia juuri niiden moninaisen käytön takia.

Tutkin liitepartikkeleiden *-kin* ja *-kaan/-kään* käyttöä ja niiden kehittymistä suomen kielen oppijoiden kirjoitelmissa. Aineistonani ovat Yleisten kielitutkintojen suomen kielen testin kirjoittamisen osakokeen vastaukset kolmelta eri taitotasolta². Näiden kolmen taitotason kirjoitelmien liitepartikkeleiden käyttöä analysoimalla ja vertailemalla selvitän, millä tavoin suomen kielen oppijoiden liitepartikkeleiden käyttö kehittyi. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1) Missä merkityksessä liitepartikkeleita käytetään?
- 2) Kuinka paljon liitepartikkeleita käytetään eri taitotasoilla?
- 3) Miten liitepartikkeleiden käyttö kehittyi siirryttäessä taitotasolta toiselle?
- 4) Mitä ongelmia liitepartikkeleiden käyttöön liittyy?

Tulkitsen kirjoitelmista löytyvät liitepartikkelit ja jaottelen ne merkityksen ja taitotason mukaan (kysymys 1). Liitepartikkelin samaa merkitys nousee sekä kontekstista laajemmin että sanasta ja lausekkeen osasta, johon se liittyy. Esimerkiksi

---

¹ Helena Postin (2003) pro gradu -työ Helsingin yliopistosta käsittelee ei-äidinkielisten suomen kielen ylioppilaskokeen kokelaiden *-kin/-kAAn*-liitepartikkelin sekä *myös*-partikkelin käyttöä.

² Kiitän Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskusta mahdollisuudesta käyttää aineistoa.

verbiin liittyessään liitepartikkeli voi saada odotuksenmukaisuutta ja -vastaisuutta implikoivia merkityksiä, joita se ei substantiivilausekkeeseen liittyessään voi saada. Toisaalta taas vasta kontekstista voi tulkita, onko kirjoittaja tavoitellut odotuksenmukaista vai -vastaista liitepartikkelin käyttöä.

Kysymys 2 liittyy määrälliseen analyysiin. Oletan, että käyttömäärissä on eroja taitotasojen välillä. Liitepartikkeleiden käyttö kasvaa kielitaidon kehittyessä. Tarkastelen myös liitepartikkeleiden käyttöä suhteessa vastaaviin itsenäisiin partikkeleihin *myös*, *jopa* ja *edes*. Tyypillisesti jos kielessä on sekä analyttinen että synteettinen tapa ilmaista asioita, kielenoppija valitsee oppimisen alkuvaiheessa analyttisen, ts. leksikaalisen keinon (esim. Koivisto 1994: 62). Haluan saada selville, onko näin myös *-kin-/-kAAn*-liitepartikkeleiden käytön yhteydessä ja korvaako liitepartikkeleiden oppiminen mahdollisesti analyttisten partikkeleiden käyttöä.

Määrällinen analyysi antaa lisäinformaatiota myös eri merkitysryhmien välisistä suhteista kullakin taitotasolla. Tarkastelemalla liitepartikkeleiden laadullista ja määrällistä käyttöä saadaan vastaus tutkimuskysymykseen 3. Pyrin saamaan selville, missä vaiheessa kielenoppimista liitepartikkeleita erityisesti aletaan käyttää ja missä merkityksessä niitä silloin käytetään. Pohdin liitepartikkeleiden käyttöön vaikuttavista syistä myös tekstilajin merkitystä.

Myös ongelmien tarkastelu antaa lisätietoa liitepartikkeleiden käytön oppimisprosessista (kysymys 4): mitä ongelmia liitepartikkeleiden käytössä on ja muuttuvatko ongelmat kielitaidon kehittymisen myötä? Todennäköisesti oikean sanan fokustaminen tuottaa ongelmia oppijoille. Myös valinta polaariparien *-kin* ja *-kAAn* väliltä lienee yksi liitepartikkeleiden käytön ongelmakohdista. Tutkin myös leksikaalistuneiden liitepartikkeli-ilmausten (esim. *kukin* ~ *kukaan*; *tietenkin* ~ *tietenkään*) käyttöä eri näkökulmista saadakseni lisätietoa produktiivisten liitepartikkeleiden oppimisesta ja käytöstä. Tutkielmani liittyy luonnollisesti S2- ja L2-tutkimukseen³ ja erityisesti toisella kielellä kirjoittamisen tutkimukseen sekä kielen kuvaamisen perinteeseen.

Seuraavaksi luvussa 1.2 käsittelen tarkemmin toisen kielen oppimista ja tutkimusta sekä niihin liittyvää käsitteistöä, jonka jälkeen kerron aineistostani (luku 1.3). Luvussa 2 esittelen tarkemmin *-kin-* ja *-kAAn*-liitepartikkeleita suomen kielessä.

---

³ S2 = suomi toisena (ja vieraana) kielenä, L2 = toinen kieli (engl. *second language*).

Luku 3 on analyysiluku, jossa tarkastelen kirjoitelmien liitepartikkeleiden käyttöä. Aloitan kuvailemalla luvussa 3.1 aineiston erimerkityksisiä liitepartikkeliesiintymiä eri testitasoilla. Luvussa 3.2 siirryn määrälliseen kartoitukseen. Luvussa 3.3 tarkastelen eritasoisten kirjoittajien liitepartikkeleiden käyttöä eri näkökulmista ja pyrin kuvailemaan, millaisia seikkoja ja vaiheita liitepartikkelin käyttöön ja oppimiseen liittyy ja kuinka tällaisen suomen kielelle ominaisen piirteen käyttö kehittyy. Kokoan tutkimukseni tulokset yhteen luvussa 4.

1.2 Toisen kielen oppiminen tutkimuksen kohteena

1.2.1 Toinen ja vieras kieli sekä kielenoppija

Usein on tehty jako *toiseen* ja *vieraaseen* kieleen. Toiseksi kieleksi kutsutaan kieltä, joka ei ole *ensikieli* eli äidinkieli, mutta jota elinympäristössä puhutaan. Sillä on institutionaalinen ja sosiaalinen rooli siinä yhteisössä, jossa puhuja elää. (Esim. Ellis 1994: 12; Latomaa–Tuomela 1993: 239). Esimerkiksi Suomessa asuvat maahanmuuttajat oppivat ja käyttävät suomea *toisena kielenään*, sillä heillä on taustalla kieliyhteisön tuki. ”Toinen” kieli voi olla toki myös kolmas tai neljäs opittu kieli. *Vierasta kieltä* sitä vastoin opitaan ei-kohdekielisessä ympäristössä ja ennen kaikkea muodollisen opetuksen kautta. *Kohdekielellä* tarkoitetaan sitä kieltä, jota halutaan oppia, *lähtökieli* taas on oppijan äidinkieli. Esimerkiksi ulkomaisissa yliopistoissa suomea opetetaan nimenomaan vieraana kielenä. Vieraan ja toisen kielen rajat kuitenkin jatkuvasti sekoittuvat, sillä esimerkiksi suomalaista mediaa voi jatkuvasti seurata ympäri maailmaa ja siten olla kontaktissa suomalaisen kieliyhteisön kanssa. Kielitaito ei ole selvärajainen kategoria, eikä myöskään yksi-, kaksi- tai monikielisyyden välillä ole yksiselitteisiä kriteereitä (ks. keskustelua kriteereistä esim. Crystal 2000; ks. myös Kalliokoski 2001, 105). Tässä työssä aineisto on ainakin pääosin suomea *toisena kielenä* oppineiden tuottamaa, sillä Yleisten kielitutkintojen suomen kielen testi järjestetään vain Suomessa. Testattavat ovat toki voineet aiemmin oppia suomea myös ulkomailla.

Miksi sitten kutsua niitä ihmisiä, joilla suomi on *toisena* tai *vieraana kielenä*? On puhuttu hieman tilanteesta riippuen ainakin *kielenkäyttäjistä*, *kielenoppijoista*,

kielenpuhujista ja ei-äidinkielisistä. Sanavalinnat heijastavat sitä, millaiseksi prosessi käsitetään: opitaanko kieltä vai käytetäänkö sitä. Samanlaisia ongelmia on oppijan kielimuodon nimeämisessä (ks. Latomaa 1996: 98). Käytän tässä tutkielmassa ennen kaikkea kielenoppijan ja oppijankielen käsitteitä, sillä tarkastelunäkökulmani on oppiminen ja kohdekielen käytön kehittyminen. Termit eivät kuitenkaan ole ongelmattomia, kuten Kalliokoskikin (2001: 105) osoittaa: kielen oppiminen ei ole käyttäjänsä ainoa tehtävä ja yksilön muut roolit saattavat jäädä oppijuuden varjoon. Lisäksi on lähes mahdotonta vetää rajaa siihen, kuka on oppija ja milloin kohdekielessä saavuttaa sen pisteen, että ei enää ole sen *oppija* (Latomaa 1996: 98; Lauranto 1997: 41–42).

1.2.2 Toisen ja vieraan kielen oppiminen ja tutkimus

Toisen tai vieraan kielen oppiminen tapahtuu osittain samalla tavoin kuin ensimmäisen kielen oppiminen (Ellis 1994: 106). Myös toisen kielen oppimisessa on löydetty tukea sille, että joitain kielen syntaktisia ja morfologisia piirteitä opittaisiin tietystä järjestyksessä (Ellis 1994: 20–21). Ensikielen tai äidinkielen on nähty vaikuttavan uusien kielten oppimiseen. Ainakin kielenoppimisen alkuvaiheessa lähtö- ja kohdekielen samankaltaisuudesta on oppijalle hyötyä, vaikka myöhemmässä vaiheessa siitä voi olla myös haittaa (Ellis 1994: 29). Tutkimuksissa onkin erityisesti 1960–70-luvuilla tarkasteltu toisen kielen oppimista ja taitamista suhteessa oppijan äidinkieleen. Lähtökielestä on haettu syitä kohdekielessä tehdyille virheille. Tällaiseen negatiiviseen transferiin, *interferenssiin*, keskittyminen ei kuitenkaan anna koko kuvaa kielenoppimisen prosessista ja kielitaidosta. Esimerkiksi Larsen-Freeman ja Long (1991: 61) huomauttavat, että pelkkiin virheisiin keskittyminen kadottaa näkyvistä kielenosaamisen laajemman kokonaisuuden. On huomioitava myös, mitä kaikkea oppija jo osaa. Virheanalyysin (*error analysis*) ongelmana on myös se, että virheet kohdekielessä eivät aina selity äidinkielen tai muiden oppijan osaamien kielten kautta (ks. esim. Ellis 1994: 29). Virhe käsitetään yleensä juuri ei-kohdekielen mukaiseksi tavaksi ilmaista asia. Virhe on siten virhe ennen kaikkea kohdekielisen yhteisön näkökulmasta. Kielenoppija on luova kielenkäyttäjä, jolle on olennaista selvittää erilaisista kommunikaatiotilanteista. Lähtökielen hyödyntämistä tai ei-kohdekielisiä

ilmauksia voisikin pitää tietyllä tapaa myös kommunikaatiostrategioina⁴, sillä niiden avulla oppija saattaa saada ilmaistua haluamansa asian. Kalliokoski (2001, 105) muistuttaa, että moni ilmiö, joita on tarkasteltu vain kielenoppijan puheen tai kirjoituksen piirteinä, on mahdollinen myös äidinkielenään puhuvan kielenkäytössä. S2-tuotoksissa on siis nähtävä yhteys myös kielen käyttöön yleensä (ma, 105). Vaikka aineistonani onkin suomea toisena kielenä taitavat ja näkökulmanani on kielen oppiminen, paljastaa tutkimukseni paljon myös liitepartikkeleiden käytöstä suomen kielessä yleensä. Omassa työssäni tarkastelen toki myös oppijoiden tuottamia kohdekielen kannalta virheellisiä liitepartikkeleiden käyttäjiä. Ne antavat informaatiota oppimisprosessista, varsinkin kun pystyn vertailemaan eri taitotasojen ongelmia keskenään.

Erilaiset kohdekielestä poikkeavat muodot kielessä voikin suhteuttaa oppijan senhetkiseen kielitaitoon ja kielenoppiminen käsittää vaiheittain eteneväksi. Saadessaan uutta tietoa kielestä oppija siirtyy kielivaiheesta toiseen. Välikieliteorian (alun perin Selinkerin 1972 käyttämä termi) mukaan jokaisessa tällaisessa vaiheessa kielenoppijalla on itse luotu kohdekielen järjestelmä, joka ei vastaa täysin oppijan äidinkieltä, mutta ei vielä myöskään kohdekieltä. (Ks. esim. Crystal 1988: 234–235, 372; Macaro 2003: 43–44; Latomaa 1993; Muikku-Werner 1997: 17.) Tätä kieltä on kutsuttu sekä *välikieliksi* (*interlanguage*) että *oppijankieleksi*.⁵

Kielenoppiminen on laaja kognitiivinen prosessi, jonka kaikkia osatekijöitä on mahdotonta ottaa yhdessä tutkimuksessa huomioon. Oppimiseen⁶ vaikuttavat oppijan äidinkieli ja yksilön kognitiiviset taidot sekä esimerkiksi motivaatio. Myös erityisesti kohdekielisen kieliaineksen tarjonta, kielisyötös (*input*) vaikuttaa oppijan kieleen ja siirtymiseen kielivaiheesta toiseen. Suomessa asuva ja suomen kieltä paljon kuuleva ja

---

⁴ Kommunikaatiostrategian käsite on myös ongelmallinen, sillä siinä tulkitsijan taustaoletuksena on, että kielenkäyttäjät tavoittelee jotain tulkitsijan määrittämää tiettyä, ”korrektimpaa” ilmaisua (Kalliokoski 2001: 109–110). Suomessa erilaisia merkitysneuvotteluja ja kommunikaatiostrategioita on tutkinut erityisesti Minna Suni (ks. esim. Suni 2008).

⁵ Muikku-Werner (1997: 17) huomauttaa, että *oppijankieli* on terminä *välikieltä* neutraalimpi, sillä oppijankieli ei niinkään korosta sitä, että ei-äidinkielen kieli ei ole lähtö- eikä kohdekielen mukainen, vaan sisältää elementtejä molemmista.

⁶ Puhun Laurannon (1997: 37–38) tavoin ensisijaisesti kielen oppimisesta erotuksena kielen omaksumisesta (*acquisition*) korostaakseni sitä, että oppimisprosessi on tavoitteellista ja siinä mielessä tietoista toimintaa. Kielenoppimiseen liittyy kuitenkin sekä deklarattiivista että proseduraalista tietoa. Kieltä opitaan tietoisesti tekemällä havaintoja ja opiskelemalla, mutta kieltä myös omaksutaan ympäristöstä ja käytetään, vaikka kaikkea omaksuttua ei osattaisi analysoida. Sekä deklarattiivinen että proseduraalinen tieto automaattistuvat käytössä kielitaidoksi. (Martin 1995b: 22–26, 264.)

mahdollisesti käyttävä oppija saa koko ajan kohdekielistä kielisyötöstä. Valtaosa kielenoppijoista saa kielisyötöstä myös opetustilanteissa. Esimerkiksi Mäntylän & Tarnasen (2006, 107) tutkimuksen Yki-aineistossa puolet testiin osallistuneista ilmoittivat opiskelleensa suomea aikuiskoulutuskeskuksessa ja noin 27 % peruskoulussa. Opetustilanteessa on kuitenkin kiinnitettävä huomio myös siihen, mitä opetetaan. On esitetty (mm. Ellis 1994: 582–583), että opettajat käyttävät tunneilla yksinkertaistettua kieltä ja saattavat siten käyttää nk. ”opetuspuhetta” (*teacher talk*), jossa kielellinen materiaali on yksipuolista. Oppikirjoissa on myös huomattavia eroja sen suhteen, millaista kielisyötöstä ne tarjoavat ja missä vaiheessa. Haluan saada jonkinlaisen kuvan kielenoppijoiden saamasta kielisyötöksestä ja siksi analysoin (luvussa 2.3) muutamia suomen kielen oppikirjoja sen suhteen, miten niissä esiintyy ja selitetään liitepartikkeleita. Yki-aineiston testattavia on yhteensä 559 ja heidän kielenoppimisensa on tapahtunut mahdollisesti hyvinkin erilaisissa ympäristöissä, mutta oletettavasti suurin osa on tutustunut ainakin joihinkin oppikirjoihin. Opetusmateriaalin tarkastelu ei anna kattavaa kuvaa kielisyötöksestä, mutta voi mahdollisesti valaista liitepartikkeleiden käyttöä eri taitotasolla.

1.3 Tutkimusaineisto ja metodi

1.3.1. Yleisten kielitutkintojen kielitestit ja taitotasot

Yleiset kielitutkinnot⁷ ovat valtakunnallisia aikuisille suunnattuja kielitaitotutkintoja, joissa mitataan aikuisen taitoa viestiä vieraalla kielellä⁸. Tavoitteena on mitata ”toiminnallista kielitaitoa”⁹ eli sitä, kuinka luontevasti ja sujuvasti oppija suoriutuu erilaisista tehtävistä ja tilanteista, joissa vaaditaan sekä kielen ymmärtämistä että käyttämistä. Testitilanteet ja aiheet ovat siten sellaisia, joihin osallistuja voi muutenkin

⁷ Yleiset kielitutkinnot ovat kansallisia ja virallisia kielitutkintoja, joiden tutkintotoimintaa säätelevät Yleisistä kielitutkinnoista annettu laki (964/2004) ja asetus (1163/2004).

⁸ Yleisen kielitutkinnon voi suorittaa seuraavissa kielissä: englanti, espanja, italia, ranska, ruotsi, saame, saksa, suomi, venäjä.

⁹ Toiminnallinen kielitaito on siinä mielessä käsitteenä heikko, että kuitenkin kaikki kielitaito on tavalla tai toisella toiminnallista. Käsite on kuitenkin varsin vakiintunut esimerkiksi juuri Opetushallituksen asetuksiin.

joutua. Arviointi kokelaan kielitaidosta tehdään viiden osakokeen avulla. Kokeet testaavat puheen ymmärtämistä, tekstin ymmärtämistä, puhumista, kirjoittamista sekä rakenteiden ja sanaston hallintaa. (Opetushallitus 2002: 7.) Tässä työssä aineistona ovat suomen kielen kirjoittamisosakokeen kirjoitelmat.

Kielitutkinnot suoritetaan joko perus-, keski- tai ylimmällä tasolla, ja kielitaitoarviointi tapahtuu 6-portaisella taitotasoasteikolla. Tällä pyritään yhteismitallisuuteen erityisesti eurooppalaisen viitekehyksen kanssa. Perustason testi kohdistetaan taitotasolle 1–2, keskitason testi tasoille 3–4 ja ylimmän tason testi tasoille 5–6¹⁰, ja testattavalla on mahdollisuus vain niihin arvosanoihin, joita kullakin taitotasolla myönnetään. (Opetushallitus 2002: 7.)

Kirjoittamista mittaavassa kokeessa tehtävät ovat ohjattuja ja ne sisältävät usein myös oheismateriaalia (Opetushallitus 2002: 7). Minulla ei ole käytettävissäni kirjoittamistehtävien tehtävänantoja, vaan aineistonani on vain testattavien tuotoksia keväiltä 2004–2005 ja 2007, tammikuilta 2004–2005 sekä syksyiltä 2005–2006. Aineistossani kukin testattava on vastannut kolmeen eri kirjoitustehtävään.

Perustason kirjoittamistestin hyväksyttävään suoritukseen, eli vähintään taitotason 1 saavuttamiseen vaaditaan esimerkiksi kykyä kirjoittaa erittäin lyhyitä tekstejä hyvin läheisistä aihepiireistä. Teksti on taitotasokuvauksen mukaan kuitenkin vielä ”sisällöltään hajanaista ja rakenteiltaan erittäin puutteellista, vaikkakin osin ymmärrettävää” (Opetushallitus 2002: 15). Testattava, joka saavuttaa kirjoittamisen taitotason 3 ja siten keskitason vaatimukset, pystyy jo kirjoittamaan yhtenäistä, vaikkakin yksinkertaista tekstiä tavallisista aiheista. Epäselviä ilmauksia kuitenkin vielä esiintyy. Ylimmän tason testin läpäisevä kykenee muun muassa esittelemään ja perustelemaan mielipiteensä vaikeastakin aiheesta asiaan kuuluvalla tyylillä. Harvinaisten sanojen ja monimutkaisten lauserakenteiden käyttö saattaa kuitenkin tuottaa vaikeuksia. (Mts: 13–17.)¹¹

Tehtävien tekstilajit vaihtelevat hieman vuosittain ja taitotasoittain. Perustasolla tekstilajit ovat aineistossani epämuodollinen viesti, palaute, kirje, epämuodollinen kirje ja ilmoitus. Keskitasolla on vaadittu muodollista ja epämuodollista viestiä sekä

¹⁰ Taitotasot vastaavat Euroopan neuvoston kehittämän Eurooppalaisen viitekehyksen tasoja siten, että Yki-testin perustaso vastaa Eurooppalaisessa viitekehyksessä tasoja A1–2, keskitaso tasoja B1–2 ja ylin taso tasoja C1–2.

¹¹ Liitteenä (liitteet 1–3) eri taitotasojen mielestäni tyypillisiä vastaustekstejä havainnollistamassa, millaista kieltä eri tasoilla kutakuinkin käytetään.

epämuodollista kirjettä, mielipidetekstiä ja ilmoitusta. Ylimmällä tasolla testattavat ovat aineistossani kirjoittaneet muodollisen viestin, hakemuksen ja mielipidetekstin.¹²

Testattavien taustoista, kuten äidinkielestä, iästä, sukupuolesta tai kieliopinnoista minulla ei ole tarkempia tietoja. Tarnanen ja Mäntylä (2006, 111) ovat selvittäneet Yki-testiin osallistuvien taustoja. Heidän aineistonaan on vuoden 2005 keskitason testiin osallistuneet. Testattavista enemmistönä (42,7 prosenttia 993 osallistujasta) olivat äidinkieleltään venäjänkielisiä. Muuten testiin osallistuneiden äidinkielet vaihtelivat suurestikin. Naisia testattavista oli keväällä 2005 noin 70 %. Tarnanen & Mäntylä ovat kartoittaneet testiin osallistumisen syitä ja saanee selville, että suurimmat syyt Yki-testin keskitason kokeen tekemiseen ovat työnhaku, Suomen kansalaisuuden hakeminen ja opiskelu. (Tarnanen – Mäntylä 2006, 105–123) Oletettavasti myös oman tutkimukseni aineisto on hyvin samantyyppinen.

1.3.2 Tutkimusprosessi ja luotettavuus

Yksittäisen kielenkäyttäjän kehittymistä pitkittäistutkimuksena ei tämän aineiston avulla voi tutkia, mutta poikittaistutkimuksellinen näennäisseuranta on runsaan aineiston ansiosta hedelmällistä. Katson Yki-testien tuotokset tarkasteluni kannalta validiksi aineistoksi, sillä testeillä mitataan juuri taitoa selvitä erilaisista arkielämän kielenkäyttötilanteista. Yki-aineistosta on myös tehty ja on tulossa useita pro gradu - töitä (esim. Haapala 2008, Hirvonen 2008, Huttu-Hiltunen [tulossa], Iso-Heiniemi 2006, Ohvo 2008, Sikiö 2008), joten saman aineiston käyttö tuo vertailukelpoisia tuloksia eri kielenpiirteiden käytön tarkasteluun eri taitotasoilla.

Muutamia huomioitavia seikkoja aineistoon kuitenkin liittyy. Suomen kansalaisuutta varten vaaditaan vähintään keskitason testin hyväksyminen eli taitotason 3 saavuttaminen. Tästä syystä Yki-testin keskitason kokeeseen ensinnäkin osallistuu huomattavasti muita tasoja enemmän testattavia.¹³ Tämä keskitason painottuminen näkyy myös omassa aineistossani: keskitason kirjoitelmia on yhteensä 264 kirjoittajalta, kun perustasolla kirjoittajia on 147 ja ylimmällä 148, vaikka keskitason vastauksia on

¹² Kunkin testikerran ja taitotason tekstilajit on esitetty liitteen 4 taulukossa. Tekstilajit ja kirjoitelmien otsakkeet ovat Yki-aineistossa valmiiksi merkittyinä.

¹³ Esimerkiksi vuonna 2005 valtaosa (40 %) testattavista haki kansalaisuutta ja osallistui siksi taitotason 3 testiin (Tarnanen – Mäntylä 2006, 106.)

vain kolmelta testikerralta ja muilta tasoilta neljältä testikerralta. Keskitaso toimii siis eräänlaisena vertailukohtana alemman ja ylemmän tasoiselle kohdekielen hallinnalle. Määrät ovat mielestäni siinä mielessä riittävät, että tällä kirjoitelmien määrällä saa kattavan kuvan liitepartikkeleiden käytöstä ja kehityksestä juuri tässä aineistossa. Aineistoni antaa myös viitettä siitä, millaista on *-kin/-kAAn*-liitepartikkeleiden käyttö laajemmin suomessa toisena kielenä.

Toiseksi voi olettaa, että myös ylempien taitotasojen (5–6) kielenkäyttäjät osallistuvat keskitason testiin varmistaakseen hyväksytyin tuloksen kansalaisuushakemuksen vaaditusta minimitalotasosta. Keskitasolla testatut, mutta keskitasoa paremmat kielenkäyttäjät aiheuttavat vääristymää tasokohtaiseen tarkasteluun, mutta tämä ei toisaalta juurikaan häiritse tarkasteltaessa kielenoppimista jatkumona. Vääristymää löytyy hieman myös toiseen suuntaan. Saamassani Yki-aineistossa on mukana kaikkien kokeeseen osallistuneiden tuotokset, myös heidän, jotka eivät testiä ole läpäisseet. Minulla ei ole tietoa, ketkä ovat läpäisseet testin ja millä arvosanalla. Toisaalta esimerkiksi heikompaa kirjallista osaamista voi Yki-testissä jonkin verran kompensoida esimerkiksi suullisessa osiossa, joten kirjoittamisosakoe ei kerro koko kielitaidon tasosta.

Olen hakenut aineistosta taitotasoittain kaikki liitepartikkelit *-kin* (sekä mahdolliset variantit *-ki*, *-kii* ja *-kiin*), *-kaan*, *-kään* (sekä *-kaa*, *-kää*, *-kan*, *-kän* ja *-ka*, *-kä*) ja poiminut ne tekstinkäsittelyohjelmaan. Liitepartikkeleiden tulkinta riippuu ympäröivästä tekstistä, joten olen ottanut mukaan runsaasti kontekstia ja analysoinut kunkin partikkelin merkityksen käyttöyhteydessään. Näin olen päätenyt luvussa 3 esitettyyn jakoon liitepartikkeleiden käytöstä aineistossa. Liitepartikkelin merkitystä ei aina ole helppo yksiselitteisesti tulkita ja toinen lukija saattaisi joissain tapauksissa olla toista mieltä tulkinnoistani. Esittämäni merkitysryhmäjako on kuitenkin aineistoni kannalta toimiva ja yleensä liitepartikkelin tulkinta on mielestäni ollut kontekstin kannalta selvä. Neljän merkityskategorian (ks. luku 2.2) ulkopuolelle on jokaiselta taitotasolta jäänyt myös muutama käytöltään epäselvä liitepartikkeli, joiden tulkinta on ollut lähinnä kirjoittajan kielitaidon takia mahdotonta.

Omana lukunaan käsittelen liitepartikkeleiden leksikaalistunutta käyttöä. Olen myös kerännyt kirjoitelmista *-kin/-kAAn*-liitepartikkelille usein esitetyt analyttiset

parafrasit eli partikkelit *myös*, *jopa* ja *edes*. Pysin niiden käyttöä tarkastelemalla valottamaan liitepartikkeleiden käyttöä ja oppimisprosessia.

Liitepartikkeleiden käytön ja sen kehittymisen analysointi vaatii siis sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia analyysimenetelmiä. Määrällinen tarkastelu paljastaa liitepartikkeleiden keskeisimpiä käyttötapoja ja ohjaa siten osittain laadullisen tarkastelun fokusta. Myös laadullisesti mielenkiintoisista, vaikka sitten määrällisesti harvinaisemmista, ilmiöistä saa enemmän irti kvantitatiivisella ristivalotuksella.

Äidinkielisten liitepartikkeleiden käytön tarkastelu suhteessa suomenoppijoiden liitepartikkeleiden käyttöön olisi jossain toisessa yhteydessä toisi varmasti hedelmällistä näkökulmaa tämän tutkielman tuloksiin. Pelkästään kirjoitetun kielen tutkiminen ei tietenkään anna kattavinta kuvaa liitepartikkelien käytöstä ja oppimisesta. Puhutun kielen aineiston hankkiminen ja analysoiminen olisi kuitenkin ollut verrattain vaikeaa. Keskusteluaineistoa olisi myös oltava runsaasti, jotta liitepartikkeleita esiintyisi tutkimusta varten riittävästi. Keskityn siis vain liitepartikkeleiden kirjallisen hallinnan tarkasteluun.

2. Liitepartikkelit *-kin* ja *-kAAn* suomen kielessä

2.1 Liitepartikkelit *inklusiivisina* ja *polaarisina* *fokuspartikkeleina*

Liitepartikkelit ovat partikkeleita, jotka kiinnittyvät aina johonkin sanaan eli ovat luonteeltaan sidonnaisia morfeemeja. Suomen kielessä on seitsemän liitepartikkelia: *-kin*, *-kAAn*, *-han*, *-kO*, *-pA*, *-kA*, *-s*. Näistä yleisin on *-kin* (Mäkelä 1993, 2). Siitä huolimatta, että *-kin/-kAAn*-partikkeli liittyy tiettyyn sanaan tai lausekkeeseen, sillä ei ole määrityssuhdetta itse lausekkeeseen vaan liitynnäissuhde koko lauseeseen, aivan kuten muillakin lauseen- tai lausumansisäisillä partikkeleilla (ISK: 804, 832). Liitynnäisinä nämä partikkelit ovat lauseen propositionaalisen sisällön ulkopuolella: ne eivät muuta lauseen väitettä, mutta tuovat lauseen kokonaistulkintaan jonkin lisämerkityksen eli implikaation (mm. ISK 770, 803-811). Implikaatio tulkitaan aina kontekstista käsin. *-kin-* ja *-kAAn*-liitepartikkeleilla on erilaisia merkityksiä ja käyttöjä lauseessa ja tekstissä.

Tutkimuksessa suomen *-kin/-kAAn*-liitepartikkeleita on lähestytty sekä muotonsa että merkityksensä ja käyttönsä kannalta. Iso suomen kielioppi (ISK) käsittelee liitepartikkeleita erityisesti käytön kautta ja esittelee liitepartikkeleiden käyttöä myös puheessa (ISK 803–808). Mäkelä (1993) on tutkinut liitepartikkeleiden variantteja suomen murteissa. Tutkimusta on tehty myös liitepartikkeleiden esiintymisestä ja käytöstä vanhassa kirjasuomessa (Forsman Svensson 1994; ks. myös Vvks) sekä lastenkielellä (Laalo 2003; Niemi – Niemi 1985). Liitepartikkelin erilaisia käyttöjä ovat Virittäjän artikkeleissa tarkastelleet Vilkuna (1984), Vilppula (1984) ja Pulkkinen (1966). Suomen kielen yleisesityksissä liitepartikkeleita on kuvattu lähinnä tavanomaisimman parafrasinsa *myös* kautta ja huomiota on kiinnitetty myös liitepartikkelin laajempaan funktioon tekstissä (ks. esim. Carlson 1993, Hakulinen – Karlsson 1979, Nevis 1988, Östman 1977). Kiinnostavia ovat myös käännöstieteen tutkimukset ja tutkielmat, joissa on tutkittu suomen *-kin/-kAAn*-partikkelin kääntämistä vieraalle kielelle (esim. Leinonen 2006, Posti 2003) tai esimerkiksi vertailtu

liitepartikkeleiden määrää käännessuomessa ja alkuperäissuomessa (esim. Tirkkonen-Condit 2005).

2.1.1 Distribuutio

Toisin kuin suomen muut liitepartikkelit, *-kin* ja *-kAAAn* ovat vapaasti sijoitettavia ja voivat siten sijaita muuallakin kuin lauseen ensimmäisessä lausekkeessa tai lausekkeen tietyssä sanassa. Sana, johon liitepartikkeli liittyy voi olla yksinään lausekkeena toimiva sana (*urheiluharrastukset eivät ole unohtuneet aikuisiässäkään* YT-k04-26236-1¹⁴) tai lausekkeen osana (*hyvä, kun nyt meidänkin kaupungissa on "Retrocar club" yhdistys* KT-k04-27304-1).¹⁵ *-kin/-kAAAn* liittyy monisanaisessa lausekkeessa siihen sanaan, jota liitepartikkelilla erityisesti halutaan korostaa (ks. lisää luku 3.3.1). Liitepartikkeli voi liittyä myös finiittiverbiin (*suomen kielen taitoni onkin suhteellisen hyvällä tasolla* YT-k04-27112-2) tai sellaisen osaan (*ja nyt täällä kevät on alkanut, minun allergia onkin pahentunut* KT-k04-26351-2).

Liitepartikkelit *-kin* ja *-kAAAn* voivat liittyä eri sanaluokkien sanoihin, mutta eivät kuitenkaan koskaan kieltoverbiin (*Vika ei olekaan työntekijöiden, vaan johdon.* YT-k04-26239-3 ~ **Vika eikään ole työntekijöiden, vaan johdon*) tai interrogatiivi- ja relatiivipronomineihin sen paremmin kuin interjektioihin tai useimpiin konjunktioihinkaan (Mäkelä 1993, 2). Ne myös kiinnittyvät aina johonkin sananmuotoon, eivät vartaloon, esim. *minullakin* (**minukin*).

2.1.2 Fokusoivuus ja inklusiivisuus

Lauseen osa, johon *-kin/-kAAAn*-liitepartikkeli liittyy, on yleensä painollinen ja sitä kutsutaan liitepartikkelin **fokukseksi**. Fokuspartikkelin käyttö jakaa lauseen

¹⁴ Tämän kappaleen esimerkit ovat YKI-aineistosta. KT = keskitaso, YT = Ylin taso. Jatkossa myös PT = perustaso. Tasomerkin jälkeen on aineiston koodi (esim k04 = kevät 2004, t05 = tammikuu 2005) sekä kirjoittajan id-numero (esim 24399). Viimeinen numero kertoo tehtävän numeron ja siten myös tekstilajin. (Kunkin kirjoituskerran tehtävät ja tekstilajit löytyvät liitteestä 4. Tekstilajit ovat Yki-aineistossa valmiiksi määriteltyinä, itse en ole tekstilajijakoa tehnyt.) Näillä tiedoilla esimerkkitekstin voi löytää Yki-aineistosta.

¹⁵ ISK kutsuu sanaa, johon liitepartikkeli liittyy *isäntäsana*ksi. Vastaavasti lauseketta, jonka sanoista johonkin liitepartikkeli liittyy, kutsutaan *isäntälausekkeeksi*. (ISK: 154–155.)

informaation kannalta kahteen osaan, fokukseen ja taustaan: *Tukholmassakin oli loskaa* [tausta eli vaikutusalueen ulkopuolelle jäävä osa: myös jossain muualla oli loskaa]. Liitepartikkeli voi korostaa paitsi millaista lauseketta tahansa myös koko lausetta: *Vihreiden puheenjohtaja Pekka Haavisto on televisioesiintyjänä poliitikkojen parhaasta päästä. Sillä hän aikoinaan eduskuntaankin ponnahti.* ISK:n (s. 807) mukaan partikkelin vaikutusalassa on koko lause, eikä vain se sana, johon partikkeli on liittynyt. Fokuspartikkeleita käytettäessä tarkastellaan fokukseen nostetun tarkoitteen tai asiantilan lisäksi myös sen vaihtoehtoja. *-kin* ja *-kAA*n ovat **inklusiivisia**, sillä ne antavat ymmärtää, että muita vaihtoehtoja on, eikä fokusoitu ole ainoa lajissaan. Esimerkiksi lauseen *minäkin unohdin sateenvarjoni eilen*¹⁶ fokuksessa on *minä* ja inklusiivisena partikkelina *-kin* tuo siihen merkityksen 'myös joku muu'. Fokuspartikkeleista inklusiivisia ovat muun muassa *myös(kin/kään)*, *-kin/-kAA*n, *jopa*, *edes*, *etenkin*, *varsinkin* ja *erityisesti*. **Eksklusiivisiksi** sanotaan niitä fokuspartikkeleita, jotka sulkevat muut vaihtoehdot pois (kuten *ainoastaan*, *vasta*, *enintään*.) (ISK 803–804.)

2.1.3 Polaarisuus

Polaarisuudella tarkoitetaan positiivisuuden ja negatiivisuuden eli myönnön ja kiellon vastakohtaa sekä sellaisia kieliopillisia ja sanaston ilmiöitä, jotka ovat yhteydessä lauseen myönteisyyteen tai kielteisyyteen (ISK:n sananselityksiä: s. v. *polaarisuus*). Liitepartikkelit *-kin* ja *-kAA*n muodostavat polaarisen parin: *-kin* esiintyy ensisijaisesti myöntölauseissa (1a) ja *-kAA*n ensisijaisesti kieltolauseissa. (1b)

1) (a) *Minäkin unohdin sateenvarjoni.*

(b) *Minäkään en unohtanut sateenvarjoani.*

-kin voi kuitenkin esiintyä myös muodoltaan kielteisissä, mutta merkitykseltään ei täysin kielteisissä ilmauksissa (Nykysuomen sanakirja 2002, s. v. *kin*). Esimerkin (2a) kysymys on kieltosanastaan huolimatta myöntöhakuinen eli siihen odotetaan myöntävää vastausta ja siksi siinä käytetään positiivista polaarista liitepartikkelia *-kin*, eikä sen

---

¹⁶ Esimerkki on ISK:n (804).

negatiivista vastaparia. Kieltoisanan käyttö antaa olettaa, että asiasta on keskusteltu myös aiemmin ja kysyjä haluaa nyt vahvistaa aiemman tietonsa.¹⁷

2) (a) *Eikös Annikin muuttanut Tampereelle?*

(b) *Sain enemmän kuin uskalsin toivoakaan.*

Vastaavasti *-kAAAn* voi myös esiintyä muodollisesti myönteisissä ilmauksissa, jotka eivät ole merkitykseltään aivan myönteisiä. Esimerkissä (2b) liitepartikkeli *-kaan* tuo muuten myönteiseen lauseeseen negatiivisesti polaarisen 'edes'-merkityksen ja siten implikaation asteikon alapäästä (vrt. *en uskaltanut pyytää, enkä edes toivoa*).

Myönteisesti polaaraisia kielenaineiksia ovat *-kin-/kAAAn*-liitepartikkelin lisäksi myös esimerkiksi *melko* sekä sellaiset sanat kuten *myös, jopa* ja *jotenkin* joille löytyy myös kielteinen vastakohtapari (*myöskään, edes, mitenkään*). Esimerkiksi sellainen sana kuten *häävi* voi taas esiintyä vain kielteisissä lauseissa ja on siten kielteisesti polaarinen.¹⁸ (ISK: 1547–1548, 1601–1602.; ks. myös kiellon ilmaisemisesta Penttilä 1963, 658–662.) Vaikuttaa kuitenkin myös siltä, että rajat eivät kaikilta osin ole selkeät. Esimerkiksi kirjakielessä *jotenkin* esiintyy sekä myönteisissä että kielteisissä yhteyksissä (*olen jotenkin aina halunnut ammattipainijaksi; en jotenkin vain pidä rivitanssista*), eikä sille ole negatiivista vastinetta. Puhekielessä olen kuitenkin muutaman kerran törmännyt negatiiviseen muotoon *jotenkaan* (*mä en jotenkaan koskaan ole pitänyt Frederikistä*).

2.2 Liitepartikkeleiden merkitys ja käyttö

Esittelen tässä luvussa sellaisen jaottelun suomen *-kin-* ja *-kAAAn*-liitepartikkeleiden merkityksestä ja käytöstä, joka on aineistoni kannalta olennainen. Nostan aiemmasta liitepartikkelitutkimuksesta esiin erityisesti aineistoni S2-oppijoilla esiintyvät käytöt. Rajanveto eri merkitysten välille on vaikeaa ja tietyllä tapaa mahdotontakin. Liitepartikkelit eivät jakaudu merkitysryhmiin aukottomasti, eikä niitä voi kuvailla vain

¹⁷ Kielteiset kysymyslauseet ovat pragmaattisesti erilaisia kuin joko/tai-kysymykset, sillä niihin liittyy erilaisia ja erityisiä implikaatioita. Myönteisesti ja kielteisesti suuntautuvista *eikö*-kysymyksistä ks. ISK: (1602–1604) ja Hakulinen – Karlsson (1979: 272).

¹⁸ Polaarisuusiilmiötä on Mäkelän (1992, 9) mukaan kahdenlaisia (ks. myös Sadeniemi 1942: 285). Semanttisin perustein erotellut sanaparit kuten *joku – kukaan, jotenkin – mitenkään* sekä morfologisin perustein erotellut *kukin – kukaan, kumpikin – kumpikaan*.

yhdellä ominaisuudella kattavasti. Kyse on pikemminkin siitä, mikä liitepartikkelin monista sävyistä tulkitaan kontekstin perusteella vahvimaksi.

Aiemmassa liitepartikkeleita käsittelevässä tai sivuavassa kirjallisuudessa (ks. Nevis 1986) on *-kin/-kAAn* esitetty lähinnä tyypillisimpien merkitysten ja parafraasiensa (*myös, myöskään, jopa, edes*) kautta. Esimerkiksi *Nykysuomen sanakirja* (2002, s.v. *-kin*) jaottelee liitepartikkelin merkityksen kolmia siten, että merkitykset ’myös(kin)’/’myöskään’ sekä ’jopa’/’edes’ on esitetty tyypillisimpinä. Kolmanteen ryhmään on koottu ”useita edellisiin liittyviä käyttötapoja” ja se sisältää kymmenen alakohtaa.¹⁹ Kattavaa tutkimusta *-kin/-kAAn*-liitteen käytöstä nykysuomessa ei ole tehty, mutta toisaalta erikoisempaa käyttöä on tutkittu: Matti Vilppula (1984) on artikkelissaan tarkastellut liitepartikkeleita nk. ”kyhnytyspuheessa” ja Pulkkinen (1966) niiden kopulatiivisista käyttöä. Nämä erikoisemmat merkitykset ja käytöt eivät ole tässä tutkimuksessa kovin keskeisiä, sillä aineistossani liitepartikkeleiden käyttö painottuu tyypillisimpiin merkityksiin. Kuitenkin juuri tällaisten erikoisempien käyttömahdollisuuksien olemassaolo ja liitepartikkelin merkityskentän laajuus lienee syynä sille, että kielenoppijalla on hankaluuksia hahmottaa liitepartikkelin käyttöä. Otan analyysilukujen yhteydessä esiin tarvittaessa näitä harvinaisempia käyttäjiä.

Kuten Vilppula (1984: 48–49) huomauttaa ovat käsitykset liitepartikkelien luonteesta jonkin verran muuttuneet *Nykysuomen sanakirjan* (2002, ensimmäisen kerran ilmestynyt 1951–1961) ilmestymisen jälkeen, muun muassa liitepartikkeleiden tekstuaalis-pragmaattisia ominaisuuksia, kuten tekstin sidostavuutta, on alettu tähdentämään. Pajunen ja Palomäki (1984: 53) osoittavat liitepartikkeleita esiintyvän enemmän puheessa kuin kirjoitetussa kielessä, mm. juuri pragmaattisista syistä ja siksi, että niillä ilmaistaan puhujien välistä interaktiota.²⁰ Liitepartikkelithan toimivat lauseiden, lausekkeiden, sanojen tai sananosien semanttisten suhteiden merkitsiminä eli ovat konnektiivisia partikkeleita. Tällaiset konnektiivit (ISK:n sananselityksiä 2005: s. v. *konnektiivi*) ohjaavat lauseen merkityssuhteen tulkintaa osoittamalla tekstin osien välisen suhteen suuntaa ja rajoja. Inklusiivisena²¹ partikkelina

¹⁹ Esimerkiksi *Kielitoimiston sanakirjassa* (2006) ja *Suomen kielen perussanakirjassa* (1990) ei ole määritelmää *-kin*-liitepartikkelista.

²⁰ Samassa tutkimuksessa käy myös ilmi, että liitepartikkeleiden käytössä on eri murteiden välillä osittain huomattaviakin eroja (Pajunen – Palomäki 1984: 57).

²¹ ISK käyttää inklusiivisista konnektiiveista sanaa *additiivinen*.

-kin/-kAAAn ilmaisee, että näillä toisiinsa kytketyillä elementeillä on esitysyhteydessään jotain yhteistä. (ISK 1068–1070, 790; ISK:n sananselityksiä 2005: s. v. *additiivinen*).

2.2.1 'Myös'/'myöskään'-merkitys

Tavallisimmin *-kin/-kAAAn*-partikkeli ilmaisee inklusiivisuutta siten, että sen merkitys on suurin piirtein 'myös'/'myöskään': *minullakin on nälkä* (esim. Vilkuna 1984: 393). Tästä lähtökohdasta *-kin-* ja *-kAAAn*-partikkeleita on myös tutkimuskirjallisuudessa ja liitepartikkeleiden esittelyissä yleensä lähestytty (ks. esim. Hietaranta 1980; Hakulinen – Karlsson 1979; Östman 1977). 'Myös' voidaan ajatella olevan *-kin*-liitepartikkelin ”perusmerkitys”, johon kaikki muut käytöt liittyvät. König (1991, 68) käyttää 'myös'-merkityksistä fokuspartikkeleista termiä ”the simple inclusive particles”. ”Simple”, yksinkertainen, viittaa juuri siihen, että samalla partikkelilla voi olla myös kompleksisempia käyttöjä, esimerkiksi niin, että pelkän inklusiivisuuden lisäksi partikkeli ilmaisee myös asteikkoa (vrt. partikkelit *jopa, edes*; ks. luku 2.2.2).

Maria Vilkuna (1984) esittää artikkelissaan, että 'myös'-käytön kautta voisi selittää koko *-kin/-kAAAn*-liitepartikkelin laajan käyttöalan. *-kin*-partikkelin merkityksen yhteinen ydin on ”fokukseni ei ole tässä tehtävässä ainoa”, vaikka se ei olekaan kaikissa leksikaalistumattomissa käytöissä kovin läpinäkyvä (ma., 393). Vilkuna (1984: 394–395) käyttää Carlsonin (1983, ks. myös 1993) dialogipelien teoriaa apunaan selvittäessään *-kin*-lauseen implikaatiota ja löytää sitä kautta konkreettisen sisällön konventionaalille implikaatiolle:

Olennaista on ”implikaatiolauseen - - esiintyneisyys kontekstissa: se että sitä on esitetty samaan tehtävään kuin myös-lausetta. Implikaation siis pitää kuulua siihen taustaan, jota vasten puhuja esittää myös-lauseensa.” (Vilkuna 1984: 394–395)

-kin-liitteen perusluonne rakentuisi siis deiktisyydelle.²² Olennaista on se, että *-kin* suhteuttaa ja suhteutuu aina aiempaan, julkipantuun tai julkipanemattomaan, tekstiin.

²² Levinsonin (1979) hypoteesissa konventionaaliset implikaatiot ovat perusluonteeltaan deiktisiä ja Vilkunan (1984, 395) mukaan ainakin suomen *-kin* edustaa tekstuaalista deiksistä.

2.2.2 Asteikkoa ilmaiseva *-kin/-kAAAn*: 'jopa'/'edes'

Liitepartikkeleilla *-kin* ja *-kAAAn* on joissain tapauksissa myös asteikkoa implikoivia tulkintoja. Partikkelit voivat asettaa vaihtoehdot asteikolle siten, että fokusoitava konstituentti ja sen vaihtoehdot asettuvat jollekin asteikolle (ISK: 804–805). Fokus on tällöin asteikon ääripäässä (vrt. partikkelit *jopa*, *vieläpä*; *edes*). Näin itse asiassa esimerkkilauseen *minäkin unohdin sateenvarjoni eilen* fokuspartikkeli voisi olla myös 'jopa'-merkityksessä ja implikoida minun olevan asteikon ääripäässä siinä mielessä, että olen epätodennäköisin unohtamaan sateenvarjoa (vrt. *jopa minä unohdin sateenvarjoni*). Asteikolla voi olla mikä tahansa järjestynyt ominaisuuksien tai asiantilojen joukko (ISK: 810). 'Edes'-merkityksessä liitepartikkeli implikoi asteikon toista ääripäätä: *Minäkään en unohtanut sateenvarjoani (vaikka yleensä unohtelen asioita)*. Fokusoitu konstituentti *minä* asettuu asteikolle vaihtoehtojensa (jotkut muut) kanssa ja asettuu itse skaalalla todennäköiseksi unohtajaksi. Muita asteikkopartikkeleita ovat esimerkiksi *edes*, *jopa*, *ainakin*, *etenkin*, *saati*, *sentään*, *vain*.

'Jopa', 'vieläpä' / 'edes' -tulkinta voi siis usein langeta yhteen 'myös'/'myöskään'-tulkinnan kanssa siten, että molemmat tuntuvat sopivilta.²³ Kategoriat eivät ole selvärajaisia ja *-kin* ilmaisee näissä tapauksissa sekä inklusiivisuutta että skalaarisuutta (ks. esim. König 1991: 68). Konteksti vaikuttaa aina merkityksen tulkintaan ja liitepartikkeleiden merkitystä analysoidessa analysoidaan pikemminkin kontekstia ja liitepartikkelin toimimista siinä kuin itse partikkelia. Puheessa tulkintaa voi ohjata prosodisin keinoin. Vahvalla prominenssilla voi korostaa nimenomaan asteikkotulkintaa.

Olen erottanut aineistoni liitepartikkeliesiintymistä asteikkoa implikoivat tapaukset 'myös'-merkityksisistä liitepartikkeleista sikäli kun se on ollut mahdollista. Mikäli *-kin/-kAAAn* on kontekstissaan luontevasti tulkittavissa asteikkoa implikoivaksi, olen jaotellut sen asteikkopartikkelikategoriaan.

²³ Myös muista kielistä löytyy vastaavanlaista inklusiivisten partikkeleiden asteikko-implikaatiota, jossa merkityksiä 'myös' ja 'jopa' ilmaistaan samalla sanalla, esim. saksan *auch*. Harvinaisempaa kuitenkin on, että asteikon eri ääripäitä ilmaistaan eri tavoin (*-kin*, *-kAAAn*). (König 1991: 68.) Ks. lisää saksan *auch* ja suomen *-kin*-partikkelin vastaavuudesta ja kääntämisestä Rinne (1999).

2.2.3 'Esimerkiksi'-merkitys

Liitepartikkelilla *-kin/-kAAn* voidaan ilmaista joissain tapauksessa myös esimerkkiä, 'tämä on yksi esimerkki jostain asiasta'. Hakulinen ja Karlsson (1979) antavat liitepartikkelin tästä käytöstä esimerkin *Kutsut menivät täysin mönkään. Kakkukin oli likilaskuinen*. Partikkelillinen ilmaus on havainnollistamassa ja vahvistamassa edellisen lauseen väitettä. 'Esimerkiksi'-merkityksinen liitepartikkeli liittyy tyypillisesti lauseen alkuun. Nykysuomen sanakirja (2002, s. v. *-kin*) esittelee 'esimerkiksi'-käytön vain 'myös'-liitepartikkelin yhteydessä yhden esimerkin kautta: *Tässä eräänäkin päivänä 'esimerkiksi eräänä päivänä'*. Toisaalta Vilkuna (1984: 399) kommentoi artikkelissaan osuvasti, että myös asteikkopartikkelin voidaan ajatella ilmaisevan esimerkkiä: se esittää ”parhaan” tai äärimmäisen esimerkin. Samaan tapaan voitaisiin nähdä 'myös'-merkityksisen liitepartikkelin nostavan fokukseen yhden esimerkin monista vaihtoehdoista. Aineistoni teksteissä 'esimerkiksi'-käyttöä esiintyy vain muutamia tapauksia. Tämä voi johtua myös kirjoitelmien tekstilajista ja aiheesta, vaikka 'esimerkiksi'-käyttö ei muutenkaan liene kovin frekventti suomen kielessä.

2.2.4 Odotuksenmukaisuutta tai -vastaisuutta ilmaiseva *-kin/-kAAn*

Osa lausekkeisiin ja erityisesti verbiin liittyvistä käyttötapauksista on vaikeammin yhdistettävissä fokuspartikkelimerkitykseen ja presuppositiota ”muusta vaihtoehdosta” on haettava varsin laajalta asteikolta. Verbiin liittyvä *-kin/-kAAn* suhteuttaa tyypillisesti lausuman johonkin kontekstista nousevaan odotukseen. Liitepartikkelilla voidaan näin ilmaista odotuksenmukaisuutta (3) ja odotuksenvastaisuutta (4):

- 3) *Yliopistoon tähyävälle ammattikorkeakoulu on hyvä varavaihtoehto, ja heistä neljännes **hakikin** kumpaankin koulutusväylään.*²⁴
- 4) (a) *Mikset sä **soittanutkaan** eilen, vaikka sä lupasit?*
(b) *George W. Bush **onkin** huumorimiehiä.* (Otsikko Ilta-Sanomissa 30.3.2007)

Esimerkissä (3) toinen lause on odotuksenmukainen suhteessa ensimmäiseen lauseeseen. Liitepartikkeli vahvistaa aiemmin sanotun. Esimerkissä (4a) odotuksen ilmaiseva konteksti ilmaistaan liitepartikkelillisen ilmauksen jälkeen. Lause (4b)

²⁴ Esimerkki ISK s. 807.

ilmaisee (4a):n tavoin odotuksenvastaisuutta, olettaen, että käsitys G. W. Bushista oli päinvastainen. Partikkeli ei siis määrää odotuksen suuntaa, vaan implikoi ainoastaan, että fokuksessa oleva lausuma tulkitaan suhteessa odotuksiin (ISK: 806–807).

2.2.5 Liitepartikkelit leksikaalistumissa

Liitepartikkelit *-kin* ja *-kAAAn* esiintyvät myös leksikaalistumien osana. Leksikaalistumat ovat sanoja, joissa liitepartikkeli on pakollinen osa tai jotka ovat liitteellisinä vakiintuneet merkitykseen, joka on toinen kuin vastaavalla liitteettömällä sanalla (ISK: 161–162). Esimerkiksi sanan *ainakin* propositio eroaa merkitykseltään olennaisesti liitepartikkelittoman sanan *aina* propositiosta. Tällaisissa kiinteissä yhtymissä liitteen funktio on morfologis-leksikaalinen, eikä syntaktis-semanttinen, kuten tilapäisissä yhtymissä (Mäkelä 1993: 19).

Leksikaalistumissakin on huomattavaa eroa kiinteydessä. Joskus yhtymä on niin kiinteä, että sanan rinnalla ei ole liitteetöntä muotoa: *jokin* (*jo-*), *kukaan* (*ku-*) (Mäkelä 1993: 19–20; Penttilä 1963: 119). Muita leksikaalistumia ovat esimerkiksi aineistostani löytyvät *kuitenkin*, *tietenkin*, *tietenkään*, *lainkaan* ja *ollenkaan*. Monet näistä muodostavat myös polaarisen parin (*kuitenkin* – *kuitenkaan*), mutta osalla ei vastaparia ole (*lainkaan*, *ollenkaan*). (Sadeniemi 1942: 285–288; Penttilä 1963: 659–662, Hakulinen – Karlsson 1979: 269.)

Keskityn myös näihin leksikaalistumiin muun muassa juuri tarkastellakseni polaarisuuden hahmottamisesta ja polaariparien käyttöä suomenoppijoilla. Luvussa 3.3.4 pyrin saamaan selville, missä vaiheessa kielenoppijat alkavat käyttää leksikaalistumia. Osalla leksikaalistumista on produktiivisen liitepartikkelin tavoin fokuoiva funktio ja ne ovat inklusiivisia. Tällaisten leksikaalistumien käytön analysointi antaa myös lisätietoa siitä, kuinka kirjoittajat käyttävät muita fokuspartikkeleita kuin vain *-kin* / *-kAAAn*-liitepartikkeleita.

Ero liitepartikkeleiden produktiivisen ja vakiintuneen käytön välillä on silläkin tapaa häilyvä, että liitepartikkelit esiintyvät myös erilaisissa idiomeissa ja konstruktioissa. Kaikki konstruktiot olen laskenut liitepartikkeleiden produktiiviseen käyttöön niiden vakiintuneisuudesta huolimatta. Käsittelen kuitenkin tarkemmin aineiston muutamia konstruktioita luvussa 3.3.4.

2.2.6 Liitepartikkelit suhteessa vastaaviin analyttisiin ilmauksiin

Liitepartikkeleille esitetään tyypillisesti parafraseiksi partikkeleita *myös* ja *myöskään* ja toisinpäin (ks. esim. synonyymisanastot Kivimies 1986: s. v. *myös*; Leino & Leino 1990: s. v. *myös*) sekä skalaarisessa käytössä partikkeleita *jopa* ja *edes*. Monesti analyttinen partikkeli voikin korvata liitepartikkelin tai liitepartikkeli analyttisen partikkelin:

- 5) (a) *Minä unohdin **sateenvarjonikin** kotiin.*
 (b) *Minä unohdin **myös** sateenvarjoni kotiin*
- 6) (a) *Yleensä en ikinä unohtele mitään, mutta eilen unohdin **kotiavaimetkin!***
 (b) *Yleensä en ikinä unohtele mitään, mutta eilen unohdin **jopa** kotiavaimet!*

Liitepartikkeleiden ja vastaavien analyttisten partikkeleiden suhde ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Liitepartikkeleilla ja analyttisilla partikkeleilla on samoja käyttäjiä, jolloin ne ovat korvattavissa toisillaan, mutta molempien käyttöala on myös paljon toisen käyttöalasta poikkeava. Esimerkiksi *myös*-partikkeli ei voi missään kontekstissa saada asteikkotulkintaa. Odotuksiin liittyvä liitepartikkelin käyttö on myös harvemmin korvattavissa analyttisellä partikkelilla, mutta toisaalta joissain tilanteissa se saattaa olla mahdollista. Esimerkissä 7a liitepartikkeli ilmaisee odotuksenmukaisuutta sekä vahvistaa ja korostaa sanottavaa.

- 7) (a) *”Tampere on rockkaupunki, joten indiepainotteista pukeutumista näkyy paljon. Siihen me **onkin** keskitytty”, Hirvonen kertoo. (Helsingin Sanomien Nyt-liite 39/2008, s. 11)*
 (b) *”Tampere on rockkaupunki, joten indiepainotteista pukeutumista näkyy paljon. Siihen me **myös** ollaan keskitytty”, Hirvonen kertoo.*

Mielestäni sama sisältö voisi tässä olla mahdollista ilmaista myös analyttisellä partikkelilla *myös* (esimerkki 7b). Partikkelin fokusta olisi puheessa kuitenkin osoitettava prosodisesti siten, että prominenssi olisi verbissä, jotta tulkinnaksi tulisi odotuksenmukaisuus ja sanottavan vahvistaminen eikä ’olemme keskittyneet myös johonkin muuhun’.

Huomioitavaa on myös näiden partikkeleiden erilainen distribuutio ja sen vaikutus partikkeleiden käyttöön. Liitepartikkeli liittyy tyypillisesti fokustettavaansa, kun taas analyttinen partikkeli tyypillisesti sen edelle. Analyttisten ilmausten käyttö

parafraseina on kuitenkin välttämätöntä havainnollistamaan ja tarkentamaan liitepartikkelin merkitystä tekstissä.

2.3 Liitepartikkelit suomi toisena kielenä -oppikirjoissa

Toisen kielen oppija kuulee ja näkee jatkuvasti kohdekieltä ympärillään ja saa siten monenlaista kielisyötöstä. Kirjallinen oppimateriaali on yleensä mukana oppimisprosessissa ainakin jossain vaiheessa kielenopiskelua, yleensä varmaankin alkuvaiheessa. Koska tämän tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollista tarkastella laajemmin oppijan kieliympäristön erilaisia tekstejä, olen päätenyt käymään läpi muutamia erityisesti alkeistason suomen kielen oppikirjoja. Olen selvittänyt, missä vaiheessa oppikirjojen teksteissä käytetään liitepartikkeleita ja missä merkityksessä niitä tällöin käytetään. Olen myös kiinnittänyt huomiota myös siihen, analysoidaanko tai selitetäänkö liitepartikkeleiden merkitystä tai käyttöä.²⁵ Olen tarkastellut seuraavia, ympäri Suomea käytössä olevia tai helposti esimerkiksi kirjastoista saatavia oppikirjoja: Silfverberg – White (2003): *Supisuomea*, Heikkilä – Majakangas (2002) *Hyvin menee!*, Leney – Needham (2001): *Finn talk*, Nuutinen (19992): *Suomea suomeksi 1* sekä Nuutinen (1994) *Suomea suomeksi 2*, Lauranto (1995): *Elämän suolaa – suomen kielen alkeita 1*, Kangasniemi (1998): *Suomen kielen tikapuut – alkeistaso 1* sekä *jatkotaso 2*. Hämäläinen (1990): *Aletaan!*, Kenttälä (2006): *Suomi sujuvaksi 1* sekä *Kieli käyttöön – suomen kielen alkeisoppikirja*.

-kin/-kAAn-liitepartikkeleita ei tyypillisesti esiinny runsaasti aivan alkeistason kirjojen teksteissä. Liitepartikkelit ovat yksittäisiä ja tyypillisesti liitepartikkeli saa lyhyen selityksen esimerkiksi sanastossa tai tekstin vierellä. Tarkempi analyysi on tarkastelemisani oppikirjoissa harvinainen, eikä liitepartikkeleiden käytöstä ole harjoituksia.

Kenttälän (2006) oppikirjassa *Suomi sujuvaksi 1* liitepartikkeli *-kin* löytyy dialogista kappaleesta 8 (s. 94) ja partikkelin selitys löytyy heti sen perästä suluissa: *Minä voin tuoda [kahvia] sinullekin (=sinulle myös)*. Kappaleen yhteydessä on myös

²⁵ Olen pyrkinyt lukemaan oppikirjojen tekstit ja harjoitukset huolellisesti, mutta tarkaltakin lukijalta on saattanut jäädä jokin liitepartikkeli huomaamatta. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole tarttua yksittäisten kirjojen liitepartikkeleihin, vaan pyrin esimerkkejä poimimalla antamaan yleiskuvan liitepartikkeleista oppimateriaaleissa.

astevaihteluharjoitus, jossa verbi täydennetään *minäkin-* tai *minäkään-*alkuiseen lauseeseen. Tehtävän vieressä liitepartikkelin *-kin* ilmaistaan olevan positiivinen ja *-kaan/-kään* negatiivinen. Vastaavaa dialogia ja tehtävää ei Kenttälän aiemmassa kirjassa ole (Kenttälä 1998), vaan siinä liitepartikkeli esiintyy vasta myöhemmissä dialogeissa, eikä sitä selitetä. Hämäläisen (1989) *Aletaan!*-oppikirjassa sekä Heikkilän & Majakankaan (2002) *Hyvin menee!* -oppikirjassa liitepartikkeli esiintyy suurin piirtein samassa vaiheessa oppikirjaa (*Aletaan!*: kpl 7, s. 34; *Hyvin menee!*: kpl 8, s. 63). *Hyvin menee!* -oppikirjan dialogissa liitepartikkeli on liittynyt finiittiverbiin ja ilmaisee odotuksenmukaisuutta (*”Riinalla on kuumetta 38,4 astetta. –Jaa-a, me voimmekin nyt sitten jäädä kotiin, isä sanoo.”*). Liitepartikkelin käyttöä ei kirjassa analysoida. *Aletaan!*-oppikirjassa (kpl 7, s. 34) liitepartikkeli esiintyy ’esimerkiksi’- tai tulkinnasta riippuen ’myös’-merkityksessä (*”Joka päivä on sama ohjelma. Eilenkin olin sisällä ja opiskelin.”*). Kappaleessa 9 (s. 47) selvitetään liitepartikkelin distribuutiota.

Nuutisen (1977) jo varsin iäkkäässä oppikirjassa *Suomea suomeksi I* (kpl 5, s. 37–40) esitellään jo alussa ’myös/myöskään’-liitepartikkelit (*” – Savonlinna ei ole liian suuri kaupunki. – Ei Porvookaan!”*) ja niiden käyttöä harjoitellaan. Odotuksenmukaisuutta ja -vastaisuutta ilmaiseva liitepartikkeli esiintyy vasta *Suomea suomeksi 2* -kirjassa ja käyttö myös selitetään samassa kappaleessa (kpl 2, s. 18). Sen jälkeen odotuksenmukaisuutta implikoiva liitepartikkeli esiintyy kirjan teksteissä myöhemminkin (esimerkiksi mts. 82).

Liitepartikkeli *-kin* esiintyy jo ensimmäisen kappaleen dialogeissa Terttu Leneyn ja Liisa Needhamin (2001) funktionaalisemmassa kirjassa *Finn Talk – yksi, kaksi, kolme*. Kirjan toisessa kappaleessa liitepartikkelin käyttöä selitetään ”niin minäkin / en minäkään”-yhteydessä kääntämällä ilmaisu englanniksi *me too, so do I*. Muuta kuin ’myös’-käyttöä ei alkeisoppikirjassa mainita.

Kangasniemen jatkotason oppikirjan lopussa (*Suomen kielen tikapuut, jatkotaso 2*: kpl 30, s. 174–175) *-kin/-kAAAn* liitepartikkelit on selitetty perusteellisesti ja niistä on myös tehtäviä. Liitepartikkeleita esiintyy muutamia ennen analyysia sarjan aiemmissa kirjoissa (*Suomen kielen tikapuut – perustaso 1–2* sekä *jatkotaso 1*). Jatkotason kirjan selitys liitepartikkeleiden käytölle vastaa Leila Whiten (1993: 300–302) *Suomen kielioppia ulkomaalaisille* -kielioppiteoksen liitepartikkeli-luvun selitystä. Molemmissa kerrotaan ilmeisin synonyymi *myös*, mutta lisäksi tuodaan esille puhujan sanottavaa

vahvistava ja korostava käyttö eli asteikko- ja 'esimerkiksi'-käyttö. Verbiin liittyvän liitepartikkelin kerrotaan liittyvän odotuksiin sekä hakukysymyksiin (*kuinkas se nyt olikaan?*) sekä uhkauksiin (*varokin menemästä sinne!*) ja ideoihin (*mennäänkin illalla ravintolaan!*).

Laurannon Elämän suolaa -kirjoissa liitepartikkeli tulee vastaan *Elämän suolaa – suomen kielen alkeita I* -kirjassa paitsi kirjan puolen välin jälkeisissä dialogeissa (esim. kpl 13, s. 176 ”*Muuttaminen ei ole helppo juttu, ja hän tarvitseekin apua*”; kpl 15, s. 204 ”*Voi kun mäkin voisin lähteä matkalle!*”), myös kirjassa mukana olevissa autenttisissa lehtiteksteissä (esim. s. 195, 270, 271).

Aivan alkeita opiskeleva ei ainakaan oppikirjoissa liitepartikkeleita juurikaan kohta. Hieman myöhemmässä vaiheessa liitepartikkelit alkavat ilmestyä oppikirjojen teksteihin. Tyypillisesti kyseessä on *-kin* ’myös’-merkityksessä. Oppikirjan sanastosta liitepartikkeli saattaa löytyä, parafrasinaan *myös*. Oppikirjojen liitepartikkelit jäävät tyypillisesti opettajan selityksen varaan.²⁶ Usein myös sanakirjoista (esim. Harb 2008, Katara 1974, Krawczykiewicz 2005, Lattunen – Viljanen 2006, Rekiaro – Douglas 2006, Särkkä 1992) löytyy liitepartikkeli *-kin* ja parafrasiksi esitetään tyypillisesti sekä *myös* että *jopa* ja yleensä myös *edes*. Toisaalta oppikirjoja todennäköisemmin kielenoppija törmää liitepartikkeleihin keskusteluissa ja autenttisissa teksteissä. Oppikirja kuitenkin on tuskin koskaan oppijan ainoa kontakti kieleen. Yleensä jo opettaja tuo omalla puheellaan paljon autenttista kielisyötöstä oppimistilanteeseen. Leksikaalistumia sekä liitepartikkeleiden merkityksiä vastaavia analyttisiä partikkeleita oppikirjoissa esiintyy hieman runsaammin ja aiemmin kuin produktiivisia liitepartikkeleita. Mikäli kieltä opitaan ennen kaikkea luokahuoneessa ja jos oppikirjoissa ei esimerkiksi liitepartikkeliä *-kin* esiinny muussa kuin ’myös’-merkityksessä, on tietenkin luonnollista, että oppija ei muita käyttömahdollisuuksia ole vielä oppinut.

---

²⁶ Oppikirjojen opettajien oppaissa saatetaan antaa ohjeita liitepartikkeleiden selittämiseen. Niihin en ole tarkemmin tutustunut.

3. Liitepartikkelit *-kin* ja *-kAAn* kirjoitelmissa

Analysoin tässä luvussa Yki-aineiston kirjoitelmissa esiintyviä *-kin/-kAAn*-liitepartikkeleita. Aloitan keskittymällä semanttiseen jaotteluun eli kerron missä merkityksissä liitepartikkeleita teksteissä käytetään ja millaisia seikkoja eri merkityksisten liitepartikkeleiden käyttöön liittyy. Etenen luvussa 2.2 esittelemäni merkitysjaoittelun mukaan. Luvussa 3.2 siirryn määrälliseen tarkasteluun. Siitä jatkan liitepartikkeleiden käytön kehityksen tarkasteluun sekä laadullisten että määrällisten tulosten avulla (luku 3.3). Analysoin liitepartikkeleiden käyttöön vaikuttavia seikkoja ja käyttöön liittyviä ongelmia eri näkökulmista ja vertailen eri taitotasojen käyttöjä toisiinsa. Otan tarkastelun avuksi myös vertailun sekä leksikaalistuneisiin liitepartikkeli-ilmauksiin (luvussa 3.3.4) että analyyttisiin partikkeleihin (luvussa 3.4). Jokaisen alaluvun 3.1–3.4 keskeiset asiat kokoan aina luvun lopussa yhteenvedoksi.

3.1 Liitepartikkeleiden merkitykset kirjoitelmissa

Tässä luvussa esittelen, missä merkityksissä liitepartikkeleita Yki-aineistossa käytetään. Olen poiminut kaikki aineiston liitepartikkelit ja jaotellut ne merkityksen mukaan. Tarkastelen jokaista merkitysryhmää kerrallaan ja tuon esille eri taitotasojen liitepartikkeleiden käyttöä. Semanttinen tarkastelu nostaa esiin myös seuraavissa luvuissa käsiteltäviä asioita liitepartikkeleiden määrästä ja käytön kehittymisestä ja ongelmista eri taitotasoilla.

3.1.1 'Myös' ja 'myöskään' -merkityksiset liitepartikkelit kirjoitelmissa

Fokusoivat *-kin* ja *-kAAn*-liitepartikkelit saavat eniten 'myös'-tulkintoja kaikilla tasoilla. Perustason esimerkeissä 8–9 *-kin* aktivoi merkityksen 'myös' (esimerkissä 8 'myös jollain muulla sujuu kaikki hyvin'). Aiemmasta tekstistä löytyy tausta fokusoitavalle tarkoitteelle (*minulla on kaikki hyvin*).

- 8) *Minulla on kaikki hyvin. (- -) Toivotan että kaikki suju hyvin **sinullakin**.* PT-k04-25540-1
- 9) *jos olisin kavereiden kanssa olisi hyvä, koska olisi hauskaa. jos olisin tavannut sukulaisia, **sekin** oli hyvä, koska tulisin iloiseksi.* PT-k04-26045-3

Perustasolla liitepartikkeleita käytetään kokonaisuudessaan vielä todella vähän, mutta keskitason esiintymät antavat jo enemmän tietoa liitepartikkelin 'myös'-käytöstä ja sen yleisyydestä. Toki perustason selvä 'myös'-dominanssi kertoo jo jotain siitä, millaiseksi liitepartikkelin käyttöala ymmärretään. Myös keskitasolla liitepartikkeleista valtaosa, noin neljä viidesosaa (60 / 77 liitepartikkelia), on 'myös'-merkityksessä, esimerkiksi seuraavat:

- 10) *En halua poltaa asunnossa, koska muut perhen jäsenet eivät poltaa. Jos ei saa poltaa parvekkeella, mitä minä teen? Sitten joku keksi, että ei sa tupakoida kadulla, koska **sekin** altistaa muita ihmisiä savulle. Eikö minulla ole mitään oikeuksia!* KT-t05-31568-3
- 11) *minun mielestä kilpaurheilu on hyvä siinä mielestä että jokaisen alan ammattilaiset samana päivänä samaa aikaa kilpailevat ja vertaavat omia hyviä puolia ja huonoja puolia. Samalla suuri yleistö tulee katsomaan niitä että kuinka oma lempipelaaja pelaa tänään. Jokainen henkilö ostaa lippu ja tulee hyvä raha näistä kilpailuista mutta samalla **rahakin** menee järjestämään tällaisia kilpailuja, mutta minun mielestä se on aika terve harrastus.* KT-t04-22494-3
- 12) *Meilä on kaikki OK. tyttömme käy musiikkikoulua. Vaimoni löysi työpaikan. **Minäkin** sain uuden paikkaa.* KT-k04-25257-2

Tavallisesti kielteisissä yhteyksissä esiintyvä *-kAAAn* merkityksessä 'myöskään' on positiivista polaarisuuselementtiään huomattavasti harvinaisempi. Perustasolla se esiintyy vain kerran (esimerkki 13).

- 13) *Oli ensimmäistä kertaa, että en ollut tyytyväinen ruoasta. Minulla oli paha olla seuraavana päivänä, ja se johtui varmasti pahasta kalasta. Sitä paitsi perunoita ei ollut hyvin keitetty ja niin oli **vihanneksiakaan**.* PT-k05-33367-3

Liitepartikkelin käyttö ei kuitenkaan ole aivan onninstunut, sillä lause on myönteinen, vaikka tekstiyhteys ja liitepartikkelikin vaatisi kieltolauseen. Keskitasolla *-kAAAn*-variantti esiintyy myös kerran, mutta toisessa merkityksessä. Ylimmällä tasolla liitepartikkelin negatiivista polaarisuuselementtiä *-kAAAn* ('myöskään') on käytetty kerran, kun konteksti on sitä vaatinut (esim. 14).

- 14) *Kouluvuosina harrastin kilpauintia ja koripalloa. Urheiluharrastukset eivät ole unohtuneet **aikuisiässäkään**.* YT-k04-26236-1

Inklusiivisuuden ilmaisemista tavoitellaan myös yhdessä keskitason liitepartikkelitapauksessa, jossa kuitenkin on valittu väärä polaarinen partikkeli suhteessa tekstiyhteyteen:

- 15) *Minäkin en siedä kun ympärillä polttavat.* KT-t05-31430-3

Mielestäni tämän voi kuitenkin katsoa kuuluvaksi 'myös'/'myöskään'-merkityksisiksi, vaikka luokittelu jompaankumpaan näistä polaarisuuselementistä on ongelmallista. Laskelmissani ne on otettu mukaan ”myös'-kategorian” alle ryhmään ”muut tapaukset”. Polaarisuutta ja siihen liittyviä ongelmia käsittelen enemmän luvussa 3.3.2.

Seuraavissa keski- ja ylimmän tason esimerkeissä *-kin*-partikkelin 'myös'-tulkinta liittyy lausekekompleksin²⁷ taustaansa.

- 16) *Siellä oli meidän sukulaisia, naapureita ja työkavereita ja vanhoja opiskelukavereita. Hanna ja Piakin olivat siellä, sina tieta heita.* KT-k04-26323-2
- 17) *Jos pitäisi jostain luopua sitten ehkä vaihtaisin nykyisestä asuntosta pienempään asuntoon että ei tarvitsisi pyydää apuraha vuokra maksamiseen. Pienemmässä asunnossa on lämmitus ja sähkölaskutkin pienemät.* KT-k04-26155-3
- 18) *Hyvä naapuri! Kuten aina järjestetään siivoustalkoot tänäkin vuonna. (- -) Lapset ja vaaritkin ovat tervetulleita. Lapset ja vaaritkin ovat tervetulleita.* YT-k05-31931-1

Esimerkissä 16 liitepartikkeli liittyy sekä Hannan että Pian edellisessä lauseessa mainittuihin paikallaolijoihin, esimerkissä 17 lämmityksen ja sähkölaskut vuokran suuruuteen tai pienuuteen ja esimerkissä 18 lapset ja vaarit kutsuttuihin. Lausekekomplekseissa fokuspartikkeli *-kin/-kAAAn* sijoittuu tavallisimmin vain viimeiseen rinnastettavaan (ISK: 160, 156), vaikka fokusoikin koko lausekekompleksia. Mahdollista kuitenkin on myös, että *-kin/-kAAAn* saa jälkimmäisessä rinnastettavassa myös asteikkotulkinnan 'jopa'/'edes' (mts.: 161): 'paikalla olivat myös Hanna ja jopa Pia'. Vaikka olenkin tulkinnut nämä liitepartikkeliesiintymät 'myös'-merkityksisiksi, ei toisenlainenkaan tulkinta ole mahdoton. Se vaatisi kuitenkin mielestäni vielä asteikkotulkinnan vahvistamista eli käytännössä lisätietoa tilanteesta – joko niin, että kirjoittaja olisi ohjannut lukijaa vahvemmin tähän tulkintaan (*Piakin, joka ei juuri koskaan käy missään; yllättäen Piakin*) tai sitten niin, että minulla lukijana olisi

²⁷ Lausekekompleksin käsitettä käyttää M. A. K. Halliday (esim. 1994). Esimerkiksi ISK käyttää tällaisista tapauksista, joissa on kaksi rinnasteista edussanaa, nimitystä *rinnasteinen lauseke*.

taustatietoa ja osaisin sitä vasten tulkita kirjoittajan intentiot hänen tarkoittamallaan tavalla. 'Myös'- ja 'jopa'-merkityksen erottaminen toisistaan on välillä lähes mahdotonta. Ne ensinnäkin limittyvät toisiinsa usein niin, että ilmaus on samanaikaisesti molempia. Toisaalta ne voi usein myös erottaa samassa ilmauksessa selkeästi toisistaan, mutta se, kumpaa tulkintaa pitää vahvempana, on varsin intuitiivista ja subjektiivista.

3.1.2 Asteikkoa ilmaisevat liitepartikkelit kirjoitelmissa

Olen pyrkinyt erottamaan *-kin/-kAAAn*-liitteen asteikkoa ilmaisevan käytön 'myös'-merkityksisestä käytöstä. Toisinaan liitepartikkeli implikoi niin vahvasti sekä 'myös'-että 'jopa'-merkityksiä, ettei ilmauksen voi varmasti sanoa olevan enemmän jompaakumpaa (Vilkuna 1984: 399–400; ISK: 804–805). Asteikkoa ilmaiseva *-kin/-kAAAn*-partikkeli esiintyy perus- ja keskitasolla muutaman kerran ja ylimmällä tasolla hieman useammin. Selkeitä asteikkotapauksia ovat mielestäni esimerkiksi seuraavat:

- 19) *Olen varma, että vaikka kansaneduskunnan on valmistettava päätös, mutta Ilta-Sanomisiin ilmoitettut mielipidet voisivat sirtaa **vuorensikin**.* KT-k04-26409-3
- 20) *Ei tiedä enää tavallinen ihminen mitä suuhunsa voi pista. Ristinridaiset neuvot lehdissä ja televisiossa ovat vienneet **viimeisenkin** varmuun.* KT-t04-22639-3
- 21) *Mina olen täidn yhdistyksestann kiinnostunut, koska minun mielestäkin jopa rasismien **pienetkin** ilmet ei sovi nykyaikaiseen ihmiskuntaan.* KT-k04-28419-1

Kaikissa näissä esimerkeissä liitepartikkelit nostavat esiin asteikon ääripään. Viimeisessä tapauksessa (esim. 21) lause on kielteinen, eikä siihen sen vuoksi käy positiivisesti polaarin *-kin*, vaan kielteisissä (ja ei merkitykseltään aivan myönteisissä) ilmauksissa käytettävä polaarin *-kaan*-elementti (ks. ISK: 1548). Lauseessa esiintyvä *jopa* on myös fokuspartikkeli, joka ilmentää polaarista vaihtelua. Vaikuttaakin siltä, että *jopa*-partikkelin tilalla pitäisi olla sen pari *edes*.

Ylimmällä tasolla liitepartikkeli tuo asteikkomerkitseksen ilmaukseen yhteensä 12 kertaa (12/167 liitepartikkelia), ja nyt jopa 5 kertaa 'edes'-merkityksessä (esim. 22–24).

- 22) *Mutta vakuutan Teille, että olen **liiankin** innokas oppimaan ja kehittymään meidän ammattityössämme.* YT-k04-26245
- 23) *Työviikko on järjestetty joskus niin, ettei ole **lepopäiviäkään**.* YT-k04-27204
- 24) *Olen muuttanut Venäjältä Suomeen reilut kaksi vuotta sitten, mutta ystäväpiirini ei ole **vieläkään** kovin laaja.* YT-k04-26236
- 25) *Minun mielestäni on vaikea työskennellä politiikassa jos olet rehellinen ihminen, koska valhe piilotetaan "salaisuuden pitämiseen" eli kaunistetaan vain sanoja, ei sisältöjä. Poliitikko ei voi kertoa siitä ja ei voi sanoa tästä. **Kotonakin** ei voi puhua työasioista.* YT-k04-26327

Kahdesti ylimmällä tasolla on mahdotonta sanoa varmasti, kumpaan asteikon ääripäistä liitepartikkeli viittaa. Muuten aineistossani harvinainen *-kAAAn* esiintyy ylimmällä tasolla kuudesti ilmaisemassa asteikkoa (esimerkit 23 ja 24) ja mielestäni kahdesti *-kin-*partikkelin tilalla pitäisi olla *-kAAAn*. Esimerkissä 25 olisi *-kaan* paikallaan, sillä lauseyhteys implikoi, ettei edes kotona voi työasioista puhua. Toisaalta tässä voisi olla myös 'esimerkiksi'-tulkinta paikallaan. Tämä on yksi neljästä ylimmältä tasolta löytyneestä produktiivisen liitepartikkelin käytöstä, jossa polaarisuuselementin valinnan kanssa on ongelmia.

3.1.3 'Esimerkiksi'-merkityksiset liitepartikkelit kirjoitelmissa

'Esimerkiksi'-käytössä liitepartikkeli *-kin/-kAAAn* esiintyy selkeästi vain keskitasolla (esim. 26–27):

- 26) *Matkaamme meni hyvin. **Sääkin** oli ihan mukavan viileä.* KT-t04-22501-2
- 27) *Meidän matka sujui erittäin hyvin, **sääkin** suosi meitä.* KT-t04-22464-2

Vaikka liitepartikkeli on liittynyt tiettyyn konstituenttiin (*sää*), se ei sido nimenomaisesti sitä. Esimerkissä 26 ei siis kyse ole siitä, että matkalla jokin muikin olisi ollut viileä kuin sää. Pikemminkin partikkeli on näissä esimerkeissä Hakulisen ja Karlsonin (1979: 329) sanoin ”merkinä siitä, että koko lause havainnollistaa edellisessä lauseessa mainittua väitettä”. Esimerkki 27 sallii useampiakin tulkintoja: ainakin 'jopa' on mahdollinen 'esimerkiksi' tulkinnan lisäksi.

Myös kaksi ylimmän tason tapausta voitaisiin kenties tulkita 'esimerkiksi'-merkityksiseksi:

- 28) *Minun mielestäni on vaikea työskennellä politiikassa jos olet rehellinen ihminen, koska valhe piilotetaan "salaisuuden pitämiseen" eli kaunistetaan vain sanoja, ei sisältöjä. Poliitikko ei voi kertoa siitä ja ei voi sanoa tästä. **Kotonakin** ei voi puhua työasioista. YT-k04-26327*
- 29) *Minä, Maija Solki, haluan vaihtaa omalääkäriä, koska en ole tyytyväinen siihen, kuinka menivät viimeiset vastaanotot. Ensiksikin haluaisin mainita, että vastaan- ottoaika aina oli myöhässä. Joka kerta piti odottaa liikaa 10 min. Sitä paitsi lääkärin määrätyt lääkkeet eivät auttaneet minua ollenkaan. **Kokeidenkin** tuloksista minä en tiedä mitään. YT-k07-44790-2*

Esimerkissä 28 koti on yksi esimerkki paikoista ja tilanteista, joissa joutuu miettimään sanomisiaan. Mielestäni asteikkomerkitys korostaa sitä, kuinka hankalasti poliitikon työ vaikuttaa jopa yksityiseen arkeen. Esimerkissä 29 liittyy liitepartikkelin monet merkitykset. *-kin* (po. *-kaan*) antaa esimerkin siitä, miksi kirjoittaja ei ole tyytyväinen omalääkäriinsä. Samalla se lisää tämän yhden esimerkin aiemmin listaamiensa epäkohtien joukkoon ja siinä mielessä liitepartikkeli tuo inklusiivisuuden: lääkäri antaa minun odottaa, kenties diagnosoi väärin eikä myöskään anna tietoa kokeiden tuloksista. Kirjoittajan tyytymättömyys käy hyvin tekstistä selville, joten 'edes'-tulkinta sopii myös erinomaisesti: monien epäkohtien jälkeen kokeiden tuloksien pimittäminen tuntuu viimeiseltä pisaralta ja siten se asettuu tyytymättömyyttä aiheuttavien seikkojen asteikolla ääripäähän.

Vilkuna (1984: 401) mainitsee, että kaikki *-kin*-lauseet ovat tavallaan esimerkkejä. Joko esimerkkejä samasta mistä taustalause tai sitten skalaarisissa tapauksissa "rohkeimpia" esimerkkejä. Sanasta *esimerkiksi* niitä erottaa se, että ne kuitenkin vaativat taustaa tai kelpaavat suoriksi vastauksiksi vain milloin taustaa ei ole tarpeen mainitakaan (ma.: 401).

3.1.4 Odotuksenmukaisuutta ja -vastaisuutta ilmaisevat liitepartikkelit kirjoitelmissa

Liitepartikkeli voi verbiin liittyessään saada sellaisia odotuksenmukaisuutta tai -vastaisuutta implikoivia merkityksiä, joita se ei nominilausekkeeseen liittyessään voi saada. Perustasolla liitepartikkeli on kyllä liitetty kerran verbiin (esimerkki 30), mutta ilmaisu ei ole aivan yksiselitteinen.

- 30) *Anteeksi! Minä en voin **tulekaan** teidän kanssa tänään sauna, koska minun äiti soiti aamulla, että isäni sai eilen illalla on vietty sairaalan.* PT-k04-26404-2

Todennäköisesti ilmauksella on pyritty ilmaisemaan odotuksenvastaisuutta, joka olisi onnistunut liittämällä partikkeli finiittiverbiin (*en voikaan tulla*), sillä se sopisi luontevasti muuhun tekstiin. Nyt fokuksessa on *tuleminen*, mutta sille ei löydy taustasta sopivaa vertailukohtaa tai vaihtoehtoa ('en voi tulla, enkä voi myöskään tehdä jotain muuta'). Verbin infiittimuotoon liitetty *-kin/-kAAAn* ei voi implikoida odotuksenmukaisuutta, vaan käyttäytyy kuten nominilausekkeeseen liitetty liitepartikkeli (esim. *en pysty syömään, enkä **nukkumaankaan*** 'edes/myöskään nukkua', vrt. *en **pystykään** syömään*).

Kun *-kin/-kAAAn* verbiin liittyessään asettaa koko lauseen proposition vaikutusalaansa, liitepartikkeli implikoi jotain puheena tai tiedossa olleeseen nähden odotettua tai odottamatonta (Hakulinen – Karlsson 1979: 329). Keskitasolla liitepartikkelit liittyvät verbiin ja ilmaisevat suhdetta odotuksiin vain kuudesti (6/77). Näistä kolme implikoi odotuksenmukaisuutta ja kaksi odotuksenvastaisuutta. Kerran liitepartikkelilla on mielestäni selvästi pyritty ilmaisemaan suhdetta odotukseen, mutta liitepartikkeleista on mielestäni valittu kontekstiin sopimaton polaarisuuselementti. Odotuksenvastaisuutta ilmaisee esimerkissä 31 kielteinen lause ja *-kaan*-liite.

- 31) *Kun ajattelen millaisia erilaisia liikunnan mahdollisuuksia on tarjolla nykyään, ja miten paljon tavaraa on kaupoissa? Ehkä tämä laaja valikoima kaikkea ei **olekaan** hyväksi meille?* KT-t04-22501-3
- 32) *Ja nyt täällä kevät on alkanut, minun allergia **onkin** pahentunut mutta ei mitään hätää.* KT-k04-26351-2

Mielestäni esimerkki 32 saa myös odotuksenmukaisuuden tulkinnan. Liitepartikkelillista lausetta edeltävä kevään alkamisesta kertova lause tekee tulkintani mukaan allergian pahenemisen odotuksenmukaiseksi. En kuitenkaan sulje pois sitä mahdollisuutta, että verbiin liittynyt *-kin* implikoisikin odotuksenvastaisuutta. Esimerkkivirke on kirjeestä, emmekä voi tietää kirjoittajan ja kirjeen vastaanottajan välistä yhteistä tietoa. Tekstissä ei aiemmin viitata allergiaan, joten kirjoittaja luottaa siihen, että vastaanottajalla on hänen kanssaan yhteistä tietoa siitä, onko vaivan paheneminen todennäköistä tai epätodennäköistä. Kirjoittaja luottaa siihen, että tämän yhteisen tiedon avulla kirjeen vastaanotaja tulkitsee ilmauksen hänen tarkoittamallaan

tavalla. Esimerkissä 33 myönteiseen *olla*-verbiin liitetty *-kin*-partikkeli on huudahduksessa sanottavaa vahvistavana.

33) *Kilpaurheilu se vasta rahastusta onkin!* KT-t04-22483-3

Se myös implikoi odotuksenmukaisuutta suhteessa aiemmin mainittuun, vaikka onkin idiomaattinen ilmaisu.

Ylimmällä tasolla fokuksessa oleva lausuma tulkitaan alempia taitotasoja hieman useammin suhteessa odotuksiin, jotka liittyvät verbin kuvaamaan tekemiseen tai olemiseen (17/167). Odotuksenmukaisuutta ja vastaisuutta ilmaistaan yhtä paljon, molempia seitsemän kertaa (kolmesti on mahdoton sanoa, kumpaa liitepartikkeli oikeastaan ilmaisee). Odotuksenmukaisuuden ja -vastaisuuden ilmaiseminen ei ole lähellä liitepartikkelin keskeisintä käyttöä, merkitystä 'myös', joten ei liene ihme, että se opitaan vasta myöhemmässä vaiheessa. Esimerkit 34–35 implikoivat mielestäni odotuksenmukaisuutta.

34) *Itse olen kirjojen ystävä ja harrastan lukemista. Jos lisäksi saisin mahdollisuuden kuulla asiantuntijan mielipiteen kirjojen valikoimasta ja ostamisesta, olisin hyvin kiitollinen, sillä se tekisi lukemiseni mukavammaksi. Näistä syistä johtuen haluaisinkin kysyä teiltä, kuinka lukijan on mahdollista liittyä kerhonne/yhdistyksenne jäseneksi?* YT-k04-26245-1

35) *Toivottovasti tämä lyhyt kuvaus itsestäni auttaa teitä tehdä oikea valinta eli toisin sanoen vastata kysymykseen, miksi juuri minä on venäjän kielen opettajaksi valittava. - - Vahvuuteni ovat ennen kaikkea humanistisen yliopiston koulutus, alan työkokemus (sekä yksityisopettajana, että opettajana Ammattikoulussa) ja innostukseni asiaan. Suomen kielen taitoni onkin suhteellisen hyvällä tasolla.* YT-k04-27112-2

Edeltävä teksti tekee esimerkeissä 34–35 fokusoidun prosessin odotuksenmukaiseksi ('koska kirjat kiinnostavat minua, on odotuksenmukaista, että haluan liittyä kirjakerhoon'). Näissä tapauksissa liitepartikkelin käyttö on erittäin asianmukaista. Tekstin sidoksisuus lähes vaatii odotuksenmukaisuutta implikoivaa fokuspartikkelin käyttöä. Odotuksenmukaisuuden ilmaiseminen onkin luultavasti liitepartikkelin erityistä käyttöä nimenomaan kirjallisissa tekstilajeissa. Sen oppiminen on varmastikin hankalaa ja hankalampaa kuin käytöltään kenties selkeämmän odotuksenvastaisuuden. Tuntuu varsin luonnolliselta, että teksteissä ilmaistaan odotuksenvastaisuutta suhteessa aiempaan tekstiin. Odotuksenmukaisuuden ilmaiseminen ei samalla lailla tee painokasta eroa kuin odotuksenvastainen liitepartikkeli, vaan sen tehtävä on ennen kaikkea vahvistaa jo aiemmin ennakoitua sanottavaa. Esimerkki 36 implikoi

odotuksenvastaisuutta siinä mielessä, että kirjoittaja osoittaa, että toisin kuin yleensä luullaan, vika huonoon työilmapiiriin onkin työnjohdossa eikä alaisissa.

- 36) *Työntekijöillä on kiireitä, työnjako on epäselvä, esimiehet eivät ole aina paikalla - - Itse olen ollut viidessä eri työpaikassa ja havainnut kaikkia työpaikkoja yhdistävän tekijän: huono työilmapiiri. - - Vika ei olekaan työntekijöiden, vaan johdon. YT-k04-26239-3*

Toisaalta kirjoittajan loppupäätelmä *vika ei olekaan työntekijöiden, vaan johdon* on odotuksenmukainen suhteessa kaikkeen siihen, mitä aiemmin on mainittu epäselvästä työnjaosta ja kiireestä. Liitepartikkelin voidaan selvästi todeta ilmaisevan suhdetta odotuksiin; usein on vain tulkinnanvaraista mihin odotuksiin.

3.1.5 Yhteenveto

Liitepartikkeleita käytetään aineistoni perusteella suomessa toisena kielenä ennen kaikkea 'myös'-merkityksessä. Aineistossa esiintyy myös muita käyttöjä. Inklusiivinen 'myös'-merkitys vaikuttaa kuitenkin olevan myös siinä määrin *-kin*-liitteen keskeisin ja siten dominoivin merkitys, että se tuntuu ohjaavan tulkintaa. Monet liitepartikkelit nimittäin tulevat luetuksi ensisijaisesti 'myös'-merkityksiksi, vaikka jokin muu tulkinta olisi myös mahdollinen. Esimerkiksi asteikkotulkintakin voisi joissain tapauksissa olla relevantti, mutta skalaarisuuden tulkinta tuntuu vaativan varsin vahvat perusteet. Pelkän inklusiivisuuden tulkitseminen on neutraalimpaa. Aineiston liitepartikkeliesiintymistä huomaa, kuinka intuitiivisesti haastavaa liitepartikkelin käytön analysoiminen ja jaottelu on. Selvää on, että merkityskategoriat ovat vahvasti päällekkäisiä ja tulkintaan vaikuttavat välittömän kontekstin lisäksi lukijan tai kuulijan aiempi tieto ja suhtautuminen. Asteikkokäytön lisäksi erityisesti odotukseen suhteutuvan liitepartikkelin käytön tulkintaa ohjaa vahvasti myös lukijan oma näkemys asiasta.

Muut kuin 'myös'-merkitykset ovat selvästi marginaalisempia. Skalaarisen liitepartikkelin käyttö on tuttua ja varsin yleistä. Huomattavasti useimmin kuitenkin ilmaistaan 'jopa'-merkitystä kuin tyypillisesti *-kAAn*-liitteellä ilmaistavaa 'edes'-merkitystä. Samoin 'myös' on todella paljon yleisempi kuin 'myöskään'-tulkinta.

Odotuksenmukaisuuden tai -vastaisuuden ilmaiseminen liitepartikkelilla on varsin tuttua suomessa toisena kielenä, vaikka liitepartikkelin odotuksiin suhtautuva käyttö onkin käsitellyistä käytöistä kauimpana partikkelin perusmerkityksestä 'myös'. 'Esimerkiksi'-käyttöä ei aineistosta juuri löydy. Vain muutama liitepartikkeli on mielestäni selvästi esimerkkinä, vaikka joissain tapauksissa 'esimerkiksi'-tulkinta voisi myös olla mahdollinen. Toisaalta 'esimerkiksi'-käyttö on monilta osin päällekkäistä muiden merkitysryhmien kanssa: kaikki liitepartikkeleiden käytöt ovat ikään kuin esimerkkejä jostain asiasta.

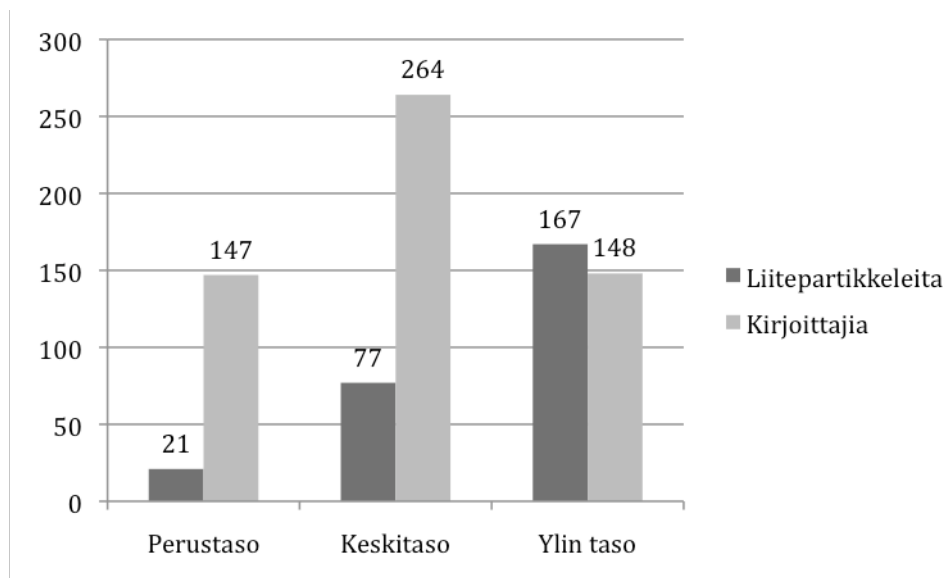
3.2 Liitepartikkeleiden määrät kirjoitelmissa

Tässä luvussa tarkastelen liitepartikkeleita kvantitatiivisesta näkökulmasta. Suhteutan aluksi liitepartikkeleiden lukumääriä kirjoittajien määriin eri taitotasolla. Siten saan selville, onko hypoteesini liitepartikkeleiden käytön lisääntymisestä oikea. Sen jälkeen luvussa 3.2.2. tarkastelen liitepartikkeleiden eri merkitysryhmien välisiä kvantitatiivisia suhteita. Osa liitepartikkeleiden käytöistä tuntuu olevan huomattavasti toisia yleisempiä. Selvitän myös, monipuolistuuko tai muuttuuko liitepartikkeleiden käyttö kielitaidon kasvaessa. Viimeisessä alaluvussa 2.3.2. nostan esille, kuinka liitepartikkelit esiintyvät tyypillisesti saman kirjoittajan teksteissä. Lasken liitepartikkeleiden todellisen käyttäjämäärän ja vertaan sitä luvussa 3.2.1. saamaani keskimääräiseen määrään.

3.2.1 Liitepartikkeleiden määrät taitasoittain

Tutkimukseni perusteella liitepartikkeleiden käyttö lisääntyy selvästi siirryttäessä ylemmille taitotasolle. Perustasolla fokusoiva liitepartikkeli ei ole kovinkaan tuttu. Se löytyy vain 21 kertaa 147 testattavan teksteistä. Keskitasolla produktiivisia liitepartikkeleita käytetään 77 kertaa, eli keskimäärin liitepartikkeli löytyy noin kolmasosalla kirjoittajista (77 liitepartikkelia / 264 testattavaa). Luku on todellakin keskimääräinen, sillä usein samalla kirjoittajalla esiintyy useampi *-kin/-kAAn*, kun monella ei yhtään. Sama tilanne on muillakin taitotasolla, mutta korostetusti alemmilla taitotasolla. Ylimmällä tasolla liitepartikkeleita esiintyy 167 kertaa 148 kirjoittajan

tekstissä. Keskimäärin jokainen kirjoittaja on käyttänyt *-kin/-kAAn*-liitepartikkeliä vähintään kerran. Seuraavasta pylväsdiagrammista (kaavio 1) käy ilmi liitepartikkeleiden määrä kullakin taitotasolla suhteessa testattavien määrään.

Kaavio 1. *Liitepartikkeleiden määrät suhteessa kirjoittajien määrään.*

Kuten kaaviosta 1 käy ilmi, on perus- ja keskitason välillä huomattava ero liitepartikkeleiden määrissä. Perustason kielentaitajille liitepartikkeli on, jos nyt ei tuntematon, niin ainakin omassa käytössä harvinainen: sitä käyttää keskimäärin 14 prosenttia kirjoittajista. Keskitasolle tultaessa liitepartikkelin käyttö on jo tutumpaa ja jopa opittu ja omaksuttu omaan käyttöön (liitepartikkeli keskimäärin 29 %:lla kirjoittajista). Taitotasokuvauksissa keskitason kielenoppijan kielestä sanotaankin, että hän pystyy jo kirjoittamaan yhtenäistä tekstiä, kun taas perustasolla teksti on vielä hajanaisempaa (Opetushallitus 2002, 12–13). Liitepartikkeleiden käyttö liittyy usein juuri tekstin sidosteisuuteen. Aineistoni perusteella liitepartikkeleita käyttävät kuitenkin selvästi eniten kieltä jo muutenkin erittäin hyvin ja monipuolisesti osaavat eli aineistossani Yki-testien ylimmän tason kirjoittajat. Ylimmällä taitotasolla liitepartikkeli esiintyy keskimäärin jokaisella kirjoittajista 1,13 kertaa.

Hieman vertailupohjaa antaa Pajusen ja Palomäen (1984) tutkimus, josta ilmenee, että äidinkieliiset käyttävät *-kin/-kAAn*-liitepartikkeleita kirjoitetussa kielessä

keskimäärin 11,2 kertaa tuhatta sanetta kohden (ks. myös Vvks).²⁸ Olen laskenut hyvin karkean arvion eri taitotasojen tekstien pituudesta laskemalla kultakin taitotasolta kymmenen kirjoittajan tekstien sanemäärät. Yhden perustason kirjoittajan kaikki kolme tekstiä ovat yhteensä keskimäärin noin 140 sanetta. Keskitasolla tekstit ovat jonkin verran pidempiä, noin 174 saneen mittaisia. Ylimmällä tasolla yksi kirjoittaja on kirjoittanut huomattavasti enemmän, noin 305 sanetta. Näiden kymmenen kirjoittajan tekstien sanemäärien perusteella laskin arvion, kuinka monta sanetta koko aineistossani on eri taitotasolla.²⁹

Taulukko 1. *Liitepartikkeleiden frekvenssit teksteissä.*

	-kin/-kAAn liitepartikeleita koko aineistossa	Saneiden määrä koko aineistossa keskimäärin³⁰	Liitepartikkeleita tuhannessa saneessa keskimäärin
Perustaso	21	20491,8	1,0
Keskitaso	77	46041,6	1,7
Ylin taso	167	45095,6	3,7
Pajusen & Palomäen tutkimuksen aineisto	223	20000	11,2

Kuten taulukosta 1 voi nähdä, näihin sanemääriin suhteutettuna liitepartikkeli *-kin* tai *-kAAn* esiintyy perustasolla noin kerran tuhatta sanetta kohden ja keskitasolla 1,7 kertaa. Ylimmällä tasolla liitepartikkeli esiintyy keskimääri 3,7 kertaa tuhatta sanetta kohden.

²⁸ Aineistona erilaisia tekstilajeja, mm. sanomalehtikieltä sekä tietokirjallisuuden kieltä. Ks. tarkemmin Pajunen – Palomäki (1984: 3–16).

²⁹ Kyseessä on Yki-aineiston osalta todellakin karkea arvio, sillä kirjoittajien tekstien pituudet vaihtelevat välillä huomattavasti taitotasojen sisällä. Tarkan sanemäärän laskeminen kirjoitelmista olisi kuitenkin erittäin työlästä, sillä aineisto on muodossa, jossa muun muassa kaikki kappaleenvaihdot ja rivivälit on merkitty teksteihin. Näin ollen olen käsin poistanut tällaiset ylimääräiset tiedot näistä kymmenestä kunkin tason vastauksesta laskeakseni edes suuntaa antavan käsityksen sanemääristä.

³⁰ Keskiarvo laskettu joka taitotasolta sattumanvaraisesti otetuista kymmenen kirjoittajan teksteistä. Perustason kirjoittajat ovat k05-33884, k05-33885, k05-33902, k05-33900, k05-33901, t05-34376, t05-34563, t05-34527, t05-34526, t05-34931. Heidän teksteissään saneita on yhteensä 1394, joten keskimäärin 139,4 jokaisella kirjoittajalla. Yhteensä perustasolla saneita siis: 139,4 sanetta x 147 kirjoittajaa = 20491,8 sanetta. Keskitason kirjoittajat: t05-31342, t05-31799, t05-31785, t05-31667, t05-31662, k04-27309, k04-27302, k04-27301, k04-27300, k04-27316. Ylimmän tason kirjoittajat: k04-26239, k0426245, k04-25344, k04-26300, k04-2698, k05-31932, k05-33708, k05-33709, k05-32367, k05-33710

Se on selvästi alempia taitotasoja enemmän, mutta jää huomattavan paljon Pajusen & Palomäen (1984) äidinkielisten aineiston määrää vähäisemmäksi.

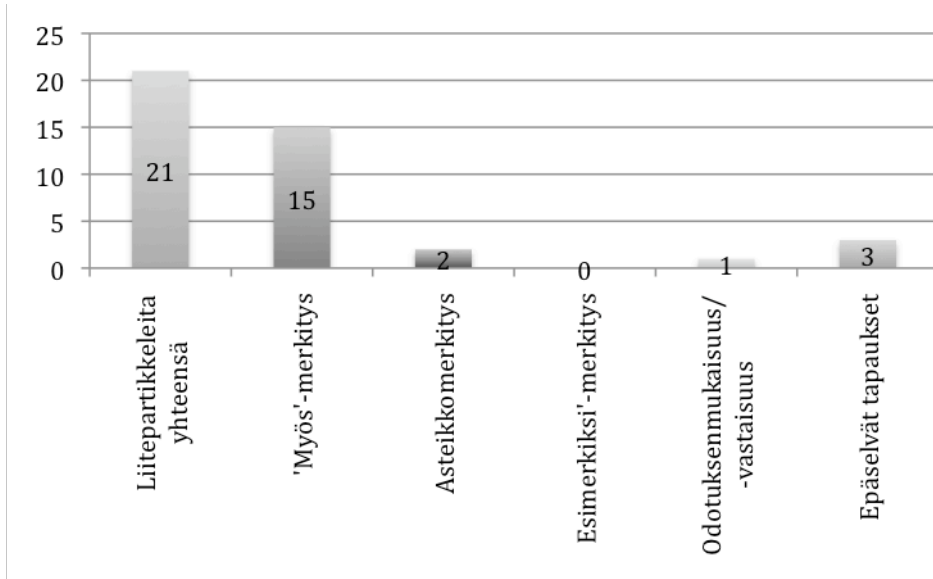
Ei liene yllättävää, että liitepartikkelit eivät ole ensimmäisiä asioita, joita kielestä opitaan ja käytetään. Kielenoppijalle on aivan alkuvaiheessa olennaisempaa osata ilmaista aluksi eksperimentaalisia, maailmankuvauksellisia merkityksiä kuin tekstuaalisia merkityksiä. Myöskään suomen kielen oppikirjoissa ei liitepartikkeleita esiinny runsaasti (ks. luku 2.3). Ylimmällä tasolla kirjoitelmat ovat myös huomattavasti pidempiä ja koherentimpia kuin perustasolla ja keskitasolla, joten on luonnollista, että sellaisissa teksteissä liitepartikkeleita myös esiintyy enemmän. Lisäksi sellaisia tekstuaalisia ja pragmaattisia seikkoja, joita liitepartikkeleilla voi ilmaista, voidaan ilmaista myös muulla tavoin.

3.2.2 Eri merkitysryhmien määrät suhteessa toisiinsa eri taitotasolla

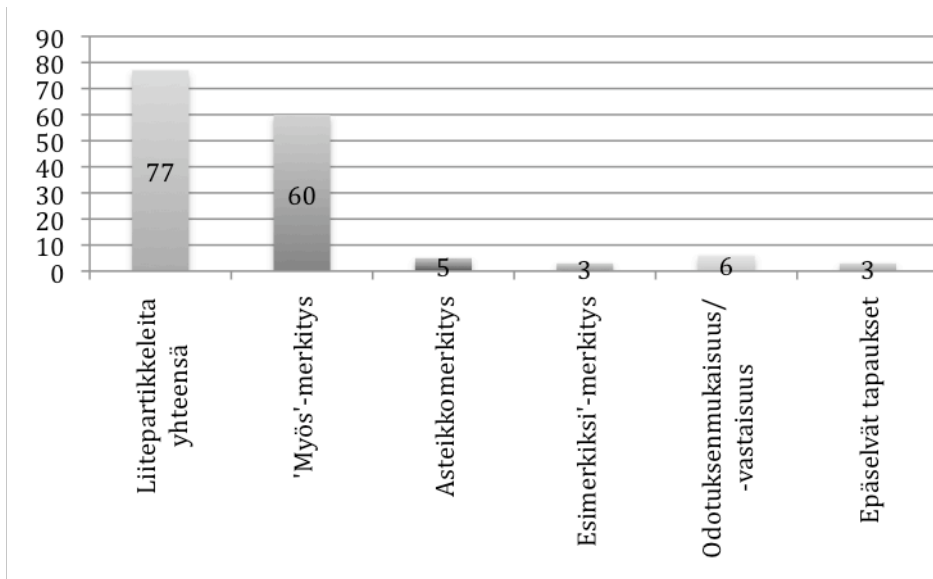
Muutos liitepartikkeleiden käytössä ei ole ainoastaan määrällinen. Tarkastelen, miten liitepartikkeleita käytetään eri taitotasolla ja tapahtuuko käytössä muutoksia. Kuten todettua, on *-kin/-kAAAn*-liitepartikkelilla useampia toisistaan eroavia tulkintoja. 'Myös'-tulkinta on keskeisin ja tyypillisin. Se on myös aineistossani kaikilla taitotasolla ehdottomasti yleisin. Suomen kielen oppijoiden liitepartikkeleiden käyttö varmasti heijastelee äidinkielisten liitepartikkelin käyttöä. Ikävä kyllä *-kin/-kAAAn*-partikkeleiden erilaisia käyttöjä ja niiden määrällistä suhdetta toisiinsa ei ole tutkittu äidinkielisillä, joten suora vertailu ei ole mahdollista. Erityisesti harvinaisempien käyttöjen yleisyyttä on vaikea arvioida. Niitä on kyllä tutkittu (esim. Vilppula 1984; Pulkkinen 1966), mutta ei suhteessa muihin käyttöihin.

'Myös'-merkitys pysyy selkeästi yleisimpänä liitepartikkelin käyttöryhmänä kielitaidon eri vaiheissa. Eri taitotasojen kaavioita (kaaviot 2–4 sivuilla 37–38) vertailemalla saa kuvan liitepartikkeleiden merkitysryhmien välisistä määrällisistä suhteista.

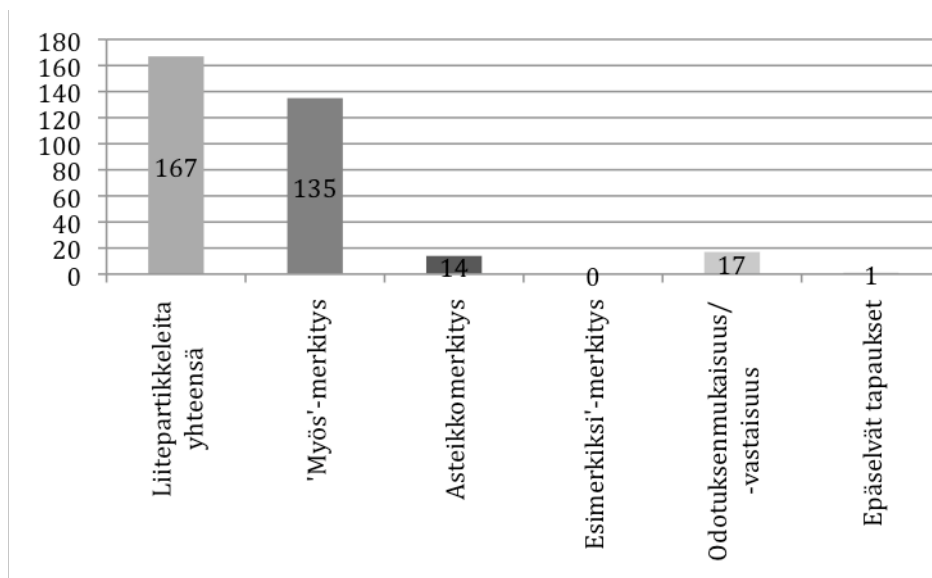

Kaavio 2. Perustason liitepartikkeleiden merkitykset.

Kaavio 3. Keskitason liitepartikkeleiden merkitykset.

Kaavio 4. Ylimmän tason liitepartikkeleiden merkitykset.

Kielenoppimisen alkuvaiheessa epäselviä tapauksia on muita taitotasoa enemmän, mutta niiden määrä vähenee tasaisesti tultaessa ylemmille tasoille. Epäselviksi tapauksiksi olen laskenut sellaiset muutamat liitepartikkelit, joita ei ole voinut laskea mihinkään merkitysryhmään siitä syystä, että liitepartikkelin käytöstä ja tyypillisesti koko kirjoitelmasta on ollut vaikea ymmärtää, mitä kirjoittaja haluaa sanoa. Epäselväksi olen laskenut mm. seuraavan liitepartikkelin (esim. 37).

- 37) *Katson syrjasta, tulle ajatus että tässä mailmassa raha voittaa kaiken. Valtion lompakko aina tyhjä, mutta on rikkaita ihmisiä, **voivatki** he ostaa sairaaloihin koneita, välineitä. On olemassa puna risti, äiti Teresa, on olemassa positivismia tapahtumia.* KT-k04-25394-3

Lukija ei mielestäni voi riittävän varmasti tulkita liitepartikkelia esimerkiksi odotuksenmukaiseksi tai 'myös'-merkityksiseksi.

Asteikkoa ilmaisevien liitepartikkeleiden suhteellinen määrä kaikista kunkin tason liitepartikkelimäärästä pysyy kutakuinkin samana, noin vajaassa kymmenesosassa jokaisella taitotasolla. Samoissa määrissä on odotuksenmukaisuutta ja -vastaisuutta ilmaisevan liitepartikkelin käyttö.

'Esimerkiksi'-käyttö on jokaisella tasolla erittäin harvinainen. Perus- ja ylimmällä tasolla sitä ei ole lainkaan. Keskitasolla sitä on kolmasti. Kuten luvussa 3.1.3 pohdin, on 'esimerkiksi'-liitepartikkelin käyttöön tai toisaalta sen vähäisiin määriin muutamia todennäköisiä syitä. Se vaikuttaa olevan kaiken kaikkiaan suomen kielessä

harvinainen. Mahdollisesti se liittyy äidinkielisilläkin ennen kaikkea arkisiin ja puhuttuihin tekstilajeihin. Toisaalta se on tiettyihin tilanteisiin ja aiheisiin vakiintunut ja se selittää osaltaan sitä, miksi keskitasolla on useampi 'esimerkiksi'-käyttö, kun taas ylimmällä tasolla ei lainkaan, vaikka ylimmällä tasolla muuten on huomattavasti runsaammin liitepartikkeleita. Ylimmän tason tekstilajit saattavat myös olla sellaisia, joissa ei joiliitepartikkelin 'esimerkiksi'-käyttö liittyä äidinkielisillä. Lisäksi 'esimerkiksi'-merkityksen erottaminen muista merkityksistä on haastavaa, joten olen osan mahdollisista 'esimerkiksi'-tapauksista tulkinnut olevan vahvemmin jotain muuta merkitystä.

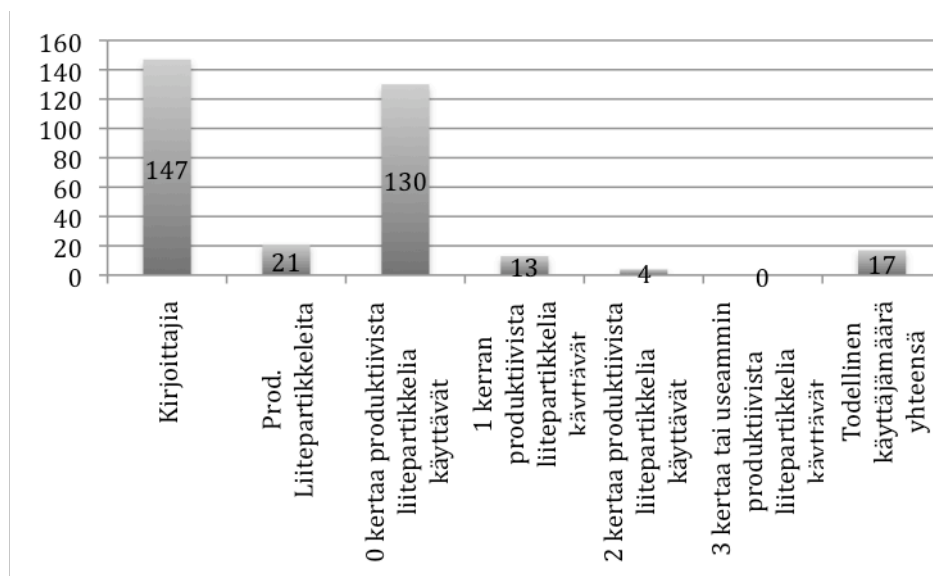
Huomattavia muutoksia eri merkitysryhmien suhteissa toisiinsa ei eri taitotasolla ole. Perustasolla liitepartikkeleiden yleisen vähäisyyden takia muu kuin 'myös'-käyttö jää marginaaliseksi. Myös sellaisia liitepartikkeleita, joiden tulkinta on syystä tai toisesta mahdotonta, on perustasolla vielä runsaasti verrattuna keski- ja ylimpään tasoon.

Keskitason ja ylimmän tason välillä ei eroja juurikaan ole eri merkitysryhmien määrällisissä suhteissa toisiinsa. Olisi voinut olettaa, että erityisesti liitepartikkeleiden asteikko- ja odotuksenmukaisuuteen liittyvä käyttö olisi yhä kasvanut kielitaidon ylipäättään kasvaessa. Ainakin odotuksiin suhteutuvat liitepartikkelit ovat epäilemättä hankalia oppia, sillä ne ovat kaukana liitepartikkelin ydinmerkityksestä 'myös' ja ne tuntuvat ilmaisevan sellaisia tekstuaalisia suhteita, joiden hahmottaminen on vaikeaa. Näyttää siis siltä, että keskitaitotasolla on hallussa varsin lopullinen liitepartikkelirepertuaari, mikäli tarkkailee vain liitepartikkeleiden eri merkityksiä. Eroa ylimpään tasoon on kuitenkin kahdessa mielessä. Ensinnäkin liitepartikkeleiden käyttö lisääntyy erittäin runsaasti siirryttäessä ylimmälle tasolle. Merkitysryhmien väliset suhteet eivät siis huomattavasti muutu, vaan kaikkien käyttö kasvaa tasapuolisesti. Toiseksi liitepartikkeleita käytetään ylimmällä tasolla täsmällisemmin kuin keskitasolla. Epäselvien tapausten määrä vähenee hieman ylimmällä taitotasolla suhteessa keskitasoon, vaikka epäselvyyksiä on molemmilla ylemmistä taitotasosta vähän erityisesti suhteessa perustasoon. Tähän luonnollisestikin vaikuttaa ylipäättään kielitaidon karttuminen, mutta koska liitepartikkeleiden käytössä tapahtuu huomattavaa täsmällistymistä, vaikuttaa siltä, että liitepartikkeleiden käyttöön liittyvä oppiminen ei lopu siihen, että tiedetään eri merkitykset ja osataan käyttää niitä. Analyysini mukaan

liitepartikkelin käyttö jonkin verran kompleksistuu eri tavoin kielitaidon kasvaessa. Tarkastelen kielitaidon kehittymistä erityisesti luvussa 3.3.

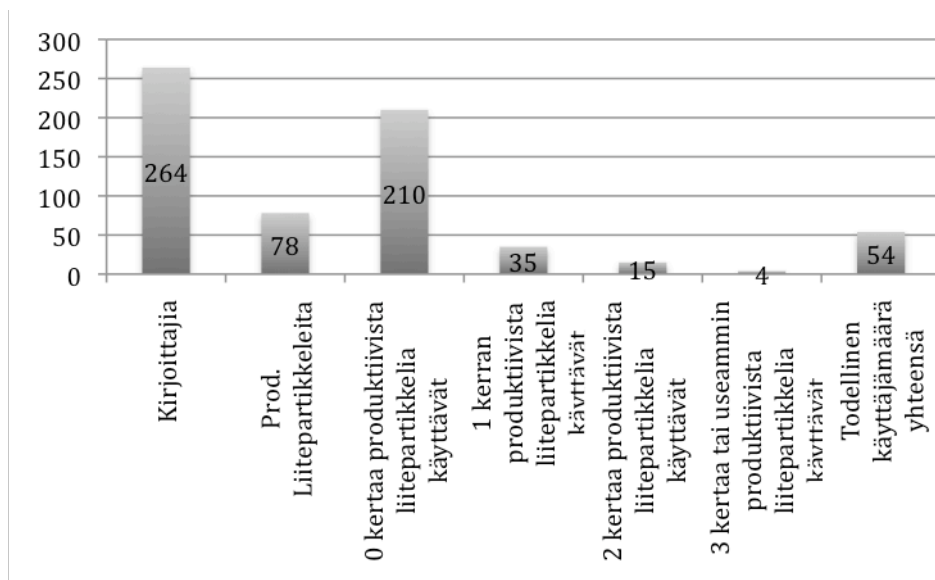
3.2.3 Kirjoittajakohtaiset erot

Aineistoni perusteella liitepartikkeleita aletaan käyttää huomattavasti runsaammin kielitaidon saavuttaessa keski- ja ylimmän tason. Kyseessä on kuitenkin vain keskimääräinen kirjoittajan kehittyminen suomen kielessä ja liitepartikkeleiden käytössä. Todellisuudessa myös saman taitotason kirjoittajien välillä on suuria eroja. Yksittäisiä kirjoittajia tarkastelemalla voi huomata, että liitepartikkeleiden käyttö kasautuu jossain määrin samoille kirjoittajille. Perustasolla valtaosa ei käytä *-kin/-kAAn*-partikkeleita produktiivisessa yhteydessä kertaakaan (89 % kirjoittajista), kuten voi nähdä esimerkiksi seuraavasta kaaviosta (kaavio 5).

Kaavio 5. Liitepartikkeleiden todellinen käyttäjämäärä perustasolla.

Liitepartikkeleita on perustasolla yhteensä 21 ja mikäli kirjoittaja on liitepartikkelia käyttänyt, on hän sitä käyttänyt tyypillisesti kerran. Vajaa puolet perustason liitepartikkeleista (8 kpl) on kuitenkin sellaisia, joiden käyttäjä on käyttänyt liitepartikkelia myös toisenkin kerran. Toisin sanoen neljä kirjoittajaa on käyttänyt liitepartikkelia kukin kahdesti. Todellisuudessa liitepartikkeleiden käyttäjiä on siis yhteensä 17 (13+4=17), vaikka liitepartikkeleita onkin 21.

Kaavio 6. Liitepartikkeleiden todellinen käyttäjämäärä keskitasolla.

Kuten kaaviosta 6 voi nähdä, keskitasolla liitepartikkeleiden määrä suhteessa kirjoittajiin on kasvanut verrattuna perustason määriin, mutta edelleen selkeästi suurin osa kirjoittajista ei käytä liitepartikkeleita lainkaan (210 kirjoittajaa 264 kirjoittajasta eli noin 80 %). Produktiivista liitepartikkeliä ylipäätään käyttävistä vajaa puolet käyttää liitepartikkeliä vain kerran. Liitepartikkeleiden käytön kasaantuminen samoille kirjoittajille on yleisempää kuin perustasolla. Jopa kolmasosa (28 liitepartikkeliä 78:sta) on sellaisilla kirjoittajilla, joiden teksteissä esiintyy vähintään toinenkin liitepartikkeli. Todellisuudessa liitepartikkeleiden käyttäjien määrä on siis 54, kun liitepartikkeleita on 78.

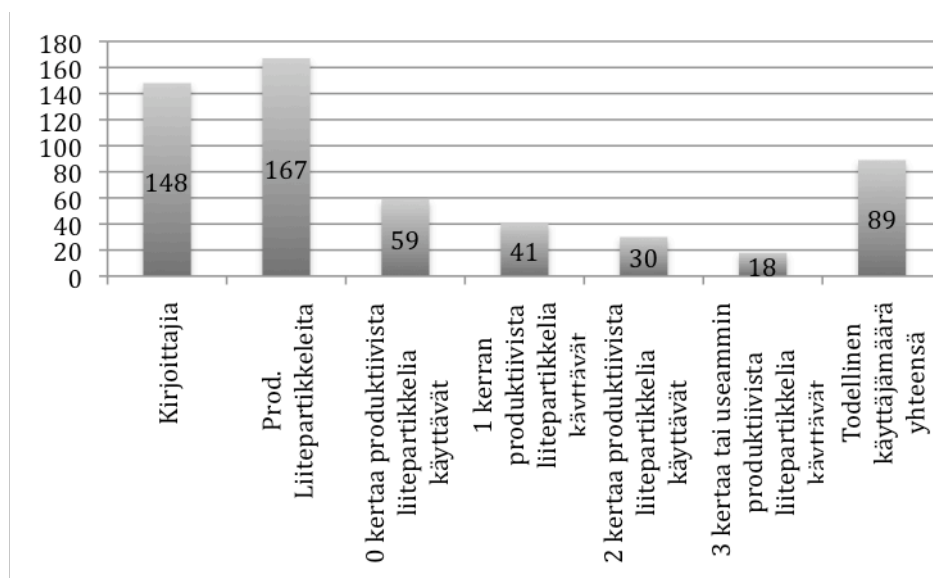
Seuraavat esimerkit havainnollistavat hyvin keskitason tyypillisiä, ja varsin eritasoisiakin tekstejä, joiden kirjoittaja on omaksunut liitepartikkelin käytön ja käyttää liitepartikkeliä useammin kuin kerran.

- 38) *Jos vain mahdollista, voisi lyhyemmillä matkoilla välttää lentämistä ja matkustaa vaikka junalla. Mutta voi sitä **muutenkin** tehdä paljon sen eteen, että matkasta tulisi ekologisempi, vaikka teot **saattavatkin** olla vain pieniä. On suositeltavaa välttää suuret turisti-keskukset, jotka ovat usein rakennettu niin, että luonto kärsii. Aina kannattaa pyrkiä mahdollisimman ekologiseen matkailuun, koska **pienetkin** teot ovat tärkeitä. KT-s06-39888-3*
- 39) ***Pehenikin** lähetä kovat onnittelut, Nada osaa tosi hyvin kaksi keiltä, suomea tosi hyvin ja **arabiakin**, mieheni ei ole vielä pääse suomeen, mutta kaikki mene hyvin. KT-k04-27316-2*

- 40) *Moi Jenni! Olen täällä Parisin keskustassa kahvilassa ja harmittaa kyllä, ettet ole minun kanssani täällä! Matka sujui hyvin ja tapasin mukavan kaverin lentokoneessa. Lentoemäntä kaatui vanhingossa kahvia minun syliini ja se mies **saikin** tilpan hänen niskan päälle. Sitten aloitimme keskustella. Hän asuu samassa hotellissa kuin minä ja eileen illalla me olimme baarissa. Oli hauskaa iltaa! Tänään kävin museossa ja kiipesin Eiffel-torniin: se oli mahtava! Haluaisin nähdä Parisin **kesälläkin**, siksi kysyn nyt jo: tuletko mukaan heinäkuussa? Toivottavasti et ole kipeä silloin! Nähdään pian ja terveisiä Maija KT-t04-22574*
- 41) *Mina olen täidn yhdistyksestann kiinnostunut, koska minun **mielestäkin** jopa rasismiin **pienetkin** ilmet ei sovi nykyaikaiseen ihmiskuntaan. KT-k04-28419-1*

Esimerkissä 41 kirjoittaja käyttää jopa samassa lauseessa *-kin*-liitepartikkelia, lisäksi lauseessa on myös fokuspartikkeli *jopa*. Liitepartikkelin toistoa ja liiallista fokuointia on toisaalta kirjakielessä myös vältettävä.

Ylimmällä tasolla produktiivisten *-kin/-kAAn*-liitepartikkeleiden määrä on huomattavan suuri verrattuna alempien tasojen lukumääriin. Keskimäärinhän ylimmän tason kirjoittajat käyttävät liitepartikkelia 1,13 kertaa, kun perustasolla liitepartikkeleita käyttää kukin kirjoittaja keskimäärin 0,14 ja keskitasollakin vain 0,29 kertaa. Kuitenkin tarkastelemalla kutakin kirjoittajaa kerrallaan (ks. kaavio 7), voi huomata, että 41 % kirjoittajista ei ylimmälläkään tasolla käytä produktiivista liitepartikkelia (59 / 148 kirjoittajaa).

Kaavio 7. Liitepartikkeleiden todellinen käyttäjämäärä ylimmällä tasolla.

Toisaalta lainkaan liitepartikkelia käyttävien määrä on puolet vähemmän kuin keskitasolla eli liitepartikkelin käytön määrän muutos on kuitenkin huomattava. Ylimmällä tasolla on myös erittäin selkeänä liitepartikkeleiden käytön kasaantuminen samoille kirjoittajille. Edelleen liitepartikkelia vain kerran käyttäviä on eniten, mutta kahdesti käyttäviä on myös hyvin paljon. Mikäli laskee yhteen kaikki useammin kuin kerran liitepartikkeleita käyttävät, on luku jo kerran käyttäviä isompi (kerran käyttäviä on 41 ja useamman kerran käyttäviä yhteensä 48). Valtaosa ylimmän tason liitepartikkeleista esiintyy siis sellaisilla kirjoittajilla, joiden teksteistä löytyy vähintään toinenkin liitepartikkeli. Ylimmällä tasolla on erityistä myös sellaisten kirjoittajien aiempia taitotasoja suurempi määrä, jotka käyttävät liitettä jopa kolme kertaa tai useammin produktiivisesti. Eniten käyttää eräs ylimmän tason kirjoittaja, jonka teksteistä liitepartikkeleita löytyy jopa kuusi. Seuraavassa ote hänen kirjottamastaan hakemuksesta ja mielipidetekstistä, joissa liitepartikkeleista neljä.

- 42) *Olen urheilusta kiinnostunut 27-vuotias nainen. Olen harrastanut urheilua lapsuudesta asti ja siksi erittäin kiinnostunut urheiluyhdistyksestänne. Kouluvuosina harrastin kilpauintia ja koripalloa. Urheiluharrastukset eivät ole unohtuneet **aikuisiässäkään**. Lenkkeilen, pyöräilen ja käyn uimahallissa säännöllisesti. Olen muuttanut Venäjältä Suomeen reilut kaksi vuotta sitten, mutta ystäväpiirini ei ole **vieläkään** kovin laaja. Yhdistyksenne myötä toivon löytäväni uusia urheilusta kiinnostuneita kavereita. YT-k04-26236-1*
- 43) *Synkät ilmeet ja alas suuntautuneet katseet eivät ainakaa lisää työniloa. Ja kun työnilo tuli mainittua haluaisin kiinnittää huomiota myös siihen, että siitä on työn **laatukin** ensisijaisesti kiinni. Jos ihminen on hyvällä tuulella ja elämä hymyilee **työntekokin** sujuu hyvin. Haluaisin siis vedota kaikkiin työntekijöihin ja myös koko ihmiskuntaan: autetaan toisiamme tekemään ensimmäinen askel kohti on! YT-k04-26236-3*

Liitepartikkeleiden käyttö on osuvaa ja luontevaa, eikä mielestäni esimerkiksi toistavaa.

Syy liitepartikkeleiden käytön kasaantumiseen samoille käyttäjille voi olla ainakin alemmilla taitotasolla liittyä siihen, että se, joka liitepartikkelin käytön hallitsee, myös käyttää sitä. Toisaalta ylimmällä tasolla oletettavasti liitepartikkeli ja sen käyttö on kaikille tuttu, joten kyseessä on varmasti paljolti myös kirjoittajan oma tyyli. Myös tekstilaji tuntuu vaikuttavan liitepartikkelin käyttöön. Tarkastelen tekstilajin vaikutusta luvussa 3.3.5.

3.2.4 Yhteenveto

Tutkimuksesta käy selvästi ilmi, että liitepartikkeleiden käyttö kasvaa huomattavasti kielitaidon lisääntyessä. Perustasolla liitepartikkeleiden käyttö on marginaalista. Keskitasolle tultaessa liitepartikkeleiden määrä on lähes kaksinkertaistunut. Käytön määrällinen kasvu jatkuu vielä ylimmälle tasolle: ylimmällä tasolla liitepartikkeleita käyttää keskimäärin jokainen kirjoittaja, kun keskitasolla kuitenkin vasta vain noin joka kolmas.

Luvussa 3.1 esiteltyt merkitysryhmät toistuvat kaikilla taitotasolla, mutta määrällinen tarkastelu antaa tarkemman kuvan liitepartikkeleiden funktioista suomessa toisena kielenä. 'Myös'-merkitys on ehdottomasti käytetyin jokaisella taitotasolla. Asteikkomerkituksen ja odotuksenmukaisuuden ja -vastaisuuden ilmaiseminen ovat myös käytettyjä. Selkeää 'esimerkiksi'-käyttöä esiintyy vain muutama tapaus keskitasolla. Oletin, että liitepartikkeleiden käyttö muuttuisi ja kenties monipuolisuiksi kielitaidon kasvaessa. Aineistoni perusteella kuitenkin vaikuttaa siltä, että viimeistään keskitasolla on liitepartikkeleiden peruskäytöt hallussa, eikä käyttö ainakaan tämääntyypillisissä kirjoituksissa monipuolistu. Taitotasojen välillä on selkeitä eroja liitepartikkeleiden käytössä, mutta ne eivät niinkään liity liitepartikkelin funktioon, vaan enemmän esimerkiksi fokustamisen täsmällisyyteen. Keskityn sen tarkastelemiseen seuraavassa luvussa.

Lisätietoa liitepartikkeleiden käytöstä antaa aktuaalisten liitepartikkeleiden käyttäjien tarkastelu. Tyypillistä on, että sama kirjoittaja käyttää liitepartikkeleita useamman kerran. Todelliset käyttäjämäärät ovat siis keskiarvoisia määriä pienempiä jokaisella taitotasolla. Esimerkiksi perustasolla liitepartikkeleita esiintyy keskimäärin 14 %:lla kirjoittajista, mutta todellisuudessa liitepartikkeleita käyttäviä kirjoittajia on 10 % kirjoittajista. Keskitasolla liitepartikkeleita on keskimäärin 29 %:lla kirjoittajista ja todellinen käyttäjämäärä on 20 % kirjoittajista. Ylimmällä tasolla ero näiden lukujen välillä on suurin: liitepartikkeleita on kirjoitelmissa niin runsaasti, että joka kirjoittajalla on keskimäärin 1,13 liitepartikkeliä. Kuitenkin todellisia käyttäjämääriä laskiessa käy ilmi, että 59 % kirjoittajista käyttää liitepartikkeliä. Käyttäjämäärä on merkittävästi alempia taitotasoa korkeampi, mutta toisaalta suhteessa liitepartikkeleiden määrään pienempi. Ylimmällä tasolla liitepartikkeleita siis käyttää yli puolet kirjoittajista ja tyypillisesti sama kirjoittaja useamman kerran.

3.3 Liitepartikkeleiden käytön kehittyminen kirjoitelmissa

Seuraavaksi tarkastelen, miten eri tavoin liitepartikkelin käyttö muuttuu ja mahdollisesti kompleksistuu kielitaidon kasvaessa. Pyrin selvittämään, millaiseksi suomen kielen oppijat käsittävät liitepartikkelin käytön. Vertailen eri taitotasojen piirteitä toisiinsa saadakseni selville liitepartikkeleiden käytön kehittymisen. Aloitan tarkastelemalla liitepartikkeleiden keskeisiä ominaisuuksia, fokusluonnetta (3.3.1) ja polaarisuutta (3.3.2) sekä ylipäätään liitepartikkeli-ilmauksen muodostamista (3.3.3). Ongelmat liitepartikkeleiden käytössä tuntuvat liittyvän erityisesti fokustamiseen.

Liitepartikkeleita esiintyy runsaasti leksikaalistumissa, joten olen ottanut myös ne analyysin kohteeksi. Vertailen eri taitotasojen leksikaalistumien määriä ja käyttöä toisiinsa luvussa 3.3.4. Teen myös vertailua leksikaalistumien ja produktiivisten liitepartikkeleiden käytön välillä saadakseni selville, eteneekö leksikaalistumien käytön oppiminen samoin kuin produktiivisten liitepartikkeleiden. Haluan selvittää, paljonko leksikaalistumia käytetään, ovatko niiden käytön ongelmat samanlaisia kuin produktiivisten liitepartikkeleiden ja kuinka käyttö kehittyy siirryttäessä taitotasolta toiselle.

Tutkin myös, vaikuttaako tekstilaji liitepartikkelin käyttöön ja jos, niin millä tavoin ja missä tekstilajeissa liitepartikkeleita tyypillisesti käytetään. Luvussa 3.3.5 tuon siis esille liitepartikkeleiden käytön ja määrät aineistoni eri tekstilajien teksteissä. Lopuksi luvussa 3.3.6 kokoan vielä yhteen tutkimustulokset liitepartikkelin käytöstä.

3.3.1 Fokustaminen

Liitepartikkelin lisääminen sanaan ja lausekkeeseen vaikuttaa olevan välillä kirjoittajille ongelmallista. Haastavaa liitepartikkelin sijoittamisesta tekee sen fokusoiva luonne. Jotta liitepartikkeli fokusoisi kirjoittajan intention mukaista sanaa, lauseketta tai lausetta, on sen oltava liittyneenä sopivaan sanaan. Tyypillisesti liitepartikkeli lisätään siihen sanaan, joka halutaan nostaa fokukseen:

- 44) *Kuule, unohdit sinun kellosi minun luoksesi. Siksi minä kirjoitan sinulle heti ja lähetän **kellokin**.* PT-k05-3358-2

- 45) *Olemme nyt täällä Turkissa ja on aika loistavaa! Lento sujui ongelmitta. Tässä on kiva porukka hotellissa, on **muutenkin** kaikki ok!* KT-t04-22854-2
- 46) *Minusta asiaan pitäisi puuttua jo sen takia, jotta **omatkin** lapset näkisivät ja ymmärtäisivät miten väärä sellainen kielen käyttäminen on.* YT-k05-31923-3

Liitepartikkelilla fokusoitu sana tulkitaan suhteessa ympäröivään tekstiin tai aiemmin mainittuun. Jotta liitepartikkelilla fokusoitu sana voitaisiin tulkita suhteessa tähän taustaan, on taustasta löydettävä relevantti viittauskohde fokusoidulle tarkoitteelle. Tämä on tuottanut jonkin verran ongelmia keskitason testattaville, sillä *-kin* on saatettu liittää sellaiseen sanaan lausekkeessa, jolle ei löydy relevanttia viittauskohdetta aiemmasta tekstistä (esimerkit 47–49).

- 47) *Äänestäjät eivät usko enää poliitikkoihin. Onko se totta? Minun mielestä ei, poliitikka on vieläkin yksi tärkeä asia äänestäjälle ja muille **ihmisillekin**.* KT-t04-22461-3
- 48) *Mina olen täidn yhdistyksestann kiinnostunut, koska minun **mielestäkin** jopa rasismien pienetkin ilmet ei sovi nykyaikaiseen ihmiskuntaan.* KT-k04-28419-1
- 49) *Minäkin ajatelin tätä ongelmaa Koska itse **asunkin** kolmannessa kerroksessa ja mollemat naapurini polttavat paljon. Ne jotka asuvat alapuolella polttavat parvekkeillaan, ja asuvia minun kerroksessani vastapuolella polttavat käyttävässä.* KT-t05-31342-3

Esimerkissä 47 fokuspartikkelin käyttö kontrastoi *ihmiset* ja *poliitikot*, vaikka luontevampaa olisi kontrastoida *muut* ja *poliitikot* liittämällä fokuspartikkeli sanaan *muille* (*muillekin ihmisille*). Esimerkissä 48 *-kin* antaa ymmärtää, ettei fokusoitu olisi ainoa lajissaan, vaan että *mielestäni* rinnastuu johonkin muuhun (‘minun mielestäni ja myös minun jostain muusta rasismi ei kuulu yhteiskuntaan’). Muoto *minunkin mielestä[ni]* sopisi kontekstiin paremmin, sillä se implikoisi, että kuten yhdistyksen, niin myös kirjottajan mielestä rasismi ei ole hyväksyttävää. Kirjoittajan intentio on mielestäni kuitenkin selvä, liitepartikkeli on vain liitetty väärään sanaan. Toisaalta liitepartikkeli on kuitenkin liitetty aivan oikeaan lausekkeeseen, vain koko lausekkeen loppuun eikä etujäseneseen. Esimerkissä 49 partikkeli on liitetty verbiin. Ote on aivan mielipidetekstin alusta, joten teksti ei anna kovin vahvaa taustaa liitepartikkelin tulkitsemiselle. Kirjoittaja on kenties pyrkinyt ilmaisemaan odotuksenmukaisuutta kolmen ensimmäisen lauseen välillä: ‘on odotuksenmukaista, että olen miettinyt tätä ongelmaa, sillä asun kolmannessa kerroksessa ja naapureiden tupakointi on siten ongelma’. Kirjoitus on vastine johonkin aiempaan mielipidekirjoitukseen, joten siitä

voisi myös löytyä relevantti tausta. Mahdollista voisi mielestäni joissain tapauksissa olla myös, että liiteparikkeli implikoisi odotuksenvastaisuutta ('toisin kuin aiempi kirjoittaja, minä asun kolmannessa kerroksessa') tai 'myös'-merkitystä ('kuten aiempikin kirjoittaja, myös minä asun kolmannessa kerroksessa').

Myös ylimmältä tasolta löytyy esimerkki, jossa liitepartikkeli tuntuisi ainakin intuitioni mukaan luonnollisemmalta lausekekompleksin toisessa sanassa:

- 50) *Kotimaassani toimin monta vuotta Punaisen Ristin vapaaehtoisena työntekijänä ja haluaisin jatkaa vastaavaa työtä **täälläkin Suomessa**.* YT-k04-26300-1

Tässä esimerkissä liitepartikkeli tuntuisi kontekstiin sopivammalta lausekekompleksin jälkimmäisessä sanassa: *täällä Suomessakin*. Useasti fokusvirheet liittyvätkin tapauksiin, joissa liitepartikkeli on monisanaisessa lausekkeessa tai lausekekompleksissa liitetty sanaan, jolle ei löydy kontekstista luontevaa vaihtoehtoa. Tyypillisintä on liitepartikkelin liittäminen koko lausekkeen loppuun, vaikka se olisi korrektimpi aiemmin lausekkeessa.

Toisaalta liitepartikkeleiden käyttö monisanaisissa lausekkeissa ja lausekekomplekseissa voidaan nähdä myös kielitaidon kehittymisenä. Perustasolla lausekkeet eivät ylipäättäen ole monisanaisia tai kovinkaan kompleksisia ja useampisanaisten lausekkeiden muodostamisessa vaikuttaa olevan ongelmia. Keskitasolta löytyy sekä haparointia fokustamisessa, kuten aiemmissä esimerkeissä (47–50), mutta toisaalta fokuspartikkelin liittämisessä useampisanaiseen lausekkeeseen on keskitasolla myös onnistuttu:

- 51) *Hyvä, kun nyt **meidänkin kaupungissa** on "Retrocar club" yhdistys.* KT-k04-27304-1

- 52) *Viihde ei mielestäni saisi tulla kohtuuttoman tärkeäksi (elämässämme). Olen onnellinen että elän ja voin nautta **pienistäkin asioista**.* KT-k04-27254-3

Etulaajennuksessa sijaitseva liitepartikkeli on tehtävältään usein kontrastoiva tai vertaava (ISK: 160), kuten esimerkissä 52. Liitepartikkeli fokustaa asioista *pienet* ja antaa inklusiivisena ymmärtää, että ne eivät ole asioista ainoita. Tämä tulkinta perustuu edeltävään lauseeseen, jossa *viihde* asettuu fokusoidun tarkoitteen pienuuden vastakohtaksi.

Yleensä *-kin/-kAAn* sidostaa taaksepäin tekstissä (Hakulinen – Karlsson 1979: 327–328), kuten esimerkeissä 53–55, joissa fokusoidun sanan vertailukohta löytyy

edellisestä lauseesta. Esimerkissä 55 liitepartikkelin käyttö selviää epätavanomaisemmin vasta seuraavassa lausekkeessa.

- 53) *Kouluvuosina harrastin kilpauintia ja koripalloa. Urheiluharrastukset eivät ole unohtuneet **aikuisiässäkään**.* YT-k04-26236-1
- 54) *1999 - 2003 toimin Inkerinsuomalaisten tukiprojektin koordinaattorina. Olen osallistunut **muihinkin** kansainvälisiin hankkeisiin (esim. SIDA:n rahoittamiin).* YT-k04-26244-2
- 55) ***Töissäkin** ei vain elämässä ihmisten pitää ymmärtää omaa kaveriaan.* YT-k04-25520-3

Yhdyssanoihin liitepartikkelit *-kin* ja *-kAAn* kiinnittyy yleensä yhdyssanan loppuun. Ne voivat kuitenkin genetiivialkuisissa (*i*)*nen*-yhdysadjektiiveissa kiinnittyä joko sanan loppuun tai määriteosan perään (ISK: 161). Esimerkeissä 56 ja 57 liitepartikkeli on osana leksikaalistumaa yhdyssanan keskellä. Tyypillisesti aineistossa liitepartikkeli on liitetty korrektisti yhdyssanan perussosaan (esimerkki 58).

- 56) *Onko siinä **jonkinlainen** ikäraja?* KT-k04-26865-1
- 57) *Tämä tunne kääntyy vihaksi, kun firma jättä huomaamatta pyyntöjäni, etten halua **minkääläistä** mainosviestejä.* YT-k07- 44776-3
- 58) *Pienemmässä asunnossa on lämmitus ja **sähkölaskutkin** pienemät.* KT-k04-26155-3
- 59) *Tupakointi on varallinen ja **tupakan savukin**, Ihmiset poltavat tupakkaa, vaikka astma on suuri ongelma meidän maassa ja koko maailmassa.* KT-k05-31279-3
- 60) *Mutta, muistettaen siitä, että päämääränä on Hyvä työilmapiiri on ehkä helpommin sopeutua. Ja **hyvät tavatkin** on yhä voimassa!* YT-k04-3207-3

Ainoat ongelmat yhdyssanoihin kiinnittyvissä liitepartikkeleissa ovat itse yhdyssanat: niitä ei aina osata kirjoittaa yhteen. Esimerkissä 59 liitepartikkeli on lausekkeen viimeisessä sanassa. *Tupakansavu* jo niin terminluontoinen, että mielestäni se kirjoitettaisiin tässä yhteydessä yhteen.³¹ Viimeisessä esimerkissä (esim. 60) liitepartikkeli on jälleen liitetty lausekkeen loppuun, vaikka se voisi luontevasti olla

³¹ Laalon (2003) mukaan myös lapsenkielellä on aikuiskielen näkökulmasta erikoista liitepartikkelin käyttöä. Lapsi tuntuu osoittavan liitepartikkelin vaikutusalueen suomen kieleen vakiintuneita norveja johdonmukaisemmin. Lapsi sijoittaa esimerkiksi liitepartikkelin yhdyssanan osien väliin silloin, kun tahtoo kohdistaa liitepartikkelin yhdyssanan määriteosaan: *poliisikiauto*. (ma.: 151.) Lapsenkielellä on samoja piirteitä liitepartikkeleiden käytössä kuin aikuisen suomenoppijan kielellä. Oppimisprosessi vaikuttaa kuitenkin etenevän hieman eri tavalla. Ainakaan Yki-aineistossa ei esiinny liitepartikkeleiden käytössä erityisemmin vastaavaa hyperkorrektisuutta, jota Laalo (ma.) on lapsenkielellä havainnut.

myös lausekkeen etulaajennuksessa: *hyvätkin tavat on yhä voimassa*. Näin kontrastoituivat hyvät ja huonot tavat. Toisaalta liitepartikkelin ollessa liittyneenä sanaan *tavat*, nousee hyvien tapojen taustaksi hyvä työilmapiiri. Mielestäni mahdollista olisi myös ajatella, että hyvät tavat olisi siinä määrin käsite, että liitepartikkelin liittäminen lausekkeen loppuun fokustaisi koko lauseketta, eikä vain sen jälkimmäistä jäsentä.

Liitepartikkelit *-kin/-kAA*n riittävät itsessään osoittamaan fokusta ja inklusiota. Tämä ei kuitenkaan tunnu olevan suomen kielen oppijoille täysin selvä, sillä varsinkin useasti liitepartikkelin lisäksi samassa lauseessa käytetään myös sen analyttistä vastinetta, kuten partikkelia *myös*, *jopa* tai *edes*, kuten esimerkeissä 61–63.

- 61) *Olen käynyt kotikaupungissamme Petroskoissa. Oli tosi kiva matka! Tapasin siellä ystäviäni ja sukulaisiani. Ollaan käyty vaikka missä! **Jopa teatterissakin**, joka aivan varmasti jää mieleen.* KT-t04-22597-2
- 62) *Mina olen täidn yhdistyksestann kiinnostunut, koska minun mielestäkin **jopa** rasismmin **pienetkin** ilmet ei sovi nykyaikaiseen ihmiskuntaan.* KT-k04-28419-1
- 63) *Nykyään moni nuorille kiroilu on kuin hengitys. Mistä se johtuu? Kenties nuoret eivät osaa ilmaista omia tunteja muuten, kuin kirusanoilla. Se harmittaa **myös minuakin**.* YT-k05-32369-3

Usein esiintyy myös ilmaisu *myöskin* (esimerkit 64–65).

- 64) *- Se **myöskin** antaa laiskaa ihmiselle joku ei halua menee kaukana esimerkiksi tälvillä niin vaikea mene isotkauppa pyörällä tai kävellä jos ei oli autoa.* PT-s05-35493-3
- 65) *Pitäisi valita kurssille ei vain nuorisoa vaan **myöskin** kielistä kiinnostuneita jopa eläkeläisiä.* KT-t05-31342-2
- 66) *Olen toiminut myynti- ja markkinointitehtävissä juuri Venäjän kanssa noin viisi vuotta. Sen aikana olen luonut hyvän ja toimivan matkanjärjestäjä verkoston. Hallitsen Venäjän business- ja tapakulttuuria. Olen toiminut aina oman työn ohella **myöskin** tulkkina (suomi-venäjä).* YT-k04-26288-2

Toinen fokusoivista partikkeleista on sinänsä turha, mikäli niiden fokus ja vaikutusalue on sama. Liitepartikkelin käyttäminen samassa lauseessa ja samaa sanaa korostamaan yhdessä analyttisen partikkelin kanssa ei tuo lisäinformaatiota ja fokuksen voimistaminenkin on kyseenalaista. Oletettavasti tällaisten pleonastisten ilmausten käyttö on kuitenkin tyypillistä myös äidinkiellisillä, joten tarkempaa analyysia varten

olisi tarkasteltava myös natiivien tekstejä.³² Erityisesti *myöskin* lienee yleinen natiiveillakin. Aineistossani tavallisia ovat myös sellaiset pleonastiset ilmaukset, joissa inklusiivisuutta on ilmaistu kahdesti myös muulla tavoin kuin analyttisen partikkelin ja liitepartikkelin yhdistelmällä. Esimerkeissä 67–68 liitepartikkeli *-kin* ja *sekä* tai *sekä – että* ovat samassa lauseessa.

- 67) *Jos haluat tehdä jotain tämän asian eteen - puhu sekä lapsille että heidän vanhemmillekin.* YT-k05-31923-3
- 68) *Elikä, haluan sanoa, että luopuminen on, kyllä, kaikille vaikea, sekä minullekin. Mutta, kuitenkin, uskoa, että se voisi onnistua koko ihmiskunnalla.* KT-k04-27096-2

Perustasolla esiintyy vain *myöskin*, mutta ylemmillä tasoilla myös muita pleonastisia ilmauksia. Keskitasolla hieman enemmän kuin ylemmällä tasolla. Erityisesti ylimmän tason esimerkin 63 sekä keskitason esimerkin 68 ilmaukset *myös minuakin* ja *sekä minullekin* tuntuvat redundanteilta. Voisikin kysyä, onko *-kin*-liitepartikkelia ja sen käyttöä täysin ymmärretty. Liitepartikkeli ja sen perusmerkitys ovat selvästi kirjoittajille tuttuja, mutta toisaalta pelkän liitepartikkelin voimaan ei ole luotettu. Toisen kielen tutkimuksen yksi ongelmakohta onkin se, milloin voi pitää jonkin asian olevan opittu. Usein oppimisen kriteerinä pidetään sitä, että osaa käyttää esimerkiksi jotain sanaa kohdekielen näkökulmasta korrektisti. Oppiminen ei kuitenkaan voi olla aivan täydellistä, mikäli liitepartikkelia käytetään myös kohdekielestä poikkeavalla tavalla. Kielenoppimisen jatkumoluonne korostuu juuri tällaisten yksittäisten sanojen tai ilmaisujen käytön kehittymisen tarkastelussa.

3.3.2 Polarisuus ja polarisuuselementin valinta

-kin/-kAAn-liitepartikkelin käyttöön liittyy karkeasti jaoteltuna kahdenlaisia ongelmia: fokustamisesta juontuvat ongelmat sekä polarisuuselementin valintaan liittyvät ongelmat. Polarisuusvirheet ovat huomattavasti fokustamiseen liittyviä virheitä ja ongelmia vähäisempiä. Polaarielementeistä *-kin* on huomattavasti yleisempi kaikilla tasoilla, kuten se oletettavasti on myös suomen puhe- ja kirjakielleessä muutenkin.

³² Tietääkseni tällaista tutkimusta ei ole tehty. Vanhasta kirjasuomesta on kuitenkin *-kin/-kAAn*-partikkeleiden käyttöä tutkittu ja niiden pleonastinen käyttö on ollut erittäin tyypillistä. Ks. lisää Vvks. Redundanssista negaation ilmaisemisesta ks. Savijärvi (1977).

Tyypillistä on myös, että mikäli liitepartikkeleista on valittu kontekstin kannalta väärä polaarisuuselementti, on se nimenomaan *-kin*-liite *-kAAn*-liitteen tilalla. *-kAAn* ei aineistossani esiinny kertaakaan silloin, kun konteksti vaatisi positiivista elementtiä. Syynä saattaa olla se, että *-kAAn*-liite on tunnusmerkkisempi. Tunnusmerkkisen muodon oppimisesta tekee haastavaa yleensä jo pelkästään se, että se on tunnusmerkitöntä harvinaisempi ja usein kompleksisempi.³³

Polaarisuusvirheitä on suomen oppijoilla vähemmän kuin oletin, seuraavaksi kaikki aineiston perus- ja keskitasoilta löytyneet produktiivisten liitepartikkeleiden käyttöön liittyvät tapaukset:

- 69) *asiat huonosti jo lähikaupa ei ole jotain tai ei löytä ja **muitakin** ei saa ostaa siksi ei hyvä PT-s05-34525-3*
- 70) *En ollut täysin tyytyväinen silloin kävin syömässä, siksi että ruoka ei ollut oikein sushia... Kalat olivat huono ja se ei ollut tosi tuoretta. Sen täkiä ruoka ei ollut hyvää... Ja lisaaksi, ruokaa tuli ihan hitaasti. **Sekin** ei ollut hyvää sushille. PT-k05-33286-3*
- 71) ***Minäkin** en siedä kun ympärillä polttavat. KT-t05-31430-3*

Perustasolla on kahdesti käytetty liitepartikkeliä siten, että tulkintani mukaan paremmin kontekstiin olisi sopinut *-kAAn*-liite (ja *muutakaan* ei saa ostaa (esim. 69); *Sekin* [po. *sekään*] *ei ollut hyvää sushille* (esim. 70). Keskitasolla on yllättävästi vain yksi polaarisuusrvirhe (esim. 71: *minäkin* > p.o. *minäkään* *en siedä*). Se on mielestäni erittäin vähän, sillä liitepartikkeleita keskitasolla esiintyy kuitenkin jo runsaasti ja toisaalta esimerkiksi fokustaminen tuottaa keskitasolla vielä runsaastikin ongelmia. Yllättävää on myös se, että ylimmällä tasolla polaariparin valinta tuottaa yhä ongelmia, jopa enemmän kuin keskitasolla (esimerkit 72–75).

- 72) *Matkustaessa ihminen jättää luontoon itsensä jälkeen semmoisia jälkiä, joita ei korjaa **kymmenessäkin** vuodessa. Ekologinen matkailu on jäänyt vasta toiveeksi. YT-s06-40304-3*
- 73) *Minä, Maija Solki, haluan vaihtaa omalääkäriä, koska en ole tyytyväinen siihen, kuinka menivät viimeiset vastaanotot. Ensiksikin haluaisin mainita, että vastaanottoaika aina oli myöhässä. Joka kerta piti odottaa liikaa 10 min. Sitä paitsi lääkärin määrätyt lääkkeet eivät auttaneet minua ollenkaan. **Kokeidenkin** tuloksista minä en tiedä mitään. YT k07-44790-2*

³³ Kultahti (1996) on tutkinut virolaisten suomenpuhujien *-kAAn*-liitepartikkelin käyttöä ja selittänyt ongelmia tunnusmerkkisyydellä.

- 74) *Ja meidän aikuisten tehtävänä on puuttua lasten kielenkäyttöön. Mielestäni on viisainta puhua ensin lapsen kanssa. Voi olla, että lapsi ei välttämättä ymmärrä, miltä hänen kiroileminen vaikuttaa muihin ja ehkä ei **huomaakin** sitä.* YT-k05-31947-3
- 75) *Jos aikuiset ihmiset eivät itse käyttäisi kiro sanoja, niin **lapsetkin** niitä eivät osaisi.* YT-k07-45495-3

Ylimmän tason esimerkissä 73 liitepartikkeli on kiinnittynyt lauseen objektiin, joka on heti lauseen alussa. Tämä on mahdollisesti sekoittanut kirjoittajan ilmaisua. *-kin* kielteisessä lauseessa voi olla esimerkiksi joko huolimattomuutta tai tietämättömyyttä. Havaintojeni mukaan kuitenkin myös äidinkielisillä esiintyy vastaavanlaisia ”virheitä” polaarisuuselementin valinnassa. Kyseessä voi usein olla lipsahdus, samoin kuin esimerkiksi pleonastisen kaksoisfokusoinnin (*myös minäkin*, ks. luku 3.3.1) yhteydessä. Lipsahduksesta voi aivan hyvin olla kyse myös kielenoppijoiden teksteissä. Toisen kielen tutkimuksessa voi olla vaarana, että ei-natiiveilla tällaiset ilmaisut tulkitaan suoraan virheiksi, kun äidinkielisillä taas vain satunnaisiksi lipsahduksiksi (ks. esim. Dufva 1992, 48; myös Martin 1995a, 556; Latomaa 1995, 79).

Tässä yhteydessä on myös kiinnostava tarkastella hieman polaariparista harvinaisemman *-kAAAn*-partikkelin käyttöä:

- 76) *Oli ensimmäistä kertaa, että en ollut tyytyväinen ruoasta. Minulla oli paha olla seuraavana päivänä, ja se johtui varmasti pahasta kalasta. Sitä paitsi perunoita ei ollut hyvin keitetty ja niin oli **vihanneksiakaan**.* PT-k05-33367-3
- 77) *Kun ajattelen millaisia erilaisia liikunnan mahdollisuuksia on tarjolla nykyään, ja miten paljon tavaraa on kaupoissa? Ehkä tämä laaja valikoima kaikkea ei **olekaan** hyväksi meille? Jos käytettäisiin vaan sitä omasta maasta tulevaa ruokaa ja kasvatettaisiin se vielä itse?* KT-t04-22501-3
- 78) *Ja kun oma ammattitaso on saavutettu niin isoilla kustannuksella, ajatellaanko - parjatko se uusi työntekijä omallaan, ei **minuakaan** kukaan auttanut.* YT-k04-26986-1

Aineistossani *-kAAAn* on harvinainen kaikilla tasoilla ja ylimmällä tasolla selvästi yleisin (PT 3 kpl, KT 3 kpl, YT 18 kpl). Perustason kolme *-kAAAn*-partikkeliä suhteessa kaikkien liitepartikkeleiden määrään (21) on tosin jopa enemmän kuin ylimmän tason *-kAAAn*-partikkeleiden määrä (18) suhteessa kaikkiin ylimmän tason *-kin/-kAAAn*-partikkeleihin (167). *-kAAAn*-liitteen merkitys on siinä mielessä hankala, että selityksenä käytettävä parafrasi *myöskään* sisältää itsessään liitepartikkelin. *-kAAAn*-liite mukautuu

suomen vokaalisointuun. Muutaman kerran on *-kAAAn*-liitteen etu- tai takavokaalinen variantti valittu väärin.

- 79) *Se oli kiva että sinä olit meille viime viikolla. Muistatko meidän hieno lounas siellä rannalla? Minun mielästäni aurinko laskee oli kaunin minä olen **koskään** nähnyt. Minä toivon että sinä tulet meille taas, ehkä ensi kesänä, ja me voimme taas syödä siellä.* PT-k05-33881-2
- 80) *Voin sanoa että nykyinen raha ongelma on myynyt liian pitkäksi. varsinkin euro kanssa. Kaikkai on kallis, ei rahat riittä **mihinkaan**, hinnat nousu, vuokra esim. säkö.* KT-k04-27316-3
- 81) *Minusta kaikkilla ihmisetä on oikea harrastus. Ja jos se on ooppera, ei **kenenkaan** voi kiellety ihmisille kuntella sen, koska se on tosi meillen kiintoinen.* KT-k04-26174-3

Käsittääkseni ainakin perustasolla on kielenoppijoille tyypillisempää käyttää a:ta ä:n sijasta kuin toisinpäin – tai kyseessä voi olla vain ä:n pisteiden merkitsemättä jättäminen. Esimerkissä 79 perustason kirjoittaja on kuitenkin valinnut *-kAAAn*-liitteen etuvokaalisen variantin kun *-kaan* olisi ollut korrekti vaihtoehto (*koskään* > *po. koskaan*). Syynä voi olla esimerkiksi huolimattomuus, sillä kirjoittaja on muuten tekstissä käyttänyt vokaaliharmonian mukaisia varianteja. Toisaalta *koskaan* on todennäköisesti opittu itsenäisenä lekseeminä, eikä kirjoittaja välttämättä ole tiedostanut, että sanassa on liitepartikkeli *-kaan* tai että liitepartikkelilla on myös etuvokaalinen variantti. Kuten esimerkeistä voi huomata, on keskitasolla vielä ongelmia oikean variantin valinnassa. Ylimmällä tasolla ei vokaaliharmoniavirheitä esiinny.

3.3.3 Liitepartikkeli-ilmauksen muodostaminen

Liitepartikkeli-ilmaisun rakentamisessa ei muodon puolesta juurikaan ole ongelmia, vaan liitepartikkeli on tyypillisesti korrektisti kirjoitettu ja sanan lopussa, kuten kuuluukin. Aineistosta ei löydy esimerkiksi Dufvan (1992, 69–70) äidinkielisten puheesta havainnoimia tapauksia, ”lipsahduksia”, joissa liitepartikkeli olisi liitetty esimerkiksi kieltoverbiin tai sanavartaloon. Vastaavia ovat Laalo (2003) ja Niemi – Niemi (1985) löytäneet lastenkielestä. *-kin/-kAAAn*-liitepartikkeli on oikeastaan suhteellisen helppo liite käyttää siinä mielessä, että sitä ei tarvitse liittää esimerkiksi aina juuri tietynmuotoiseen sanavartaloon. Esimerkiksi omistusliitteen käyttö on tässä

mielessä hankalampaa. Kuten seuraavista esimerkeistä voi huomata, saattaa toisaalta isäntäsanana muodostamisessa olla ongelmia kielitaidon tason vuoksi. Se ei kuitenkaan suoranaisesti liity liitepartikkelin käyttöön.

- 82) *minä olen mielestäni siksi sopivaa lähikaupassa on hyvää käyda heiti kuin tarvitsen **jotaikin** voihakemaan.* PT-s05-34525-3
- 83) ***Pehenikin** lähetä kovat onnittelut, Nada osaa tosi hyvin kaksi keiltä, suomea tosi hyvin ja arabiakin, mieheni ei ole vielä pääse suomeen, mutta kaikki mene hyvin.* KT-k04-27316-2
- 84) *Päästäkseen **johoinkin** työpaikkoihin on mentävä läpi psykologisia testejä, jotka osoittavat missä määrin ihminen on valmis sopeutua.* YT-k04-27112-3

Aina ei myöskään ole tiedossa liitepartikkelillisen sanan leksikaalistunut muoto, kuten seuraavissa esimerkeissä, joissa merkitystä 'ei missään' on ilmaistu kieltosanan lisäksi *missä*-lekseemillä ja negatiivisissa yhteyksissä käytettävällä liitepartikkelilla *-kään*:

- 85) *Vanhat ihmiset sanottiin, että koskaan ja **missäkään** ei voi olla ihan riittävästi. Köyhä haluaisi rahaa ostaa ruokaa, rikas haaveilee saada rahaa lentää avaruuden. Se tila oli aina ihmiskunnassa ja ehkä kauasti on edelleen. (- -) Minun mielestä progressi tarkoita niin, että ihmiset aina haluavat enempi ja enempi, ja kyllä sen vuoksi rahaa ei ole riittävästi koskaan ja **missäkään**. Kun sanottiin vanhat ihmiset. Ehkä he ovat progressin todennäköiset.* KT-k04-27232-3
- 86) *Olen venäläinen ja huomasin että suomessa polttavia ihmisiä eivät yhtään arvosta polttamattomia **missäkään**. Toivotaan ja odotan uuden lain laajentamista.* KT-t05-31342-3

Puheessa *-kin* esiintyy usein *-(k)ki-* tai *-(k)kii-*muotoisena. Yki-aineistossa ei puhekieliset variantit juurikaan esiinny. Edes loppukahdennusta ei aineiston *-kin/-kAAAn*-liitepartikkeleissa ole, vaikka muotoja *-kkin* ja *-kkAAAn* äidinkielisten teksteissä jonkin verran esiintyy (Posti 2003: 54). Joka taitotason teksteistä löytyy kuitenkin muutamia *-kin*-liitteiksi tulkittavia variantteja (esimerkit 87–90) sekä yksi *-kaa*-variantti keskitasolta (esim. 91).

- 87) *Haluan kertoa hyvästä työilmapiiristä. Hyvä työilmapiiri johtuu hyvästä esimiehestä ja ystävällisistä työkavereista. **Tietenki** esimiehestä riippuu se miten hän osaa järjestää työn; onko kuin pätevä ja periaattellinen. (- -) Hyvä on **seki**, jos työkaverit sovitaan keskenään. Esimerkiksi sopiminen työvuoroista, auttaminen, huomaaminen. Ei tarvi mörröttää, pitää ajatella kavereista.* YT-k04-27200-3
- 88) *Mitä sinulle kuuluu? Minulla mene hyvin. Olen muuttanut uuden asuntoon. Täällä on tosi mahtava, iso keittiö, sopiva olohuone, sauna on sisäällä, kaksi*

*makuhuonet, sopivan kokoinen pihal ja on rauhallista paikka. Täällä on myös mukavia naapuria. He tervehtivät aina minun ja me juteltiin **kin** paljon.* PT-k04-26404-2

- 89) *Matka oli tosi hauska paitsi sä et olut mukana toivottavasti seurana kerralla sä **kin** tulet.* KT-t04-22673-2
- 90) *Etenkin lapset ja nuoret jotka syövät paljon niiin sanottua "roskaruoka", - hampurilaisia, pizzoja, koka-kola, ja liikkuvat vähän. **Itsekiin** olen ylipainoinen, minun lempiruokani ovat makeiset, viime aikoina olen harrastanut sauvakävelyä, ja käyn uimahallissa, harkitsen myös avantiuintia.* KT-t04-22641-3
- 91) *Minä en voi kirjoittaa paljon kun minä en oikeen ole selviästi rahoista. No minun mielesesti ei saa panna kulturi kiini. Täydy olla oopperiin teateri, urheiluja. Paljon ihmisiä ovat teaterissa, **kukaa** on urheilumia.* KT-k04-26279-3

Esimerkin 87 kirjoittajan molemmat liitepartikkelit ovat *-ki*-muotoisia, joten todennäköisesti partikkelin kirjakielinen muoto tai sen käyttö ei ole kirjoittajalle tuttu. Kiinnostava on esimerkkien 88 ja 89 omaksi itsenäiseksi sanakseen kirjoitettu *kin*. Todennäköisesti syynä on silkka huolimattomuus tai käsialasta johtuva sanaväli. Samainen keskitason testattava on esimerkiksi kirjoittanut toisessa tehtävässä liitepartikkelin myös aivan oikein sanan liitteeksi. Kaikissa esimerkeissä voi olla kyse esimerkiksi huolimattomuudesta tai puhekielen vaikutuksesta ja siitä, että kirjakielen konventiot eivät ole tuttuja. Kielenoppija voi myös testata hypoteesiaan kohdekielestä (Swain 2005: 130–131). Liitepartikkelin merkityksen ja muodon suhde ei mahdollisesti ole vielä automaattistunut, mikäli liitepartikkeliä käytetään sekä itsenäisenä sananaan että liitteenä (ks. Lauranto 1997: 147). Itse asiassa oletin, että puhekielen vaikutus olisi näkynyt kirjoitelmissa puhekielessä tyypillisten varianttien runsaampana esiintymisenä. Yhteensä *-kin*-muodosta poikkeavia variantteja on kuitenkin vain muutama joka tasolla.

3.3.4 Leksikaalistumien käyttö

Liitepartikkelit esiintyvät monissa sanoissa vakiintuneena liitteenä (esim. *kuitenkin*, *ainakin*, *ainakaan*). Aineistossa *-kin*/*-kaan*-leksikaalistumia käyttävät jo alkuvaiheen kielenoppijat. Keski- ja ylimmän tason kirjoitelmissa niiden käyttö on perustasoa runsaampaa ja myös monipuolisempaa. Seuraavat esimerkit edustavat kunkin taitotason varsin tyypillisiä liitepartikkeli-leksikaalistumien käyttöä.

- 92) *Shoppailemassa oli kiva, **ainakin** shoppailemassa ja kahvilassa sinun kansa on ihana ja iloinen.* PT k05-33577-2
- 93) *Minulla on **jotakin** kerro sinulle - minä ostin yksi koira. Hän on tosi söpö, ja se on poikka. Meidän pitäisi tapaatte uudelleen minun luonani, ensi viikolla. Onko hyvä?* PT k05-33301-2
- 94) *Olen pahoillani, että en voi tulla häihisi, koska minun on saatava uuden viisumin ja siksi minun passi tällä hetkellä poliisilaitoksessa ja sinä tiedät, että ilman sitä ei saa matkustaa. **Kuitenkin** lähetän sinulle rahoja häälahjaksi.* KT-k04-27352-2
- 95) *Valitettavasti monessa Aasialaisissa maissa **ei kukaan** puhu terveistä elintavoista. Esimerkiksi Afganistanissa viidestä lapsista yksi kuolee.* KT-t04-22686-3
- 96) *Tärkeimmät tehtäväni eläinlääkärinä eläintarhassa on **tietenkin** eläinten lääketieteellinen hoito, lääkkeillä sekä kirurgisesti, ja heidän hyvinvoinnin takaaminen.* YT-s06-40077-2
- 97) *Olen tietoinen siitä, että Parmon piirissä on ainoastaan yksi lääkäri, joten vaihtomahdollisuutta ei ole Parmon Terveysaseman puitteissa. Olen **kuitenkin** valmis hoitamaan lääkäriissäkäynnit Solkilassa tai Solkisaassa.* YT-k07-44407-2

Vaikka liitepartikkelit eivät olisi produktiivisessa käytössään erityisesti alkuvaiheessa kielenoppijoille tuttuja, saattavat monet liitepartikkelilliset leksikaalistumat kuitenkin olla. Seuraavan sivun (s. 57) taulukkoon 2 on kerätty kaikki aineistosta löytyneet liitepartikkeli-ilmaisut, jotka ovat leksikaalistuneita. Taulukon yläosasta löytyvät useimmin esiintyneet leksikaalistumat ja alhaalta löytyvät vielä *jo-*, *ku-/ke-*, *mi-*ryhmät ja niiden eniten käytetyt sanat. Taulukosta voi huomata, kuinka perustasolla erityisesti muutamia tietyt sanat (*ainakin*, *kuitenkin*, *jotakin*) ovat tuttuja.

Taulukko 2. *-kin/-kAAAn-leksikaalistumat ja määrät eri taitotasoilla.*³⁴

	Perustaso	Keskitaso	Ylin taso
Kirjoittajia	147	264	148
Leksikaalistumia yhteensä	34	196	172
Kuitenkin	5	33	31
Kuitenkaan	-	1	6
Ainakin	10	14	20
Ainakaan	-	1	2
Varsinkin	3	14	10
Myöskin	3	2	8
Myöskään	-	-	1
Koskaan	1	7	5
Tietenkin	-	6	10
Tietenkään	-	-	2
Ollenkaan	1	2	5
Todellakin	-	1	2
Todellakaan	-	2	-
Lainkaan	-	3	1
Vieläkin	-	1	1
Vieläkään	-	-	1
Etenkin	-	2	-
Vihdoinkin	-	1	-
Ensinnäkin	-	1	-
Tuskin	-	-	3
Varmaankin	-	-	2
Varmastikin	-	-	1
jo-	11	69	38
Jotakin	8	27	14
Jossakin	2	5	6
Jonkin	-	11	1
Jonkinlainen	-	6	3
ku-, ke-	0	23	18
Kukaan	-	20	17
kenenkään, kenestäkään	- -	2 1	- -
mi-	0	13	5
Mihinkään	-	6	-
Mitenkään	-	2	1

³⁴ Taulukko ja sen leksikaalistumat kaipaavat muutamia selvennyksiä: Ensinnäkin taulukossa esitetty pronominiyhmittely *jo-*, *ku-/ke-* ja *mi-*ryhmiin ei ole kattava. Esimerkiksi *kuitenkin* ja *kuitenkaan* sekä *koskaan* ovat myös pronominiähtöisiä. Toiseksi leksikaalistuminen on jatkumo, eikä siksi aina ole selvää, milloin sanan voi katsoa olevan jo itsenäinen lekseemi. Osa tässä mainituissa leksikaalistumistakin on toisia vakiintuneempia, jopa niin, että sanasta ei voi ottaa liitepartikkeliä pois ilman, että jäisi pelkkä sanan juuri jäljelle (*jokin* > *jo-*, vertaa: *ainakin* > *aina*). (Ks. Mäkelä 1993: 20–23.) Olennaista on myös, että osalla näistä on fokuosoiva funktio ja osalla ei. Lisäksi taulukkoon on laskettu myös muodollisesti epäkorrektit ilmaukset korrektien joukkoon. Esimerkiksi perustason *koskään* on laskettu *koskaan*-leksikaalistumaksi.

Kertaakaan ei perustasolla kuitenkaan löydy sekä negatiivista että positiivista polaariparia (esim. *kuitenkin* – *kuitankaan*), vaikka *-kaan* esiintyykin kerran sekä *ollenkaan-* että *koskaan-*leksikaalistumissa. Voisi siis olettaa, että perustason kielenoppijat eivät ole välttämättä hahmottaneet esimerkiksi sanan *kuitenkin* sisältävän liitepartikkelin *-kin* tai että sanalle on vastinpari *kuitankaan*. Perustasolla on käytetty kahdesti positiivista polaarisuuselementtiä yhteydessä, jossa konteksti vaatisi negatiivisen *-kAAAn*-elementin:

98) *Emme nähneet toisiamme ainakin puoli vuotta. PT-k04-26404-1*

99) + *Minusta hyvää, että kaikki tavarat voi valita kotona. Minulla ei ole aikaa käyda kaupoissa ainakin. Kaikki tavarat näytetty hyvin, ja kirjoitettu aiheet. PT-s05-34525-3*

Syynä saattaa olla juuri se, että perustason kielenoppijoilla ei ole vielä tiedossa, että esimerkiksi sanalle *ainakin* on olemassa negatiivisissa yhteyksissä käytettävä pari *ainakaan* tai sen käytöstä ei ole vielä varmuutta.

Liitepartikkeli-leksikaalistumien käytössä hankaluuksia on myös leksikaalistumien fokusluonteen kanssa (esimerkit 100–102) sekä sopivien sanojen valinnassa (esim. 103).

100) *Minä menin La Bambaan maanantaina, ja minulla on suuri pettymys siellä. Palvelu oli huono koska he eivät koskaan kysyneet minulta jos minulla oli tarpeeksi kahvi. Se ei oli puhdas ravintolassa myös. Minä luulen että minä katsoin ratto! Se oli myös niin hidas. Minun täytyi odottaa yli yksi tuntia ruokalle. **Kuitenkin**, ruoka oli niin ihana, ja se haista hyvältä. PT-k05-33884-3*

101) + *myöskin kun ei ole auto, voi kävellä lyhyt matkaa ja tuo mitä halua nopeasti. PT-s05-35493-3*

102) + *Minusta hyvää, että kaikki tavarat voi valita kotona. Minulla ei ole aikaa käyda kaupoissa ainakin. Kaikki tavarat näytetty hyvin, ja kirjoitettu aiheet. PT-s05-34573-3*

103) *Teitte hyviä ruokaa, varsinkin pidin sushista. Oli erittäin hyvää. PT-k04-29043-3*

Koko lausetta fokustavan sanan paikka on kirjoitetussa kielessä tyypillisesti finiittiverbin lähellä, joko edessä tai jäljessä. Näissä esimerkeissä on perustasolle tyypillisesti fokuspartikkeli sijoitettu lauseen alkuun ja esimerkissä 103 lauseen loppuun. Tällöin partikkeli ei kohosta kovinkaan tehokkaasti ainakaan mitään tiettyä sanaa. Toisaalta lauseenetinen tai -loppuinen asema on täysin ymmärrettävä ja siinä

mielessä riittävä koko lauseen fokustamiseksi, vaikka välillä partikkelin toisenlainen sijoittelu tekisi ilmauksesta ehkä luontevamman tai täsmällisemmän. Kenties fokusoivan partikkelin sijoittaminen koetaan haastavaksi, joten se helposti sijoitetaan lauseen loppuun tai alkuun, vaikka tarkoituksena ei olisi fokusoida koko lausetta tai lauseen ensimmäistä tai viimeistä sanaa. Muiden kielten vaikutus saattaa myös ohjata fokuspartikkeleiden sijoittamista.

Keskitason kielenkäyttäjillä sanavarasto on perustason kirjoittajia huomattavasti laajempi. Harvinaisempienkin leksikaalistumien runsas käyttö antaa ymmärtää, että näiden leksikaalistumien sekä polaarisuus että fokusoiva luonne on ymmärretty. Käyttö on valtaosin korrektia (esim. 104–106).

- 104) *Ravintolassa ihmiset jotka eivät polta, eivät halua olla paikassa, jossa on paljon savuja tupakoinnin takia. **Kuitenkin** minun mielestäni kaikille sekä ihmisille jotka eivät polta, että ihmisille jotka poltavat olisi parempi jos tupakointi olisi luvanut vain ulkona ja kieltänyt kerrostaloissa ja omissa asunnoissa.* KT-t05-31389-3
- 105) *Minun velli oli vuokrannut meille rantamökki, se oli ihana, vielä kuulen meren alat korvisani, siellä vietimme joulu ja myös uuta vuotta, olisit nähnyt joulupukki rauka han hikoili **ainakin** 2 lt nesteta, Ha Ha Ha naurata vielä.* KT-t04-22469-2
- 106) *Syynä siihen, että en voi tulla, on mummon sairastuminen. Hanna, sinä tiedät että mummoni on 99-vuotias ja ei **kukaan** tietä kuinka pitkään hän elää vielä.* KT-k04-25392-2

Keskitasolla esiintyy myös *-kAAn*-partikkeliä (esimerkki 106). Ylipäätään polaarisuuden suhteen ei keskitasolla ole juurikaan ongelmia.

Ylimmällä tasolla leksikaalistumien käyttö on aivan yksittäisiä tapauksia lukuun ottamatta kohdekielen mukaista. Esimerkiksi kirjoittaja on esimerkissä 107 käyttänyt kielteisessä lauseessa positiivinen polaarisuuselementtiä.

- 107) *Jos kotona ilmapiiri riippuu paljolti itsestään, näin ei aina tapahdu työpaikalla. Työpaikka-kiusaminen on hyvin suosittu keskusteluaihe ja **varmaankin** ei syyttä.* YT-k04-25344-3

Seuraavista esimerkeistä voi huomata, kuinka käyttö on muuten samantyyppistä kuin keskitason esimerkeissä (108–110). Erot tasojen välillä ovat lähinnä ylipäätään ilmaisuvoiman kasvamisesta johtuvia.

- 108) *Olen vastavalmistunut viestintätietelijä Tampereen yliopistosta, pääaineenani informaatiaviestintä. Uskon olevani sopiva informaation tekijä, **varsinkin***

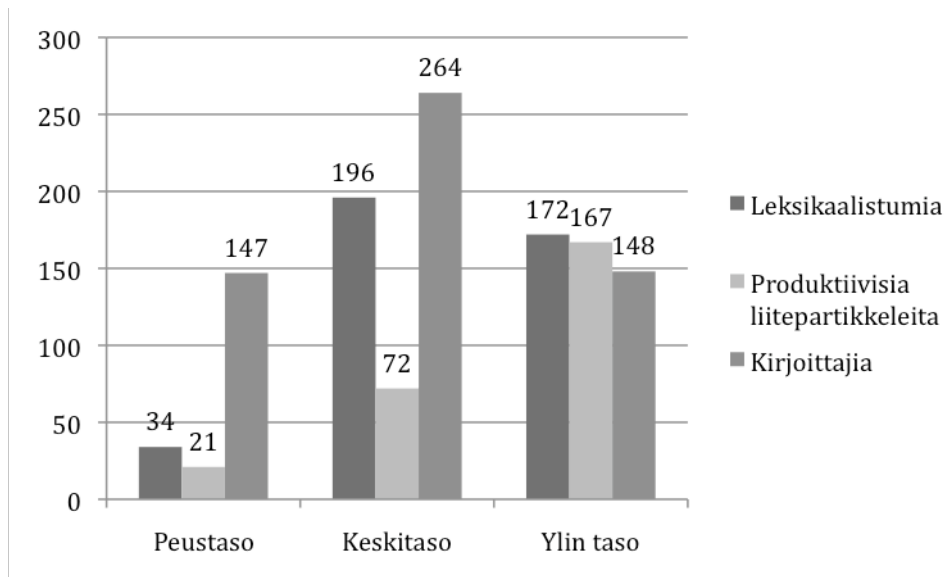
jos tehtävä edellyttää itsenäistä tiedonhakuja eri lähteistä internetissä. YT-k04-26242-2

109) *Elämme aika vaikeaa ja kiireellistä aikaa, jossa ihmissuhteille ei aina riitä tilaa. Siksi toivoisin, että ainakin työpaikoilla ihmiset välittäisivät toisistaan. YT-k04-26236-3*

110) *Olen käynyt kolme kertaa terveyskeskuksen ns. omalääkärillä, enkä ole lainkaan tyytyväinen hänen toimintaansa. YT-k07-43793-2*

Esimerkin 110 *lainkaan* on kiellon vahvistimena ja esiintyy vain keski- ja ylimmillä tasoilla.

Leksikaalistumien määrä kasvaa koko ajan kielitaidon kasvaessa, kuten produktiivistenkin tapausten kohdalla. Leksikaalistumien oppiminen näyttää etenevän siten, että ensiksi opitaan muutamia keskeisimpiä käyttöjä ja kielitaidon yhä kehittyessä käyttö muuttuu huomattavasti runsammaksi ja myös monipuolisemmaksi. Kielitaidon ollessa jo kaikenkaikkiaan todella hyvä, kuten se on ylimmällä tasolla, on myös liitepartikkeleiden käyttö täsmällistä ja kohdekielen mukaista. Liitepartikkelileksikaalistumat kuitenkin omaksutaan kielenkäyttöön produktiivisia liitepartikkeleita aiemmin. Leksikaalistumien käytössä merkittävin ja selkeä määrällinen hyppäys tapahtuu siirryttäessä perustasolta keskitasolle (ks. kaavio 8).

Kaavio 8. *Leksikaalistumien ja produktiivisten liitepartikkelien määrät taitotasoin.*

Perustasolla keskimäärin vain noin viidesosa käyttää leksikaalistunutta liitepartikkeli-ilmaisua, kun taas keskitasolla käyttää jo keskimäärin 74 %. Siirtymä keskitasolta ylimmälle tasolle on myös suuri, mutta jää pienemmäksi kuin perustasolta keskitasolle siirryttäessä.

Mielenkiintoista on verrata leksikaalistumien määriä liitepartikkeleiden produktiivisen käytön määrään kullakin taitotasolla. Perustason ja ylimmän tason leksikaalistumien ja produktiivisten liitepartikkeleiden määrät eivät ole erityisen eroavia, mutta keskitasolla ero on huomattava: leksikaalistumia käytetään lähes kolme kertaa enemmän kuin produktiivisia liitepartikkeleita. Lisäksi keskitasolla leksikaalistumia käytetään kohdekielen näkökulmasta korrektisti, kun taas produktiivisten liitepartikkeleiden kanssa on huomattavasti enemmän ongelmia. Se, että leksikaalistumat opitaan ennen produktiivista käyttöä ei ole yllättävää. Erittäin vahvasti kontekstikohtaisen produktiivisen liitepartikkelin käyttö on ymmärrettävästi vaikeampi hahmottaa ja oppia kuin vakiintuneen ilmauksen, joka toistuu aina samanlaisena.

Olisin odottanut, että leksikaalistumia käytettäisiin runsaammin jo perustasolla ja että perustason käytössä olisi näkynyt runsaammin viitteitä eri polaarisuuselementtien käytöstä. Vaikuttaa siltä, että ainakin liitepartikkeleilla ilmaistu polaarisuus otetaan käyttöön vasta kielitaidon yltäessä keskitasolle. Oletin, että liitepartikkeleiden produktiivisen käytön ymmärtämistä olisi edeltänyt ja sitä olisi helpottanut leksikaalistumien ja erityisesti niiden polaarisuuden oppiminen. Aineistoni perusteella liitepartikkeleiden polaarisuus vaikuttaa olevan hahmotettu tai hahmottumassa kuitenkin vasta keskitasolla. Silloin liitepartikkeleita aletaan ylipäätään käyttää runsaasti, joten tämän aineiston perusteella ei voi sanoa, mitkä asiat oppimisprosessissa ovat edeltäneet ja seuranneet toisiaan. Toisaalta tämä tukee sitä, että vieraan kielen oppiminen tapahtuu limikkäisinä prosesseina. On siis mahdollista, että leksikaalistumat olisivat apuna, kun opitaan hahmottamaan produktiivisen *-kin/-kAAn*-liitepartikkelin polaarista, inklusiivista ja fokuoivaa luonnetta. Toisaalta usein kieltä opitaan paljolti myös fraasimaisesti (Ellis 1994: 84–88) eikä esimerkiksi liitepartikkeliä tai polaarista vastinparia ja käyttöä ole välttämättä analysoitu niin, että polaarisuus olisi kovin tiedostettu.

Vakiintuneita liitepartikkeli-ilmauksia eivät ole vain edellä käsitellyt leksikaalistumat. Liitepartikkelit ovat mukana myös monissa erilaisissa konstruktioissa

ja idiomaattisissa ilmauksissa. Aineistossani tällaisia selkeitä konstruktioita on lähinnä ylimmällä tasolla (5 kpl, esimerkit 111–115). Esimerkin 111 konstruktio on Nykysuomen sanakirjan (2002 s. v. *sanoa*) mukaan ‘ilman muuta, itsestään, luonnostaan’.

- 111) *Monet tutkimukset ovat todistaneet, että työilmapiiirillä on tärkeä osuutta työntuonteeseen. On sanomattakin selvä, että ylensä tehdään työtä ryhmissä ja tarvitaan ryhmätyö taitoja, jotta voidaan nauttia hyvästä työilmapiiiristä.* YT-k04-26249-3

Esimerkkien 112 ja 113 verbiin liittynyt liitepartikkeli ilmaisussa *voi ja X-kin* on ennen kaikkea korostavana merkityksessä ’myös’. Ilmaisuu viestii myös odotuksenmukaisuutta.

- 112) *Minusta voit puuttua lasten kielenkäyttöön ja sinun pitäisikin.* YT-k05-31908-1
- 113) *Kokemukseni mukaan lapsille voi ja täytyykin puhua, sillä tällainen kielenkäyttö useimmiten ei tule vanhemmilta, vaan samanikäisistä kavereilta, ja lapset puhuvat kirosanoin vain kaveriporukassa, jossa niiden käyttötarkoitus on osoittaa, että kuuluu jengiin.* YT-k05-33709-3

Esimerkin 114 -*kään* on liitetty ihmettelevään retoriseen kysymykseen.

- 114) *Pistäydyin eilen vanhaan tuttuun kirpputoriin ostaakseni sopivan tyynyn meidän kissamme koriin. Ja mitä minä löysinkään. Likaisia, rikkiniisiä ja nuhruisia tyynyjä roppakaupalla. Mutta ei yhtäkään puhdasta, ehjää ja siistiä tyynyä. Tuli oikein paha mieli.* YT-k05-44593-3
- 115) *Olen huomannut, että tarhanikäisetkin yrittävät käyttää samaa kieltä kuin isommatkin lapset.* YT-k05-32370-3

Esimerkissä 115 liitepartikkeli esiintyy kahdesti. Jälkimmäinen liitepartikkeli on mielestäni osana varsin kiteytynyttä (*niin*) *kuin X(-kin)* -ilmaisua. Ilmaisuu rinnastaa kahta (tai useampaa) samanarvoista ja usein vastakohtaista tai jonkin asian eri puolia ilmaisevaa sanaa tai ilmausta toisiinsa (Nykysuomen sanakirja 2002 s.v. *kuin*).

Perustasolla selkeitä konstruktioita ei ole lainkaan ja keskitasollakin vain kolme, kaikki saman, taitotasoon nähden hyvin taitavan kirjoittajan teksteissä:

- 116) *Kilpaurheilu se vasta rahastusta onkin! Eihän nykyään ole edes kyse urheilusta, vaan siitä, kuka tienaa - eniten, kuka käyttää eniten dopingia, jäämättä siitä kiinni, ja kuka pääsee parhaimman näköisen mallin kanssa naimisiin. Mitä järkeä on siinäkin että NHL-tähti saa 5 mlj euroa vuodessa ja ihmis-elämiä pelastava lääkäri vaivaiset 200 000?* KT-t04-22483-3
- 117) *Erityisen mieleenpainuvaa olivat nimenomaan Sepon sekoilut, vuorilla kiipeilyja kuinka ollakaan ne stippiari-baarit.* KT-t04-22483-2

Liitepartikkeleita käytetään paljon huudahduksissa sanottavaa vahvistavana, kuten esimerkissä 116. Esimerkin 117 *kuinkas ollakaan* perustuu odotuksenvastaisuutta implikoivalle liitepartikkelin käytölle, mutta on jo niin vakiintunut konstruktio, ettei sitä tulkita enää (vain) siinä merkityksessä. Nykysuomen sanakirjassa (2002 s.v. *kuinka*) mainitaan, että konstruktio *kuinka olikaan t. ollakaan* on ”kertovissa kuvauksissa parenteettisesti jtkin uutta, tärkeää käännettä aloittamassa, siihen huomiota kiinnittämässä”. Esimerkissä se tosiaan katkaisee kehyslauseensa saaden huomion kiinnittymään tulevaan lausekkeeseen. Näin vakiintuneita konstruktioita ei aineistossa käytetä kovinkaan runsaasti. Käyttö kuitenkin tuntuu painottuvan ylimmälle taitotasolle. Monet liitepartikkeleiden käytöt ovat enemmän tai vähemmän idiomaattistuneita. Esimerkiksi tiettyjen tekstilajien konventioihin kuuluu tiettytyyppiset ilmaukset. Seuraavassa luvussa käsittelen tekstilajin vaikutusta liitepartikkeleiden käyttöön.

3.3.5 Tekstilajin vaikutus liitepartikkeleiden käyttöön

Yki-aineistossa liitepartikkeleiden käyttö tuntuu selvästi painottuvan tiettytyyppisiin tekstilajeihin. Kirjoittajilta on joka testikerralla vaadittu kolmea kirjoitelmaa ja kahta tai kolmea eri tekstilajia. Tekstilajit vaihtelevat jonkin verran testikerroittain ja taitotasoittain.³⁵ Kaikkien tekstilajien kirjoitelmia ei siis ole samaa määrää. Samalta kirjoittajalta voi myös olla kaksi saman tekstilajin kirjoitelmaa. Haluan saada selville, ovatko jotkin tekstilajit tyypillisempiä liitepartikkeleiden käytölle kuin toiset. Minua kiinnostaa myös, onko taitotasojen välillä eroja siinä, millaisten tekstilajien kirjoitelmissa liitepartikkeleita käytetään. Jotta liitepartikkeleiden määrää eri tasojen ja tekstilajien kirjoitelmissa voisi vertailla toisiinsa, olen laskenut kuinka monta kirjoitelmaa kutakin tekstilajia on. Suhteutan liitepartikkeleiden määrän siis kirjoitelmien enkä kirjoittajien määrään (ks. seuraavan sivun taulukko 3).

---

³⁵ Liitteessä 4 on selvitetty kunkin testikerran tekstilajit.

Taulukko 3. Liitepartikkeleiden määrät suhteessa kirjoitelmien määriin eri tekstilajien kirjoitelmissa kullakin taitotasolla.

	Perustaso			Keskitaso			Ylin taso		
	Liite part.	Teks tejä	%	Liite part.	Teks tejä	%	Liite part.	Teks tejä	%
Mielipideteksti				30	264	11	124	148	84
Epämuodollinen viesti / epämuodollinen kirje / kirje	12	174	7	40	230	17	8	47	17
Hakemus							13	103	13
Muodollinen viesti / muodollinen kirje				8	264	3	22	146	15
Palaute	9	147	6						
Ilmoitus	0	91	0	0	34	0			

Tekstilaji, jossa liitepartikkeleita esiintyy kiistatta eniten, on mielipideteksti, kuten taulukosta 3 voi nähdä. Prosenttiluku kertoo, kuinka monessa tekstissä keskimäärin on käytetty liitepartikkeliä. Mielipideteksteissä esiintyvien liitepartikkeleiden määrällinen ero muiden tekstilajien liitepartikkeleihin ylimmällä tasolla on merkittävä. Keskimäärin 84 %:ssa mielipidetekstejä on käytetty *-kin-* tai *-kAAAn-*liitepartikkeliä. Keskitason mielipidekirjoituksissa 13 %:ssa on liitepartikkeli, eikä mielipideteksti edes ole keskitason tekstilajeista se, jossa esiintyisi eniten liitepartikkeleita. Perustasolla ei mielipidetekstejä ole kirjoitettu. Ylimmän tason muut tekstilajit sisältävät varsin tasamääräisesti liitepartikkeleita, mutta määrät pysyvät huomattavasti mielipidetekstien liitepartikkelimääriä alhaisimpina.

Epämuodollisia viestejä tai kirjeitä on tekstilajina kaikilla taitotasoilla. Perustasolla on totutusti vain harvassa kirjoitelmassa liitepartikkeli (6 %:ssa

epämuodollisista viesteistä tai kirjeistä), vaikka toisaalta epämuodollinen kirje tai viesti on perustason tekstilajeista se, jossa esiintyy palautteen lisäksi eniten liitepartikkeleita. Myös keskitasolla epämuodollinen viesti tai kirje on liitepartikkeleille tyypillisin, 17 %:ssa ko. tekstilajin kirjoitelmia esiintyy liitepartikkeli. Ylimmällä tasolla esiintymistajuus on aivan sama, mutta huomattavasti vähäisempi kuin mielipidetekstien.

Ilmoitus ei vaikuta olevan tekstilajina sellainen, jossa tarvitsisi viitata aiempaan tekstiin, asettaa asioita asteikolle tai osoittaa odotuksenmukaisuutta tai -vastaisuutta. Toisaalta aineistosta ei saa tietoa siitä, kuinka ylimmällä tasolla käytettäisiin liitepartikkeliä ilmoituksissa. Ylimmän tason kirjoittajat voisivat hyvinkin löytää käyttöä liitepartikkelille jopa ilmoituksissa. Näinhän vaikuttaa käyneen muodollisen viestin ja muodollisen kirjeen kohdalla. Keskitasolla muodollisista viesteistä tai kirjeistä löytyy *-kin/-kAAAn* vain kolmesta prosentista tekstejä. Ylimmällä tasolla liitepartikkeliä käytetään kuitenkin 15 %:ssa muodollisia viestejä tai kirjeitä.

Aineiston tekstilajeista mielipidetekstin lisäksi erityisesti epämuodollinen viesti tai kirje vaikuttaa olevan sellainen tekstilaji, jossa liitepartikkeleita tyypillisesti käytetään. On varsin luontevaa, että liitepartikkeleita käytetään mielipidetekstin ja epämuodollisen kirjeen kaltaisissa tekstilajeissa, joille tyypillistä on omien ajatusten kertominen ja perustelu sekä aiempaan tekstiin viittaaminen (ks. seuraavat esimerkit 118–127). Joihinkin tekstilajeihin on myös vakiintuneet tietyntyypilliset ilmaukset. Esimerkiksi mielipideteksteissä on tyypillistä kertoa olevansa samaa mieltä aiemmin kommentoineen kanssa (esimerkit 118–121).

- 118) *Olin mielenkiinnolla lukenut Voihan ärräpää! mielipidekirjoituksen. **Itsekin** olen huolissaani kamalasta kielenkäytöstä; enemmän ihmetyttävät aikuiset ihmiset, joiden periaateessa pitäisi olla esimerkkinä kasvavalle sukupolvelle.* YT-k07-43808-3
- 119) *Olen täysin samaa mieltä kirjoittajan kanssa. Nuorten kiroilu häiritse **minuakin**.* YT-k07-43804-3
- 120) *Olen samaa mieltä sinun, vanhanaikainen keski-ikäinenkö, kanssasi. Usein **minustakin** tuntuu siltä, että nuoret eivät enää osaa kielellisesti muuta kuin kirojlua.* YT-k07-43581-3
- 121) ***Minäkin** olen siitä mieltä, että poliitikka on monimutkainen asia, kun vaalit lahestuvat poliitikon mukaan mihet tai naiset ovat vaativat todella paljon asiota mutta kun ihmiset äänestävät heitä tai kun hän voita kaikki meni ohi ja niitä*

hänen täytyi selvittää ei kukaan halua sota ihmiset haluavat rauha mutta nykyisesti poliitikon mukana ihmiset halua paljon rahaa. KT-t04-22673-3

Epämuodollisissa kirjeissä terveisiä lähettää tyypillisesti ”myös joku muu” ja omat kuulumiset suhteutuvat muiden ihmisten kuulumisiin:

- 122) ***Pehenikin** lähetä kovat onnittelut, Nada osaa tosi hyvin kaksi keiltä, suomea tosi hyvin ja arabiakin, mieheni ei ole vielä pääse suomeen, mutta kaikki mene hyvin. KT-k04-27316-2*
- 123) *Toivottavasti kaikki menee hyvin. Tyttöni Marianna meni kouluun. Hän on hyvin ahkera pikkukoululainen. **Häneltäkin** terveisiä teille. Vielä kerran; Onnea uudelle parille! Nähdään! KT-k04- 27097-2*
- 124) *Terveisiä **toisiltakin** kotoisesta. KT-k04-26155-2*
- 125) ***Meilläkin** on kiivoja uutisia: Puolisolla on uusi työpaikka ja meidän yhteinen kaveri sai tyttövauvan! Kakki voimme hyvin. KT-k04-27300-2*
- 126) *Minulla ja minun perhellä on kaikki hyvin. Miehelläni on saanut hyvä työpaikka ja **minäkin** menen koht uuten työhin. Mutta soittan sulle myöhemmi ehkä häiten jälkeen, kun **sinullakin** on enempiä aikaa. Kaikki hyvä ja onnea sinulle! KT-k04-26903-2*
- 127) *Minulle loma on ohi ja olen takaisin koulussa. Nähdään ystäviä ja opiskellaan aina. Välitettävästi koulun ruoka ei ole niin hyvää kuin meidän. Ehkä, **minäkin** voin mennä toihin. PT-k05-33272-2*

Ylimmällä tasolla hakemuksissa esiintyy liitepartikkeleita tasoon nähden vähiten, mutta toisaalta muihin taitotasoihin verrattuna 13 % on runsaasti. Kuten epämuodollisissa kirjeissä, on hakemuksissa myös tyypillistä kertoa itsestään ja taidoistaan esimerkiksi seuraavaan tapaan liitepartikkelin avulla:

- 128) *Olen kaksi vuotta sitten Venäjältä muuttanut nuori nainen. Koulutukseltani olen suomen kielen opettaja ja olen erittäin kiinnostunut maahanmuuttajakoulutuksesta. Koska olen **itsekin** maahanmuuttaja luulen, että tämä työ sopii minulle erittäin hyvin. Minulla ei ole paljon kokemusta alalta, koska olen aika nuori. YT-k04-26236-2*
- 129) *Vahvuuteni ovat ennen kaikkea humanistisen yliopiston koulutus, alan työkokemus (sekä yksityisopettajana, että opettajana Ammattikoulussa) ja innostukseni asiaan. Suomen kielen taitoni **onkin** suhteellisen hyvällä tasolla. YT-k04-27112-2*

Kiinnostavaa on tarkastella erityisesti ylimmän tason liitepartikkeleiden käyttöä ja esiintymistä, sillä ylimmän tason kirjoittajien pitäisi olla kielitaidoltaan lähimpänä äidinkieliä. Mieliäpideteksti on ylimmällä tasolla niin selkeästi liitepartikkeleiden käytössä tyypillisin tekstilaji, että ihmetyttää, ettei vastaavanlaista keskittymää näy

keskitason mielipideteksteissä. Kenties yksi syy voi olla se, että keskitason kielenkäyttäjille mielipideteksti on sen verran tuntematon tekstilaji, ettei sen tyypillisiä konventioita ja sellaisia tyypillisiä ilmauksia kuten *minäkin* ja *minustakaan* vielä mielipidekirjoituksissa hallita.

Merkittävä löytö on myös liitepartikkelin runsas esiintyminen ylimmän tason muodollisissa viesteissä ja kirjeissä. Ensinnäkin muutos keskitasolta ylimmälle tasolle on selkeä: keskitasolla 3 %:ssa ja ylimmällä tasolla 15 %:ssa muodollisista viesteistä ja kirjeistä on käytetty liitepartikkeliä. Toiseksi liitepartikkeleita on tyypillisesti pidetty erityisen runsaasti puheessa ja epämuodollisissa teksteissä esiintyviksi (Hakulinen – Karlsson 1979). Aineistossani liitepartikkeleita kuitenkin käytetään muodollisissa viesteissä ja kirjeissä (kuten esimerkeissä 130–132), mutta enemmän vasta kielitaidon ollessa jo ylintä taitotasoa.

- 130) *Näistä syistä johtuen **haluaisinkin** kysyä teiltä, kuinka lukijan on mahdollista liittyä kerhonne/yhdistyksenne jäseneksi?* YT-k04-26245-1
- 131) *Saako perhejäsenistä alennusta, jos **vaimonikin** liittyy jäseniksi?* YT-k04-26298-1
- 132) *Olin pitkään aikaan seurannut yhdistyksenne toimintaa lehtien kautta. Haluan **itsekin** liittyä yhdistyksen jäseneksi.* YT-k07-43808-1

Liitepartikkeleiden käyttömäärä muodollisissa viesteissä ja kirjeissä on kuitenkin huomattavasti mielipidetekstien määriä vähäisempi.

Hieman ongelmallista on kuitenkin kirjoitelmien tekstilajien määrittäminen. Esimerkiksi mielipidetekstit ovat tyypillisesti myös ”muodollisia” tekstejä verrattuna mahdollisesti puhekielenomaisiin epämuodollisiin viesteihin, joten niiden kontrastointi ”muodollisiin viesteihin” on osittain teennäinen. Yki-testeissä esiintyvät tekstilajit eivät tietenkään kata kaikkia mahdollisia tai olennaisia tekstilajeja, eikä toisaalta tehtävänannossa määritelty tekstilaji välttämättä vastaa aina tuotettujen kirjoitelmien tekstilajia. Äidinkielisten liitepartikkeleiden käytön tarkastelu eri tekstilajeissa olisikin varmasti antoisaa. Riittävän suuresta aineistosta voisi myös olla hedelmällistä tutkia, esiintyvätkö jotkin tietyt liitepartikkeleiden merkitykset erityisesti joissain tietyissä tekstilajeissa.

3.3.6 Yhteenveto

Olen tässä luvussa 3.3. tarkastellut erialaisia liitepartikkeleiden käyttöön liittyviä ja vaikuttavia seikkoja. Yhteenvetona voi todeta, että liitepartikkeleiden käyttö paitsi lisääntyy myös täsmentyy kielitaidon kasvaessa. Haastavinta kielenoppijalle on liitepartikkeleiden käytössä partikkeleiden fokusoiva luonne. Ongelmia tuottaa liitepartikkelin sijoittaminen oikeaan sanaan monisanaeisessa lausekkeessa. Liitepartikkeli lisätään erityisesti alemmilla taitotasolla helposti koko lausekkeen loppuun, vaikka lausekkeen etujäsen olisi luontevampi fokustettava. Muutamissa aineistossa esiintyvissä yhdyssanoissa liitepartikkeli on tyypillisesti liitetty korrektisti yhdyssanan loppuun, vaikka yhdyssanojen yhteenkirjoitus saattaa tosin aiheuttaa suomen oppijoille ongelmia. Liitepartikkeleiden fokusluonne osoittautuu kielenoppijoille haastavaksi myös siinä mielessä, että aina ei ole käytetty pelkkää liitepartikkeliä ilmaisemaan fokusta tai inklusiivisuutta. Aineistossa esiintyy kaikilla taitotasolla pleonastisia ilmauksia, joissa toistuu esimerkiksi sekä analyttinen että synteettinen samamerkityksinen partikkeli: *myös minäkin*.

Liitepartikkeleille erityistä on se, että ne muodostavat keskenään polaari-parin, joista *-kin* esiintyy tyypillisesti perusmerkityksiltään positiivisissa ja *-kAAn* negatiivisissa yhteyksissä. Polaarisuuselementin valinnassa esiintyy joka tasolla muutamia ongelmia, mutta vähemmän kuin oletin. Yllättäen kuitenkin myös ylimmällä tasolla on muutaman kerran käytetty lauseyhteyteen huonosti sopivaa polaariparia. *-kin* on *-kAAn*-partikkeliä huomattavasti yleisempi ja mikäli lauseyhteyteen on valittu väärä partikkeli, on se aineistossa aina *-kin*-partikkeli tunnusmerkkisemmän *-kAAn*-partikkelin sijasta. Joitain kertoja on myös *-kAAn*-liitteestä käytetty väärää varianttia: takavokaalista *-kaan*-partikkeliä kun olisi täytynyt käyttää etuvokaalista *-kään*-partikkeliä tai toisinpäin.

Sellaisia puhekielen variantteja, kuten *-(k)ki* tai *-(k)kAA* ei aineistossa paljonkaan esiinny, vaikka epämuodollinen viesti tai kirje tekstilajina olisi sen kenties mahdollistanut. Ylipäätään liitepartikkeli-ilmauksen muodostamisessa ei muuten kuin fokustamisen kannalta ole juuri ongelmia.

Liitepartikkelit esiintyvät runsaasti leksikaalistumissa. Leksikaalistumien käyttö on runsaampaa kuin produktiivisten liitepartikkeleiden. Erityisen selkeä on leksikaalistumien määrällinen kasvu siirryttäessä perustasolta keskitasolle.

Käyttömäärän kasvu on huomattava myös verrattuna produktiivisten liitepartikkeleiden käyttöön ja käyttömäärän kasvuun. Keskitasolla leksikaalistuneita liitepartikkeli-ilmaisuja käytetään merkittävästi enemmän kuin produktiivisia, ylimmällä tasolla vain hieman enemmän. Myös leksikaalistumien käytössä fokusoivan partikkelin sijoittaminen lauseeseen tuottaa kirjoittajille eniten ongelmia. Partikkeli on usein sijoitettu lauseen loppuun tai alkuun. Kuten produktiivisten liitepartikkeleiden myös leksikaalistumien käyttö täsmentyy kielitaidon kasvaessa. Käyttö on myös runsaampaa ja monipuolistuu ylemmillä taitotasolla. Vaikuttaisi siltä, että leksikaalistumien käyttö opitaan ennen liitepartikkeleiden produktiivista käyttöä. Kuitenkaan näiden yhteyttä toisiinsa ei tässä tutkimuksessa ole voitu todentaa: ovatko kielenoppijat käsittäneet leksikaalistumien liitepartikkelin samaksi ja samoja ominaisuuksia omaavaksi kuin produktiivisen liitepartikkelin tai onko leksikaalistumien oppimisesta ja omaksumisesta hyötyä liitepartikkeleiden produktiivista käyttöä opeltaessa? Liitepartikkeleita käytetään suomen kielessä myös erilaisissa konstruktioissa. Yki-aineistossa liitepartikkeleiden idiomaattinen käyttö on vähäistä ja se painottuu selkeästi ylemmille taitotasolle.

Aineistossani tekstilaji vaikuttaa selkeästi liitepartikkeleiden käyttöön. Eri tekstilajeissa on omat konventionsa ja ilmaisutapansa. Aineistossa erityisesti mielipidekirjoitus sekä epämuodollinen kirje tai viesti ovat sellaisia tekstilajeja, joissa on tyypillistä ilmaista liitepartikkelin avulla esimerkiksi omaa mielipidettä suhteessa aiemmin esitettyyn mielipiteeseen (*minunkin mielestäni*) tai omia kuulumisia suhteessa toisen henkilön kuulumisiin (*minullekin kuuluu hyvää*). Mielipidekirjoitus on aivan selkeästi aineistoni eniten liitepartikkeleita sisältävä tekstilaji. Taitotasojen välillä on kuitenkin eroja. Vaikka mielipideteksteissä on ylimmällä tasolla huomattavasti eniten produktiivisia liitepartikkeleita, on niitä perus- ja keskitasolla eniten epämuodollisissa viesteissä. Kenties keskitasolla³⁶ ei mielipidetekstin konventioita vielä täysin hallita ja liitepartikkeleiden käyttö on siksi vielä vähäistä.

---

³⁶ Perustason testissä ei aineistossani ole mielipidetekstejä.

3.4 Liitepartikkeleiden käyttö suhteessa analyyttisiin partikkeleihin

Olen tarkastellut aineistossani myös liitepartikkeleiden tyypillisimpiä analyyttisiä parafraseja. Haluan analyyttisiä partikkeleita tarkastelemalla saada selville, ovatko partikkeleiden ilmaisemat merkitykset erityisesti perustasolla kuitenkin jo käytössä, vaikka liitepartikkeleiden avulla niitä ei ilmaistaisikaan. Tarkoitus on myös tarkastella sitä, syrjäyttävätkö liitepartikkelit ylemmillä taitotasoilla analyyttisten partikkeleiden käyttöä, vai tuleeko liitepartikkeleiden käyttö itsenäisten partikkeleiden rinnalle.

Tarkastelen liitepartikkeleiden suhdetta analyyttisiin vastineisiinsa merkitysryväs kerrallaan. Keskityn ennen kaikkea *myös*-partikkeliin ja samanmerkityksiseen liitepartikkeliin, sillä ne ovat aineistossani selkeästi frekventeimpiä. Analyyttisen sekä synteettisen partikkelin tarkastelu rinnakkain antaa lisätietoa liitepartikkelin käytöstä ja sen oppimisesta. Vertaileva tarkastelu ei ole kuitenkaan ongelmaton, sillä vaikka esimerkiksi *myös*-partikkeli esitetään usein 'myös'-merkityksisen *-kin*-liitteen synonyymina, eivät nämä kaksi partikkelia ole kuitenkaan aina korvattavissa toisillaan. *Myös*-partikkelin käyttöala on laajempi kuin kutakuinkin vastaavamerkityksisen liitepartikkelin ja toisaalta liitepartikkelilla on monia sellaisia käyttöjä, joita analyyttisellä partikkelilla ei ole. Lisäksi *myös* käyttäytyy tekstissä eri tavoin, sillä se asettuu tyypillisesti fokustettavansa eteen.

3.4.1 'Myös'-merkityksen ilmaisemisen kehittyminen

Merkitystä 'myös' ilmaistaan useimmin itsenäisellä partikkelilla kuin liitepartikkelilla. Tarkastelen tässä ainoastaan ilmeisintä analyyttistä partikkelia *myös*. Samaa merkitystä voidaan toki ilmaista myös muilla tavoin (esimerkiksi *kanssa*, *lisäksi*, *niin ikään*, *ja*; *liioin*). *Myös* esiintyy aineiston teksteissä perustasolta lähtien. Liitepartikkelillista ilmaisua käytetään kielenoppimisen alkumetreillä hyvin harvoin, jos ollenkaan. Analyyttisesti merkitystä ilmaistaan kuitenkin toistuvasti myös perustasolla, kuten seuraavissa esimerkeissä:

- 133) *Toisessa kerroksessa on minun vanhemmoijen huone, minun veljenin huone ja meidän kylpyhuone. Siellä on myös kylpyamme, josta minä pidän hirveästi.* PT-k04-25947-1

- 134) *Kolmassa kerroksessa on sitten minun huone. Se on aika pieni, mutta tosi kodikas! Minulla on myös pieni wc.* PT-k04-25947-1
- 135) *Minä pidän lumilautailemaan, ja skatilautailemaan. Minä pidän myös piirtä, ja junggleria.* PT-k05-33166-1

Liitepartikkelin tavoin *myös* on fokusoiva partikkeli, joka nostaa fokukseen jonkin lauseen osan yhtenä useammista vaihtoehdoista. Partikkelin paikka vaikuttaa siis olennaisesti lauseen merkitykseen. Tyypillisesti partikkeli nostaa fokukseen sitä seuraavan sanan tai lausekkeen, mutta myös koko lause voi olla fokuksessa. Puheessa voidaan käyttää myös prosodiaa fokusoinnin keinona ja se mahdollistaa *myös*-partikkelin käytön myös esimerkiksi lauseen lopussa. Vaikka analyyttinen *myös*-partikkeli on selvästi tuttu perustason kielenoppijoille, sen paikan valinnassa on vielä kovasti horjuntaa. Varsin usein partikkeli löytyy lauseen lopusta, vaikka luontevampi paikka olisi jossain muualla (esimerkit 136–137).

- 136) *No mitä kuuluu? Minä olen ihän hyvä. Minulle on uuden asunto! Se on iso ja niin kaunis. Minun kissä tukaa sitä niin paljon myös.* PT-k04-27002-1
- 137) *Mun jalkapallo jokkue on errittäin hyvin. Me voitamme kaupungin "Champs" viime vuosi, ja tämä vuosi on hyvää myös, vaikka mun ranneni on kipeä vielä.* PT-k04-26697-1

Inklusiivisen partikkelin sijoittamisessa lauseen loppuun voi olla kyse sekä muiden kielen vaikutuksesta että suomen puhekielessä hyvin yleisestä *myös*-sanana parafrasista *kanssa* (sekä murteissa *ja*), joka sijoittuu tyypillisesti lauseen loppuun. Puheessahan *myös*-partikkeli on tavallaan joustavampi sijoittaa, sillä prosodially voidaan osoittaa fokusta. Aineistossani ei ollut kuitenkaan kertaakaan *kanssa* tai *ja* merkityksessä 'myös'. Se kertonee siitä, että kirjoittajat ovat joko varsin tietoisia puhutun ja kirjoitetun kielen eroista tai sitten heille ei ole puhekielen *kans(sa)* tuttu tai ainakaan omaan käyttöön omaksuttu. Myöskään tarkastelemistani suomen kielen oppikirjoista ei *kanssa* juurikaan esiinny fokuspartikkelina tai sen 'myös'-käyttöä ei selitetä.

Esimerkissä 138 partikkeli nostaa fokukseen *minut* ja esittää tämän fokuksen yhtenä useammista vaihtoehdoista.

- 138) *minulla mennut kaikki ihan OK! olet tiedän sen että ole muttanut uuteen asuntoon! haluan kertoa että nyt vähän parempi. Kun minulla isompi Asuntoa. ja myös minulla on uusi suomalainen ystävä jonka nimi on Pekka.* PT-k04-26046-1

Tulkinnaksi tulee, että myös jollain muulla kuin minulla on uusi suomalainen ystävä. Mikäli olisi haluttu jatkaa listaa siitä, mitkä kaikki asiat kirjoittajalla on nyt hyvin, olisi partikkeli pitänyt sijoittaa toisin: *minulla on myös uusi suomalainen ystävä* (kaiken muun mukavan, kuten isomman asunnon lisäksi). Puheessahan tämä merkitys olisi voitu tuottaa myös intonaation avulla, vaikka fokuspartikkeli olisikin ollut ennen persoonapronominia. Esimerkissä 139 on partikkeli sijoitettu ennen verbiketjua, vaikka sen luontevampi paikka olisi ennen infinitiiviä: *haluan myös tiedä [tietää]*.

- 139) *Minun siskoni eilen kertoi, minulle että sinä muuttui asuntosi tästä kaupungista ensimmäisellä keralla haluan sanoa onnea uusi asuntosi ja myös haluan tiedä millainen on sinun uusi asutosi. Arja puhumaa miten ja milloin tapaat ystäväsi?*
PT-k04-25559-1

Tässä esimerkissä huomaa hyvin, kuinka liitepartikkelin ja *myös*-partikkelin käytöt eroavat toisistaan. Kirjoittaja on oletettavasti halunnut osoittaa, että sen lisäksi, että hän haluaa onnitella hän haluaa myös tietää asunnosta. Tavallaan *myös*-partikkelilla olisikin loogista fokustaa toista näistä *haluta*-verbeistä, mutta ainakin suomessa fokus kuitenkin asettuu siihen, mitä myös halutaan tehdä. Analyyttinen partikkeli siis asettuu kirjoitetussa kielessä luontevammin infinitiivin edelle. Kuitenkin, mikäli tavoitellaan merkitystä 'haluan myös tietää', ei liitepartikkelia voisi luontevasti lisätä sanaan *tietää* tai muuallekaan lausetta ilman että merkitys muuttuisi (*haluan sanoa onnea ja haluan tietääkin millainen on sinun uusi asuntosi; ja haluan tietää millainen on sinun uusi asuntosikin; ja haluankin tietää millainen on sinun uusi asuntosi*). En ole kuitenkaan lähtenyt miettimään jokaisen analyyttisen partikkelin kohdalla mahdollisuutta korvata sitä liitepartikkelilla, vaan olen laskenut mukaan aineistoni kaikki analyttiset *myös/myöskään*-partikkelit.

Keskitasolla keskimäärin vähän yli puolet kirjoittajista käyttää analyyttistä partikkelia ilmaistakseen 'myös'-merkitystä (114/230). Käyttö on useammin onnistunutta kuin perustasolla (esimerkki 140), mutta partikkelin sijoittaminen on yhä ongelmallista (esimerkit 141–142).

- 140) *Minusta kyse on enemmän vikaa valtion taloudenhoidossa. Siinä kaivataan iso "remontti" taloudessa. Olen myös sitä mieltä jokainen ihminen voi tehdä asian hyväksi, se on vaikeimmat asiat tänä päivänä meille.* KT-k0426136-3
- 141) *Ensiksi haluan kysyä kuka ja kenellä on oikeus olla teidän yhdistyksen jäsen. Myös minua kiinnostaa paljonko vuodessa jäsenus maksaa?* KT-k04-29094-1

- 142) *Tapasin siellä vanhat ystävät. Koko viikko olimme hiihtämässä, **myös** kävimme discossa ja uimassa.* KT-t04-22634-2
- 143) *Minun mielestäni Suomessa ei saa polttaa **myös** kerrostaloissa, koska se on epätervelliä ihmisille, jotka eivät polta tupakoita. Ravintolassa ihmiset jotka eivät polta, eivät halua olla paikassa, jossa on paljon savuja tupakoinnin takia. Kuitenkin minun mielestäni kaikille sekä ihmisille jotka eivät polta, että ihmisille jotka poltavat olisi parempi jos tupakointi olisi luvanut vain ulkona ja kieltänyt kerrostaloissa ja omissa asunnoissa.* KT-t05-31389-3

Muutamissa tapauksissa ei ole valittu fokuspartikkelin sopivaa polaarisuuselementtiä (esimerkki 143).

Myös-partikkelia löytyy ylimmältä tasolta selkeästi perus- ja keskitasoa enemmän: keskimäärin jokainen kirjoittaja käyttää partikkelia yli puolitoista kertaa. Toisaalta ylimmän tason kirjoittajien tekstit pitenevät muutenkin. Valtaosa käytöstä on moitteetonta ja partikkelilla on onnistuttu fokustamaan kontekstin kannalta olennaista jäsentä (esimerkit 144–145).

- 144) *Stressaantuva työilmapiiri rasittaa ihmisen **myös** työn jälkeen. Hänen tekemänsä työ muuttaa painajaiseksi, vaikka ammattivalinnan kannalta ihminen voi olla oman alan loistava tuntija.* YT-k04-26246-3
- 145) *Mutta sellaisissa yrityksissä missä yhteishenki on hyvä, on paljon mielekkäämpää tehdä työtä. Asioista voi neuvotella, apua uskalletaan pyytää ja sitä **myös** saa.* YT-k04-27110-3

Toisaalta aineistosta löytyy myös useampi tapaus, jossa partikkelin sijainti ei ole täysin onnistunut (esimerkit 146–147).

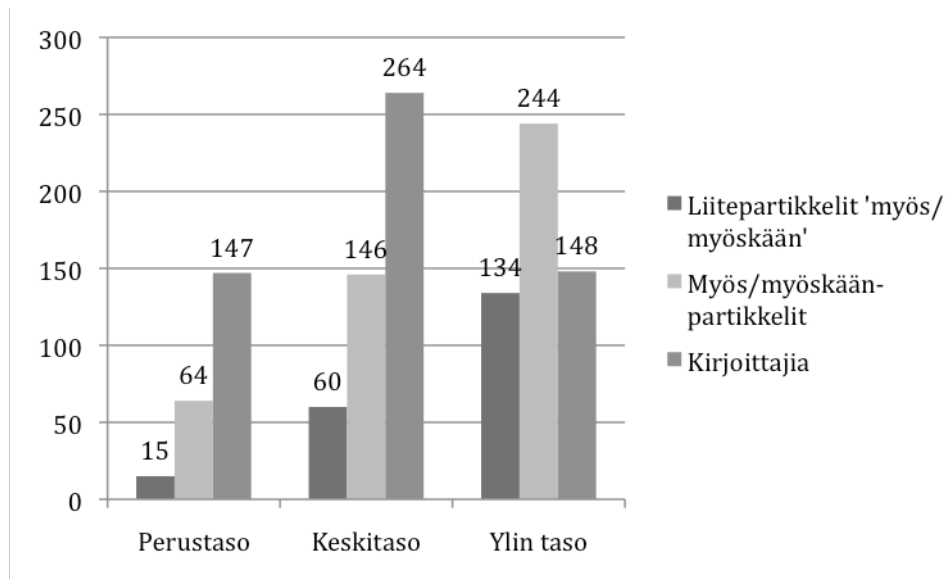
- 146) *Työkaverille voi monin teoin ja keinoin osoittaa, että hänen mielipidettään kunnioitetaan laiminlyömättä itseään. Työpaikalla **myös** voi olla oma itsensä ja antaa toiselle sellaisen mahdollisuuden.* YT-k04-25350-3
- 147) *Työilmapiiri aina riippuu työyhteisöstä ja siitä kuinka ihmiset suhtautuu toisiinsa ja myös työtehtäväänsä. Hyvä työilmapiiri **myös** on monen tekijän tulos: kuinka työkaverit luottaa, kunnioittaa, kuuntelee ja kuulee toisiansa.* YT-k04-25342-3

Varmastikin puhekielen kirjakiielestä poikkeavilla säännöillä on vaikutusta fokusoivan partikkelin sijoittamiseen vielä ylimmällä tasolla.

Myös-partikkelin käytöstä tekee haastavan vielä keskitasolla sen fokusoiva luonne. *Myös* olisi ainakin kirjoitetussa kielessä sijoitettava tyypillisesti sen sanan eteen, jota sillä halutaan fokustaa. Ylimmälläkin tasolla on edelleen joitain tapauksia, joissa äidinkielen kenties olisi asettanut partikkelin toiseen paikkaan lauseessa. Usein

tällaisissa tapauksissa S2-kirjoittaja on sijoittanut partikkelin vasta lauseen loppuun, vaikka varsinainen fokus olisi edempänä lauseessa (kuten edeltävissä perustason esimerkeissä 136–137).

Seuraavaan kaavioon (kaavio 9) on koottu analyttiset ja synteettiset 'myös'-merkitystä ilmaisevat partikkelit rinnakkain taitotasoittain.

Kaavio 9. *Myös-partikkeleiden ja 'myös'-merkityksisten liitepartikkeleiden lukumäärät taitotasoittain.*

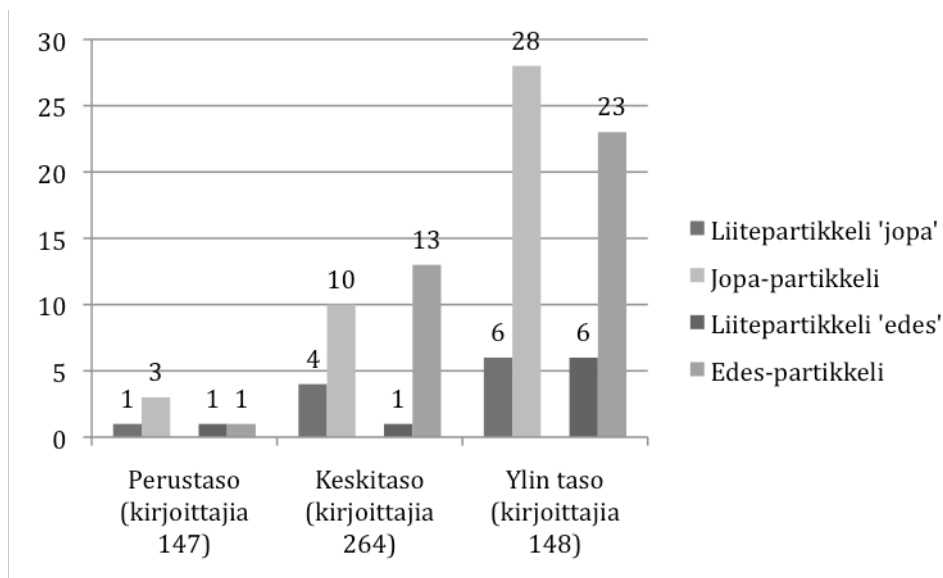
Yhteensä *myös* esiintyy perustasolla 64 kertaa, eli keskimäärin vähän alle puolella (44 %:lla) kirjoittajista. Määrä on selkeästi liitepartikkelin käyttömäärää suurempi. Keskitasolle tultaessa analyttisten *myös/myöskään*-partikkeleiden määrä suhteessa kirjoittajien määrään kasvaa hieman, mutta 'myös/myöskään'-liitepartikkeleiden määrä jopa kaksinkertaistuu suhteessa kirjoittajien määrään: Perustasolla 'myös/myöskään'-liitepartikkeleita esiintyy 10 %:lla kirjoittajista ja analyttisiä *myös-/myöskään*-partikkeleita 43 %:lla kirjoittajista. Keskitasolla 'myös/myöskään'-liitepartikkeleita esiintyy 23 %:lla ja analyttisiä *myös-/myöskään*-partikkeleita 55%:lla kirjoittajista. Ylimmällä taitotasolla molempia ilmaisutapoja käytetään huomattavasti enemmän kuin aiemmin, liitepartikkeli esiintyy 90 %:lla kirjoittajista ja analyttinen partikkeli 165 %:lla eli keskimäärin 1,65 kertaa jokaisella kirjoittajalla.

Koska liitepartikkeleiden määrä kaksinkertaistuu, mutta analyyttisten partikkeleiden määrä ei kasva samassa suhteessa, olisi mahdollista olettaa, että kielitaidon alkuvaiheessa liitepartikkelin käytön oppiminen saattaisi vaikuttaa analyyttisten liitepartikkeleiden käyttöön. Liitepartikkeleita käytettäisiin siis keskitasolla sellaisissa yhteyksissä, joissa perustason kirjoittaja käyttäisi analyyttistä partikkelia. Lisäksi analyyttisten partikkeleiden käyttö lisääntyy runsaasti keskitason ja ylimmän tason välillä, joten olisi voinut olettaa, että analyyttisten partikkeleiden määrä kasvaisi runsaammin myös perus- ja keskitason välillä. Toisaalta, vaikka keskitason analyyttisten partikkeleiden määrä on pienehkö verrattuna ylimpään tasoon ja käytön lisääntyminen on vähäistä suhteessa perustasoon, on analyyttisten partikkeleiden määrä kuitenkin perustasolta odotustenmukaisesti kasvanut.

Myös on yleinen suomen sana ja se myös esiintyy suomen kielen alkeisoppikirjoissakin alusta lähtien. Merkitykseltään se näyttää olevan suomea toisena kielenä käyttäville tuttu. Ainakaan aineistossani ei löydy sellaista *myös*-partikkelin käyttöä, jossa voisi epäillä merkityksen olevan kirjoittajalle epäselvän. 'Myös/myöskään'-merkitystä ilmaistaan eniten aineistossani kuitenkin vasta ylimmällä tasolla, oli kyseessä sitten analyttinen tai synteettinen tapa ilmaista inklusiivisuutta. Ainakaan ylimmällä tasolla ei liitepartikkelin käyttö korvaa vastaavamerkityksistä analyttistä partikkelia. Molempien ilmaisutapojen käyttö on niin runsasta ja analyttistä partikkelia käytetään lisäksi merkittävästi liitepartikkelia enemmän. Kielen eri ilmaisutapojen hallinta on osoitus hyvästä kielitaidosta ja partikkeleiden kohdalla vaikuttaa siltä, että siirryttäessä kohti ylintä taitotasoa kielenkäyttö monipuolistuu ja täsmentyy.

3.4.2 Muiden merkitysten ilmaiseminen

Siinä missä *-kin*-liitepartikkelin voidaan katsoa ilmaisevan sekä 'myös'- että 'jopa/edes'-merkityksiä, ei analyttinen *myös* sisällä asteikkoimplikaatiota. Asteikkoa ilmaisevat *jopa* ja sen vastinpari *edes* esiintyvät kaikilla taitotasoilla harvoin (kaavio 10).

Kaavio 10. Jopa- ja edes-partikkeleiden sekä 'jopa'- ja 'edes'-merkityksisten liitepartikkeleiden lukumäärät taitotasoin.³⁷

Perustasolla asteikkoa ilmaisevia analyttisiä partikkeleita käytetään hyvin vähän. Kertaalleen aineistossa esiintyy myös polaarisuusrive (esim. 149).

148) + 3. *Ja meidän lähikaupamme on auki jopa lauantai ja sunnuntai.* PT-s05-35496-3

149) *Minä asun nyt minun perheeni kanssa omakotitalossa. Tämä talo on hieno, koska se on suurempi kuin meidän viimeinen asunto. Meillä on edes puutarha!* PT-k04-25947-1

Myös keskitasolla esiintyy polaarisuongelmia (esim 150).

150) *Mina olen täidn yhdistyksestann kiinnostunut, koska minun mielestäkin jopa rasismien pienetkin ilmet ei sovi nykyaikaiseen ihmiskuntaan.* KT-k04-28419-1

Keskitason kielenkäyttäjän kielitaidolla ei vielä myöskään pysty ilmaisemaan kaikkea välttämättä kovin täsmällisesti, joten välillä lukijan on haastavaa ymmärtää, mitä ilmauksella oikein on haettu (esimerkki 151).

³⁷ Koska liitepartikkeleiden käytössä ja erityisesti polaarisuudessa on S2-kirjoittajilla hankaluuksia, on liitepartikkeleiden yhteydessä välillä mahdoton sanoa, onko jokin epäselvä ilmaus merkitykseltään 'jopa' vai 'edes'. Tähän taulukkoon olen listannut 'jopa'-merkityksisiksi liitepartikkeleiksi sellaiset, jotka selvästikin ilmaisevat asteikkoa ja jotka ovat *-kin*-muotoisia. Asteikkoa ilmaisevat *-kaan*-partikkelit olen sitä vastoin laskenut 'edes'-merkityksisiksi, vaikka koko virkkeen kannalta tulkinta ei välttämättä ole toimiva, sillä kirjoittajalla on saattanut käyttää kontekstiin sopimatonta polaariparia (ks. esim. esimerkki 28).

- 151) *Minusta kuitenkin valtion täytyy tukea esimerkiksi urheilua, musiikkia jne. Jos edes ei ole tarpeeksi rahaa siihen.* [Kenties: 'Vaikka siihen ei edes olisi tarpeeksi rahaa'] KT-k04-26861-3

Ylimmän tason yhteensä 51 esiintymässä ongelmia ei ole. Taitotasojen välillä käyttömäärän kasvu liitepartikkeleilla on suurin piirtein samassa suhteessa kuin 'myös'-merkityksisten liitepartikkeleiden. Analyyttisten *jopa-* ja *edes-*partikkeleiden käyttö lisääntyy kuitenkin *myös/myöskään-*partikkeleita voimakkaammin siirryttäessä perustasolta keskitasolle ja keskitasolta ylimmälle tasolle.

*Esimerkiksi-*partikkelia en ole aineistosta järjestelmällisesti poiminut ja analysoinut. Se esiintyy perustasolla satunnaisesti ja keski- ja ylimmällä tasolla muutamia kertoja. Sen merkitys on huomattavasti laajempi kuin 'esimerkiksi'-merkityksessä käytetyn liitepartikkelin, joten analyyttistä partikkelia ei kovinkaan usein voi korvata *-kin-*partikkelilla. Silmäni osui kuitenkin muutamia tapauksia, joissa liitepartikkelin käyttö olisi ollut mahdollista analyttisen ilmauksen sijaan: *Valitettavasti monessa Aasialaisissa maissa ei kukaan puhu terveistä elintavoista. Esimerkiksi Afganistanissa viidestä lapsista yksi kuolee.* KT-t04-22633-3 (vrt. *Aasialaisissa maissa ei kukaan puhu terveistä elintavoista. Afganistanissakin viidestä lapsista yksi kuolee.*) Itsenäisen partikkelin käyttö on tässä kuitenkin toki aivan oikein ja luontevaa. En kuitenkaan pidä erityisen hedelmällisenä pohtia ainakaan tässä yhteydessä 'esimerkiksi'-merkityksisen liitepartikkelin suhdetta *esimerkiksi-*parafrasiinsa, sillä 'esimerkiksi'-käyttö on aineistossani marginaalinen.

3.4.3 Yhteenveto

Aineistoni perusteella fokusointi ja inklusiivisuuden ja asteikon ilmaiseminen hallitaan kaikilla taitotasoilla paremmin analyttisillä partikkeleilla kuin liitepartikkeleilla. Merkittävää on, että ei vaikuta siltä, että liitepartikkelin käyttö varsinaisesti korvaisi analyttisen partikkelin käyttöä. Tästä kertoo se, että sekä liitepartikkeleiden että itsenäisten partikkeleiden käyttö lisääntyy taitotasolta toiselle siirryttäessä. Toisaalta on mahdollista, että keskitasolla liitepartikkeli saattaa esiintyä sellaisissa yhteyksissä, joissa perustason kirjoittaja olisi käyttänyt analyttistä ilmaisua. Joka tapauksessa erittäin hyvin kieltä osaavat hallitsevat useita eri tapoja ilmaista asioita. Kielellinen

Ilmaisuu monipuolistuu ja täsmentyy kielitaidon kasvaessa ja eri ilmaisutavat lähinnä täydentävät toisiaan.

4. Lopuksi

Olen tutkinut liitepartikkeleiden *-kin* ja *-kaan/-kään* käyttöä suomessa toisena kielenä. Yki-aineisto on mahdollistanut liitepartikkeleiden käytön vertailun eritasoisilla kirjoittajilla. Aineistossa 'myös/myöskään'-käyttö on liitepartikkeleiden keskeisin käyttö. Lisäksi esiintyy skalaarisuutta ilmaisevaa sekä odotuksenmukaisuuteen ja -vastaisuuteen suhteutuvaa käyttöä. 'Esimerkiksi'-käyttö on hyvin vähäistä. Eri merkitykset kuitenkin limittyvät toisiinsa, eikä tulkinta aina ole yksiselitteistä. Liitepartikkeleiden tulkintaan vaikuttaa paitsi välitön konteksti, myös tulkitsijan aiempi tieto ja suhtautuminen.

Liitepartikkeleiden käyttö lisääntyy runsaasti kielitaidon kasvaessa. Ykistestien perustason kirjoitelmissa liitepartikkeleita käytetään vain vähän, mutta ylimmällä tasolla liitepartikkeli löytyy keskimäärin jokaisen kirjoittajan tekstistä. Liitepartikkelin käyttö ei kuitenkaan siinä mielessä monipuolistu, että kielitaidon kehittyessä liitepartikkeleita alettaisiin käyttää erityisen paljon runsaammin muissakin kuin 'myös'-merkityksessä. Kiinnostavaa on se, että synteettisen ilmaisukeinon oppiminen ei vaikuta korvaavan analyyttistä ilmaisutapaa: *myös*-partikkelin käyttö kasvaa edelleen runsaasti tultaessa ylimmälle taitotasolle, vaikka *-kin/-kAAn*-liitepartikkelin 'myös/myöskään'-käyttö kasvaa myös voimakkaasti kielitaidon kasvaessa. Analyyttistä partikkelia käytetään joka taitotasolla synteettistä keinoa useammin ilmaisemaan 'myös/myöskään'- ja 'jopa/edes'-merkityksiä. Tutkimukseni perusteella liitepartikkelin käytön oppiminen vain monipuolistaa ilmaisukeinoja, eikä se syrjäytä analyyttistä ilmaisutapaa.

Eritasoisilla kirjoittajilla on kuitenkin liitepartikkeleiden käytössä eroja. Erot liittyvät ennen kaikkea liitepartikkeli-ilmausten täsmällisyyteen. Ongelmia liitepartikkeleiden käytössä tuottaa erityisesti fokustaminen. Liitepartikkelin sijoittaminen fokustamisen kannalta relevanttiin sanaan on vaikeaa vielä jopa ylimmällä tasolla, vaikka virheet painottuvatkin perus- ja keskitasojen kirjoitelmiin. Usein ongelmallisissa ilmauksissa liitepartikkeli on lisätty oikeaan lausekkeeseen tai lausekekompleksiin, ja tyypillisesti sen loppuun, mutta kontekstin kannalta väärään sanaan. Kiinnostava on myös teksteissä varsin usein esiintyvä pleonastinen kaksoisfokusointi: kirjoittajat käyttävät sekä fokusoivaa liitepartikkelia että

samanmerkityksistä analyyttista partikkelia (*myös minäkin*). Oletettavasti pleonastiset ilmaukset ovat myös äidinkielisillä tavallisia, vaikka ilmaisu ei olekaan kirjoitetussa kielessä korrekti. Ongelmia kielenoppijoille tuottaa jonkun verran myös tekstiyhteyden kannalta sopivan polaarisuuselementin *-kin/-kAAAn* valinta. Mikäli väärää polaarisuuselementtiä on käytetty, on se aina *-kin*-liite *-kAAAn*-liitteen tilalla. Tunnusmerkkisempi *-kAAAn* on ylipäättään liitepartikkeleista huomattavasti harvinaisempi. Sitä vastoin puhekielen kirjakielestä poikkeavat liitepartikkelivariantit kuten *-(k)ki* tai *-(k)kAA* eivät ole kirjoittajien teksteihin juurikaan päätyneet.

Liitepartikkeleiden käyttö liittyy myös idiomaattistuneisiin ilmaisiin. Varsinaisesti konstruktioissa ne esiintyvät lähinnä muutaman kerran ylimmällä tasolla. Vakiintuneita ilmaisutapoja ovat kuitenkin esimerkiksi tietyt tekstilajeihin liittyvät käytöt. Aineistoni tekstilajeista liitepartikkeleita käytettiin huomattavan paljon ylimmän tason mielipidekirjoituksissa, ennen kaikkea ilmaisemaan oman mielipiteen suhdetta aiemmin esitettyihin mielipiteisiin. Myös epämuodolliset viestit ja kirjeet sisälsivät jokaisella taitotasolla suhteellisen runsaasti liitepartikkeleita. Tyypillistä on, että liitepartikkeleiden käyttö kasautuu samoille kirjoittajille. Kyseessä voi olla varsinkin kielenoppimisen alkuvaiheessa se, että mikäli liitepartikkelin käyttö hallitaan, niin partikkelia myös käytetään. Henkilökohtaisella tyylillä lienee myös vaikutusta liitepartikkelin käyttöön.

Produktiivisten liitepartikkeleiden käytön lisäksi olen tarkastellut liitepartikkelileksikaalistumia ja niiden käyttöä. Aineistossani leksikaalistumia käytetään enemmän kuin produktiivisia liitepartikkeleita ja leksikaalistumien käyttö on yleistä jo perustasolla. Vaikuttaa siltä, että leksikaalistumien käyttö opitaan ennen liitepartikkeleiden produktiivista käyttöä. Kuten produktiivistenkin liitepartikkeleiden, myös leksikaalistumien käyttö lisääntyy runsaasti kielitaidon kasvaessa. Ylemmillä taitotasoilla käytetään myös useampia eri leksikaalistumia kuin perustasolla. Fokusoivien leksikaalistumien käytössä on samoja ongelmia fokustamisessa kuin produktiivisillakin liitepartikkeleilla. Kielitaidon karttuessa ilmaisu kuitenkin täsmentyy.

Tämän tutkielman tavoite on ollut tarkastella kirjoitetun suomen toisena kielenä liitepartikkeleiden käyttöä ja sen kehittymistä kielitaidon kasvaessa. Koska kielenoppiminen tähtää kohdekielen mukaiseen ilmaisuun, olisi aiheellista tutkia

tarkemmin äidinkielisten liitepartikkeleiden käyttöä vastaaventyyppisissä teksteissä. Myös liitepartikkeleiden analysointi puheessa suomenoppijoilla ja äidinkielisillä olisi kiinnostavaa sekä kielenoppimisen että ylipäätään liitepartikkeleiden käytön kannalta. Kielenoppimisen näkökulmasta olisi hedelmällistä vertailla liitepartikkeleiden käytön kehittymistä laajemmin muiden kielenpiirteiden kehittymiseen.

LÄHTEET

Aineistolähteet:

Yleiset kielitutkintojen suomen kielen testin kirjallinen koe.

PERUSTASO: kevät 2004, tammikuu 2005, kevät 2005, syksy 2005.

KESKITASO: tammikuu 2004, kevät 2004, tammikuu 2005.

YLIN TASO: kevät 2004, kevät 2005, syksy 2006, kevät 2007.

Ilta-Sanomat 30.3.2007

Helsingin Sanomien Nyt-liite 39/2008

Kirjallisuuslähteet:

- CARLSON, LAURI 1983: *Dialogue games: An approach to discourse analysis*. Synthese language library. 17. Dordrecht: Reidel.
- 1993: Dialog Games with Finnish Clitics. Teoksessa Susanna Shore & Maria Vilkuna (toim.) *SKY 1993. Yearbook of the Linguistic Association of Finland* s. 73–96. Helsinki: Suomen kielitieteellinen Yhdistys.
- CRYSTAL, DAVID 1988: *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 2000: *Language Death*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DUFVA, HANNELE 1992: *Slipshod Utterances. A Study of Mislanguge*. Studia Philologica Jyväskyläensia 26. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- ELLIS, ROD 1994: *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- FORSMAN SVENSSON, PIRKKO 1994: 1600-luvun tekstien liitepartikkelit. – *Virittäjä* 98 s. 377–405.
- HAAPALA, TERHI 2008: *Finiittiverbeistä verbiketjuihin: verbiytimien kompleksistuminen S2-oppijoiden kielessä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, kieli- ja käännöstieteiden laitos, suomen kieli.
- HIRVONEN, INKA 2008: *S2-oppijoiden myöntömuotoiset imperfektit kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, kieli- ja käännöstieteiden laitos, suomen kieli.
- HUTTU-HILTUNEN, HENNI [tulossa]: *Predikatiivilauseet S2-kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielman käsikirjoitus. Tampereen yliopisto, kieli- ja käännöstieteiden laitos, suomen kieli.
- ISO-HEINIEMI, EEVAMAIJA 2006: *Relatiivilauseen ja partisiippimäärityksen kehittyminen S2-oppijoiden kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, kieli- ja käännöstieteiden laitos, suomen kieli.

- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nyky-suomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 350. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HALLIDAY, M. A. K. 1994: *An introduction to functional grammar*. London: Arnold.
- HIETARANTA, PERTTI 1980: -kaan, -kään -liitepartikkelin pragmatiikkaa. – *Virittäjä* 84 s. 250–254.
- ISK = *Iso suomen kielioppi* 2004. Toimittaneet Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Heinonen ja Irja Alho. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ISK:N SANANSELITYKSIÄ = KORHONEN, RIITTA – MARIA VILKUNA 2005: *Sananselityksiä. Ison suomen kieliopin termejä*. Haettu internetistä 23.2.2009: www.kotus.fi/verkkojulkaisut/julk1.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 2001: Vuorovaikutuksen näkökulma ja toisen kielen käytön tutkimus. Teoksessa Halonen, Mia & Sara Routarinne (toim.) *Keskusteluanalyysin näkymiä. Kieli 13* s. 105–121. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Kielitoimiston sanakirja* 2006. Toim. Eija-Riitta Grönros et al. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- KULTALAHTI, OUTI-MARIA 1996: Tunnusmerkkisyys virolaisten suomenpuhujien vaikeuksien selittäjänä. Teoksessa Sulkala, Helena & Minna Zaman-Zadeh (toim.), *Suomenoppijan kieli tutkimuskohteena* s. 15–45. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 5. Oulu: Oulun yliopisto.
- KOIVISTO, HELINÄ 1994: *Ulkomaalaissuomen syntaksia*. Folia Fennistica & Linguistica. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 17. Tampere: Tampereen yliopisto.
- KÖNIG, EKKEHARD 1991: *The meaning of focus particles. A comparative perspective*. London: Routledge.
- LAALO, KLAUS 2003: Liitepartikkelien erikoisuuksia lapsenkielessä. – *Puhe ja kieli* 23:3 s. 145–152.
- LARSEN-FREEMAN, DIANE & LONG, MICHAEL H. 1991: *An Introduction to Second Language Acquisition Research*. Longman, London.
- LATOMAA, SIRKKU 1993: Mitä hyötyä on oppijoiden kielitaustan tuntemisesta? Teoksessa Aalto, Eija & Suni, Minna (toim.), *Kohdekielenä suomi. Näkökulmia opetukseen* s. 9–31. AFinLan vuosikirja. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja. Korkeakoulujen kielikeskuksen selosteita N:o 1. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 1996: Matkalla uuteen kieleen. Teoksessa Ruuska, Helena & Tuomi, Sanna-Marja (toim.), *Moneja baareja - tiellä toimivaan kaksikielisyteen* s. 97–104. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XLII. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.

- LATOMAA, SIRKKU – VELI TUOMELA 1993: Suomi toisena vai vieraana kielenä? – *Virittäjä* s. 238–245.
- LAURANTO, YRJÖ 1997: *Ensi askeleita paikallissijojen käyttöön. Espanjankielisen suomenoppijan sisä- ja ulkopaikallissijat konseptuaalisen semantiikan näkökulmasta*. Kakkoskieli 2. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LEINONEN, MARJA 2006: Suomen liitepartikkeli -kin venäjän i-partikkelin vastineena. Teoksessa Mickael Suominen et al. (toim.) *SKY 2006. Yearbook of the Linguistic Association of Finland* 19 s. 219-226. Helsinki: Suomen kielitieteellinen Yhdistys.
- LEVINSON, S.C. 1979: Pragmatics and social deixis. Reclaiming the notion of conventional implicature. Teoksessa C. Chiarello et al. (toim.), *Proceedings of the 5th Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society* s. 206-223. Berkeley: Berkeley Linguistics Society.
Haettu internetistä 23.2.2009:
<http://www.mpi.nl/Members/StephenLevinson/Publications>
- MACARO, ERNESTO 2003: *Teaching and learning a second language. A review of recent research*. Continuum studies in research in education. London: Continuum.
- MARTIN, MAISA 1995a: Kuka osaa suomea? *Virittäjä* 99 s. 554–559.
----- 1995b: *The Map and the Rope. Finnish Nominal Inflection as a Learning Target*. *Studia Philologica Jyväskyläensia* 38. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- MUIKKU-WERNER, PIRKKO 1997: “Jättä minut rauhaan, hävi heti”. *Suomalaisten ja suomenoppijoiden pyynnöt ja anteeksipyyntöt*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- MÄKELÄ, MATTI 1993: *Suomen murteiden kin ja kaan, kään -liitteet: Morfologia ja leksikko*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 591. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NEVIS, JOEL ASHMORE 1988: *Finnish particle clitics and general clitic theory*. New York: Garland.
- NIEMI, JUSSI – SINIKKA NIEMI 1985: Suomenkielisen lapsen morfosyntaksin ja sanaston kehityksestä: tapaustutkimus. – *Virittäjä* 89 s. 152–172.
- Nykysuomen sanakirja* 2002 (1951–1961). Toim. Matti Sadeniemi et al. Porvoo: WSOY.
- OHVO, MAIJA 2008: *Menneen ajan aikamuotojen käyttö S2-oppijoiden kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, kieli- ja käännöstieteiden laitos, suomen kieli.
- PAJUNEN, ANNELI – ULLA PALOMÄKI 1984: *Tilastotietoja suomen kielen rakenteesta 1*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 30. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: *Suomen kielioppi*. Porvoo: WSOY.

- POSTI, HELENA 2003: *Liitepartikkelit -kin/-kAAn ja myös-partikkeli äidinkielisten ja maahanmuuttajien ylioppilasaineissa 95*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- PULKKINEN, PAAVO 1966: ”Orallakin ongellakin”. – *Virittäjä* 70 s. 29–37.
- SADENIEMI 1942: Huomioita kielteisistä ja myönteisistä ilmauksista. – *Virittäjä* 46 s. 285–289.
- SAVIJÄRVI, ILKKA 1977: *Redundanssi ja kieltoverbin ellipsi suomen kielen negaatiojärjestelmässä*. Suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 14. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- SELINKER, LARRY 1972: Interlanguage. – *International Review of Applied Linguistics*, 10, 3 s. 209–31.
- SIKIÖ, SANNI 2008: *Omistuskonstruktiot ja omistusverbit S2-oppijoiden kirjoitelmissa kolmella taitotasolla*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, kieli- ja käänntieteen laitos, suomen kieli.
- SUNI, MINNA 2008: *Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa*. Jyväskylä studies in humanities 94. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Suomen kielen perussanakirja* 1990. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Toimittanut Risto Haarala et al. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- SWAIN, MERRIL 1995: Three functions of output in second language learning. Teoksessa G. Cook & B. Seidelhofer (toim.) *Principle and Practice in Applied Linguistics. Studies in Honour of H. G. Widdowson* s. 125–144. Oxford: Oxford University Press.
- TARNANEN, MIRJA – KATJA MÄNTYLÄ 2006: Toisen ja vieran kielen oppijat yleisissä kielitutkinnoissa. Teoksessa Pietilä, Päivi & Pekka Lintunen & Heini-Marja Järvinen (toim.) *Kielenoppija tänään. Language learners of today* s. 105–123. AFinLAN vuosikirja 64. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA.
- TIRKKONEN-CONDIT, SONJA 2005: Häviävätkö uniikkiaineokset käänntsuomesta? – Teoksessa Mauranne, Anna & Jarmo H. Jantunen (toim.): *Käänntsuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä* s. 123–137. Tampere Studies in Language, Translation and Culture AI. Tampere: Tampere University Press.
- VILKUNA, MARIA 1984: Voiko -kin partikkelia ymmärtää? – *Virittäjä* 88 s. 393–408.
- VILPPULA, MATTI 1984: ”Kurkikin jo lähti”. – *Virittäjä* 88 s. 47–60.
- Vvks = FORSMAN SVENSSON, PIRKKO: *Virtuaalinen vanha kirjasuomi. Äänne- ja muotooppi. Liitepartikkelit*. Haettu internetistä 23.2.2009: http://www.vvks.info/aanne-ja_muoto-oppi/liitepartikkelit/#a-22.4
- Yleisten kielitutkintojen perusteet* 2002. Määräys 55/011/2001. Helsinki: Opetushallitus. Haettu Internetistä 23.2.2009: <http://www.oph.fi/SubPage.asp?path=1,17629,3432>

ÖSTMAN, J.-O. 1977: On English also, Finnish -kin, and related matters. Julkaisussa *Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut 19*. Toimittanut R. Palmberg & H. Ringbom. S. 165 –196. Turku: Åbo Akademi.

Oppikirjat ja kielten sanakirjat:

HARB, ELIAS 2008: *Suomi–arabia–suomi -sanakirja*. Helsinki: Art House.

HEIKKILÄ, SATU – MAJAKANGAS, PIRKKO 2002: *Hyvin menee! Suomea aikuisille*. Helsinki: Otava.

HÄMÄLÄINEN, EILA 1989: *Aletaan! Suomen kielen oppikirja vasta-alkajille*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

KANGASNIEMI, HEIKKI 1998: *Suomen kielen tikapuut. Kielioppi- ja harjoituskirja. Alkeistaso 1*. Tampereen yliopiston oppimateriaalia 8:1. Tampere: Tampereen yliopiston kielikeskus.

----- 1998: *Suomen kielen tikapuut. Kielioppi- ja harjoituskirja. Jatkotaso 2*. Tampereen yliopiston oppimateriaalia 8:1. Tampere: Tampereen yliopiston kielikeskus.

KATARA, PEKKA 1974: *Suomalais-saksalainen suursanakirja*. Helsinki: WSOY.

KENTTÄLÄ, MARJUKKA 2006: *Suomi sujuvaksi 1*. Helsinki: Helsingin yliopiston kielikeskus.

----- 1998: *Kieli käyttöön. Suomen kielen alkeisoppikirja*. Helsinki: Helsingin yliopiston kielikeskus.

KRAWCZYKIEWICZ, ANTONI 2005: *Suomi–puola–suomi –taskusanakirja*. Helsinki: WSOY.

LATTUNEN, HÉLÈNE – VILJANEN, KARI 2006: *Suomi–ranska–suomi -sanakirja*. Finnois–français–finnois. Helsinki: Gummerus.

LAURANTO, YRJÖ 1995a: *Elämän suolaa. Suomen kielen alkeita 1*. Kielikeskusmateriaalia 112. Jyväskylä: Korkeakoulujen kielikeskus.

----- 1995b: *Elämän suolaa. Suomen kielen alkeita 2*. Kielikeskusmateriaalia 112. Jyväskylä: Korkeakoulujen kielikeskus.

LENEY, TERTTU – NEEDHAM, LIISA 2001: *Finn talk, yksi kaksi kolme... Yks, kaks, kolme*. Helsinki: Kansanvalistusseura.

NUUTINEN, OLLI 1992 (1977): *Suomea suomeksi 1*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 338. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

----- 1994 (1977): *Suomea suomeksi 2*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 338. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

REKIARO, ILKKA – DOUGLAS ROBINSON 2006: *Suomi–englanti–suomi -sanakirja. Finnish–English–Finnish*. Helsinki: Gummerus.

SILFVERBERG, LEENA – WHITE, LEENA 2003: *Supisuomea*. Helsinki: Finn Lectura.

SÄRKKÄ, HEIKKI 1992: *Englantilais-suomalais-englantilainen yleiskielen
käyttösanakirja. English-Finnish-English general dictionary*. Helsinki: Otava.

WHITE, LEILA 1993: *Suomen kielioppia ulkomaalaisille*. Helsinki: Finn Lectura.

LIITE 1.

PERUSTASON KIRJOITELMIA

Tekstilaji: Epämuodollinen kirje

Otsake: Kirje ystävälle

PT-k05-2-33301

Moi,

Minä kirjoitan sinulle koska sinä unohtit minun luokseni kellon. Sinä olet täällä viime viikolla ja me pelatimme jalkapallo ulkona, ja me katsoimme yksi elokuvaa. Minulla on jotakin kerro sinulle - minä ostin yksi koira. Hän on tosi söpö, ja se on poikka. Meidän pitäisi tapaatte uudelleen minun luonani, ensi viikolla. Onko hyvä?

Terveisin,
Maija

Tekstilaji: Ilmoitus

Otsake: Ilmoitus

PT-k05-33277-1

AUTO

Minä myyn 1986 Mercury Grand Marquis 400 dollarilla. Se on tummapunainen, siellä on neljä oveja, ja uusi CD soittaja. Toimi ihan OK. Soittaa minulle 070 777 7777; nimeni on Maija Solki.

Tekstilaji: Palaute

Otsake: Palautetta lähikauppiaille

PT-s05-35733-3

+ Hyvä asiat miun lähikaupassasi on : Hedelmätorit, juusto hyllyt ja karamelli hyllyt.
+ Me syön paljon omenat, apelsinet ja baniit. Pidän karamellista ja juustoa.
- juoma,- makkara - ja urheilu osatus ovat huonosti. Makkarat eivät ole tuoreita ja urheiluasit on vanhat. Juomapullonen sisällä vain kuudes märkit.
+ Olen niin iloinen että minun lähikaupassasi oli hyvä myyjävo, se on nuori ja aina iloinen.

Asikas M. S.

LIITE 2.

KESKITASON KIRJOITELMIA

Tekstilaji: Muodollinen viesti

Otsake: Viesti

KT-k04-27311-1

Kenelle: painonvartijat@com

Kenelta: xxxx@suomi24

24.03.2004

Olen Maija Solki 38-vuotias nainen. Olin lukenut lehdestä teidän mainosviesti. Haluaisin liittyä teidän yhdistyksen jäseneksi. Teillä kerrottun että teillä on kuntosali, ja että jokaiselle ihmiselle henkilökohtaisesti valmistettua ohjelmaa, ja että se ei ole mitään lääketyskuuri! Onko se totta? Innokan odotan vastausta.

Terv M. Solki

Tekstilaji: Epämuodollinen kirje

Otsake:

KT-t04-22479-2

Petra hei!

ikävä kyllä että ei päässyt mukana matkaan.

Meillä oli tosi mukava ja hauska. Sää oli todella auringoinen. Olimme tavanneet siellä koulunopettaja Linda muistatko hänet? Sinulle myös terveisiä häneltä

Kun olimme lentokentällä odotamassa lähtöä. ilmoitivat että kone tunnin myöhässä sään takia. Se harmitti vähän. Oli jo ikävä kotoa. Se oli minun ensimmäinen lento ja vähän pelotti kun pääsimme Helsinkiin lentokentälle. Minun mies ei muistanuut aika milloin piti tulla hakemaan. Ei muuta kun soitin taksin. Muuten matka meni tosi hyvin ja tutustuin monin ihmisiin, Toivottavasti ensi loma viettää yhdessä. T: Maija ja Sinikka

Tekstilaji: Mieliideteksti
Otsake: Mieliidekirjoitus
KT-k04-27247-3

Suurin piirtein olen sama mieltä että kyllä valtiolle ei aina riitä rahaa, ja siksi on pakko leikata menoja. Minä luulen, että tilannetta ei voi muuttaa. Jokainen ihminen harrastaa jotakin ja yksi ihminen ei voi väittää tällaista juttua "ei me oopperaa tarvita" tai muuta semmoista. Olen varma, että ei varmaan meistä voisi lavata omasta lempiharrastuksesta.

Tekstilaji: Ilmoitus
Otsake:
KT-t05-31257-1

Myydän!
Vuodesohva, 10 v vanha, hyvä näköinen. Sininen väri, puiset jalat, ja mukana 3 tyynyä. Hinta 15 e.
soita la-su klo: 14-18
puh: 07-7777777

LIITE 3.

YLIMMÄN TASON KIRJOITELMIA

Muodollinen viesti

Otsake: viesti

YT-k04-26298-1

Hei

Pohdittuani pitkään päätin liittyä yhdistykseen. Minulla on kuitenkin muutama kysymystä:

- Kuinka usein järjestettä matkoja?
- Montako jäseniä yhdistykseen on?
- Saako perhejäsenistä alennusta, jos vaimonikin liittyy jäseniksi?

Itse olen kiinnostunut matkoista, joita yhdistykseen järjestää. Voisitteko lähettää minulle tietoa niistä.

Kiitoksia ja hyvää alkanutta kevättä

Terveisin

Matti Solki

Tekstilaji: epämuodollinen viesti

Otsake: talkookutsu

YT-k05-31924-1

Haravat heilumaan!

Kaikki halukkaat lapsineen kutsutaan kevättalkoihin. Tervetuloa talon pihaan to 16.4.2005 klo 15.00 alkaen. Ei tarvitse kuin työvaatteet päälle. Haravat jaetaan talon varastosta. Klo 18.00. alkaen tarjolla on grillimakkaraa ja olutta, pienelle väelle limsaa. Ilmaiset saunavuorot talkoihin osallistuville: naisen 18.30-19.30, miehet 19.30-20.30.

Tekstilaji: mielipideteksti
Otsake: mielipidekirjoitus
YT-k04-26246-3

Muutettuani Suomeen, olen aina käynyt työssä. Työilmapiiri-aihe herättää minussa erilaisia tunteita. Toisaalta Suomen yhteiskunnassa on ollut olemassa mielipide, että työntekijän on mukava olla työpaikallaan, jonka standardit vastaavat normeja. Suomen lainsäädäntö turvaa ja suojaa vain teoriassa, mutta käytännössä asiat saattavat olla toisinpäin. Työpaikalla viihtyminen vaikuttaa toiminnan tehoon, tuloksiin ja työntekijän hyvinvointiin. Mukavan työilmapiirin ansiosta tavallisista työtehtävistä tulee elämän ura, mikä antaa henkilön kehittyä ja kasvaa. Se tuo iloa elämään.

Stressaantuva työilmapiiri rasittaa ihmisen myös työn jälkeen. Hänen tekemänsä työ muuttua painajaiseksi, vaikka ammattivalinnan kannalta ihminen voi olla oman alan loistava tuntija.

Luulen, että työilmapiiriin on meidän kaikkien kiinnitettävä enemmän huomiota.

Tekstilaji: hakemus
Otsake: Kuvaus
YT-k04-26288-2

Haen Idän myyntipäällikön työpaikkaa ja haluaisin tässä lyhyesti kertoa miksi juuri minä olen sopiva tähän työhön.

Olen toiminut myynti- ja markkinointitehtävissä juuri Venäjän kanssa noin viisi vuotta. Sen aikana olen luonut hyvän ja toimivan matkanjärjestäjä verkoston. Hallitsen Venäjän business- ja tapakulttuuria. Olen toiminut aina oman työn ohella myöskin tulkkina (suomi-venäjä). Tykkään matkustamisesta ja tulen hyvin toimeen eri ihmisten kanssa. Tietojeni ja taitojeni avulla voitaisiin saada matkailukohteenne tunnetuksi Venäjällä, luoda yhteistyöverkoston venäläisten matkanjärjestäjien kanssa, saada uudet asiakkaat alueellenne.

Uskon, että avullani saatte pään auki isoille ja ihmeellisille Venäjän markkinoille.

LIITE 4.
TEKSTILAJIT AINEISTOSSA

Tammikuu 2004	Perustaso	Keskitaso	Ylin taso
Tehtävä 1 - otsake		<i>Muodollinen viesti - viesti</i>	
Tehtävä 2 - otsake		<i>Epämuodollinen kirje - kirje ystävälle</i>	
Tehtävä 3 - otsake		<i>Mielipideteksti - mielipidekirjoitus</i>	
Kevät 2004			
Tehtävä 1 - otsake	<i>Epämuodollinen viesti - postikortti</i>	<i>Muodollinen viesti - viesti</i>	<i>Muodollinen viesti - viesti</i>
Tehtävä 2 - otsake	<i>Epämuodollinen viesti - viesti ystävälle</i>	<i>Epämuodollinen viesti - kirje</i>	<i>Hakemus - kuvaus</i>
Tehtävä 3 - otsake	<i>Palaute - kurssipalaute</i>	<i>Mielipideteksti - mielipidekirjoitus</i>	<i>Mielipideteksti - mielipidekirjoitus</i>
Tammikuu 2005			
Tehtävä 1 - otsake	<i>Ilmoitus - ilmoitus</i>	<i>Ilmoitus - ilmoitus</i>	
Tehtävä 2 - otsake	<i>Epämuodollinen kirje - kirje ystävälle</i>	<i>Muodollinen kirje - kirje kurssin järjestäjälle</i>	
Tehtävä 3 - otsake	<i>Palaute - palautelomake</i>	<i>Mielipideteksti - mielipidekirjoitus</i>	
Kevät 2005			
Tehtävä 1 - otsake	<i>Ilmoitus - ilmoitus</i>		<i>Epämuodollinen viesti - talkookutsu</i>
Tehtävä 2 - otsake	<i>Epämuodollinen kirje - kirje ystävälle</i>		<i>Hakemus - apurahahakemus</i>
Tehtävä - otsake	<i>Palaute - palautelomake</i>		<i>Mielipideteksti - mielipide</i>

Syksy 2005			
Tehtävä 1 - otsake	<i>Kirje</i> - <i>postikortti</i>		
Tehtävä 2 - otsake	<i>Ilmoitus</i> - <i>ilmoitus</i>		
Tehtävä 3 - otsake	<i>Palaute</i> - <i>palautetta lähikauppiaalle</i>		
Syksy 2006			
Tehtävä 1 - otsake			<i>Muodollinen viesti</i> - <i>kutsu</i>
Tehtävä 2 - otsake			<i>Muodollinen viesti</i> - <i>sähköpostiviesti</i>
Tehtävä 3 - otsake			<i>Mielipideteksti</i> - <i>Ekologinen matkailu - toiveajatteluako?</i>
Kevät 2007			
Tehtävä 1 - otsake			<i>Muodollinen viesti</i> - <i>kutsu</i>
Tehtävä 2 - otsake			<i>Muodollinen kirje</i> - <i>kirje</i>
Tehtävä 3 - otsake			<i>Mielipideteksti</i> - <i>mielipide</i>